

Strategija razvoja

Općine Cividane

2015 - 2020

A N A L I Z A S T A N J A

Cividane, studeni 2016.

Naziv projekta	Strategija razvoja Općine Civljane 2015 -2020
Faza projekta	A N A L I Z A S T A N J A
Broj projekta	089-2016

Naručitelj	Općina Civljane Civljane bb 22310 Kijevo
Ovlaštena osoba:	Petar Preočanin, načelnik
Kontakt osoba:	Petar Preočanin, načelnik

Izvođač	Inovacije i razvoj d.o.o. Savska cesta 1A, HR- 10000 Zagreb tel: +385 99 609 50 00 info@inoviraj.com
Ovlaštena osoba izvođača:	Bojan Bajić, mag.oec, m: +385 (0)98 179 19 52
Vođa projekta:	Bojan Bajić, mag.oec, m: +385 (0)98 179 19 52

Datum i mjesto izrade	Civljane, studeni 2016.
-----------------------	-------------------------

Sadržaj

1	UVOD	5
1.1	Opći dio	6
1.2	Strateške odrednice.....	9
2	Analiza stanja	13
2.1	Osnovni podaci	14
2.1.1	Zemljopisni položaj županije i općine Cijlpane.....	14
2.1.2.	Površina Općine i stanovništvo	17
2.1.2	Klimatski uvjeti i reljef	22
2.2	Društvene djelatnosti.....	25
2.2.1	Lokalna vlast	25
2.2.2	Izrađene strategije i planovi	26
2.2.3	Financiranje javnih potreba iz lokalnog proračuna	27
2.2.4	Dostignuta razina društvenih djelatnosti.....	30
2.2.5	Trendovi u području društvenih djelatnosti	44
2.2.6	SWOT analiza društvenih djelatnosti	47
2.3	Gospodarstvo	49
2.3.1	Pregled ključnih gospodarskih sektora.....	49
2.3.2	Tržište radne snage	55
2.3.3	Turizam	60
2.3.4	Poljoprivreda, šumarstvo.....	63
2.3.5	Trendovi u području gospodarstva.....	68
1.1.1	SWOT analiza gospodarstva.....	70
2.4	Prostor i okoliš	72
2.4.1	Upravljanje prostornim uređenjem	72
2.4.2	Stanovanje.....	73
2.4.3	Prometna infrastruktura i povezanost	73

2.4.4	<i>Vodoopskrbni sustav.....</i>	74
2.4.5	<i>Odvodnja</i>	77
2.4.6	<i>Energetski sustav.....</i>	78
2.4.7	<i>Telekomunikacijska infrastruktura</i>	79
2.4.8	<i>Postupanje s otpadom</i>	79
2.4.9	<i>Kulturna baština.....</i>	81
2.4.10	<i>Prirodna baština.....</i>	90
2.4.11	<i>Trendovi u području prostora i okoliša</i>	94
2.4.12	<i>SWOT analiza prostora i okoliša</i>	96

1 UVOD

1.1 Opći dio

Strateški dokumenti za razvoj donose se na nacionalnoj razini, kao i na razini županija i gradova/općina. Županijska razvojna strategija Šibensko-kninske županije definira niz smjernica koje su upotrebljive i za strateške prioritete Općine Civljane. Međutim, Županijska razvojna strategija kao i drugi razvojni programi na županijskoj i nacionalnoj razini definiraju prioritete za šira područja zbog čega **ne mogu u potpunosti obuhvatiti specifičnost manjeg područja**. Upravo se zbog toga jedinicama lokalne samouprave preporuča izrada vlastite strategije razvoja kojim se definira optimalan smjer razvoja lokalnog područja s obzirom na njegove specifične karakteristike, prednosti i ograničenja.

Strategija razvoja određuje pravac razvoja Općine Civljane od 2015. do 2020. godine i to na usmjeren i sveobuhvatan način. Strategija osigurava optimalnu iskorištenost financijskih, ljudskih, prirodnih, kulturnih i drugih resursa, te otvara mogućnost dobivanja bespovratnih sredstava iz **fondova Europske Unije**. Naime, EU fondovi zahtijevaju dokazivanje korisnosti projekta što se potvrđuje uključenjem istog u razvojne programe jedinice lokalne samouprave i/ili županije. Stoga je i vremenski okvir Strategije razvoja prilagođen „Europe 2020“ strategiji i financijskoj perspektivi Europske unije (2014-2020) u kojoj Hrvatska kao punopravna članica EU ima na raspolaganju sredstva iz strukturnih fondova.

Strategija razvoja Općine Civljane omogućava slijedeće:

- Pregled postojeće situacije u Općini Civljane,
- Identifikaciju vizije i ciljeva,
- Identifikaciju aktivnosti koje će omogućiti postizanje ciljeva,
- Uvrštavanje strateških zahvata u prostoru (projekata) u Prostorni plan uređenja Općine,
- Revitalizaciju i prenamjenu prostora u korist svih stanovnika Općine Civljane,
- Spremnost Grada na dobivanje EU i nacionalnih sredstava.

Glavne odrednice “Europe 2020” strategije:

Prioriteti su ostvariti rast koji je:

- **pametan**, kroz efikasne mjere investiranja u obrazovanje, istraživanje i inovacije
- **održiv**, zahvaljujući odlučnijim pomacima prema niskougljičnom gospodarstvu
- **uključiv**, s jakim usmjerenjem na stvaranje radnih mjesta i smanjenje siromaštva

“Europe 2020” strategija ima sljedeće temeljne indikatore učinka:

- **Zapošljavanje:** stopa zaposlenosti populacije u dobi 20-64 = 75%
(HR (2011.) = 57%)
- **Istraživanje i razvoj:** ulaganja u istraživanje i razvoj = 3% BDP-a EU
(HR (2010.) = 0,73%)
- **Klimatske promjene/energija:**
 - o Smanjenje emisije stakleničkih plinova za 20% (ako je moguće i 30 %) u odnosu na razine 1990.
 - o Udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji = 20%
(HR (2010.) = 14,6%)
 - o Povećanje energetske učinkovitosti za 20% (Potrošnja primarne energije
(Index 2005. = 100) u HR (2010.) = 96,8)

- **Obrazovanje:** postotak osoba koje rano napuste školovanje = 10%; postotak populacije u dobi 30-34 sa završenim tercijskim obrazovanjem - 40%
(Postotak osoba (dob 18-24) koje rano napuste obrazovanje i usavršavanje u HR (2011.) = 4,1)
(Postotak osoba (dob 30-34) sa završenim tercijskim obrazovanjem u HR (2011.) = 24,5)
- **Siromaštvo / socijalna isključenost:** 20 milijuna manje ljudi u opasnosti od siromaštva
(Broj ljudi u opasnosti od siromaštva u HR (2010.) = 1.321.000 ili 31,3%)

TEMATSKI CILJEVI KOHEZIJSKE POLITIKE 2014-2020 prema kojima će se provoditi financiranje iz EU fondova 2014-2020 su:

1. Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija
2. Poboljšani pristup, korištenje te kvaliteta informacijskih i komunikacijskih tehnologija
3. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća, poljoprivrednog sektora te sektora ribarstva i akvakulture
4. Podrška prijelazu prema ekonomiji temeljenoj na niskoj razini emisije CO₂ u svim sektorima
5. Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, prevencija i upravljanje rizicima
6. Zaštita okoliša i promicanje učinkovitosti resursa
7. Promicanje održivog prometa te uklanjanje uskih grla u ključnoj infrastrukturi
8. Promicanje zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage
9. Promicanje socijalnog uključivanja te borba protiv siromaštva
10. Ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje
11. Jačanje institucionalnih kapaciteta te učinkovita javna uprava

Republici Hrvatskoj su po pristupanju Europskoj uniji postali dostupni strukturni instrumenti kroz koje je moguće povući značajna novčana sredstva na projekte koji mogu biti usmjereni ispunjavanja svih općih ciljeva postavljenih Strategijom vladinih programa.

Na raspolaganju su sredstva iz sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF), Europskog socijalnog fonda (ESF), Kohezijskog fonda (CF), Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EARDF) i Europskog pomorskog i ribarskog fonda (EMFF).

Cilj projekta

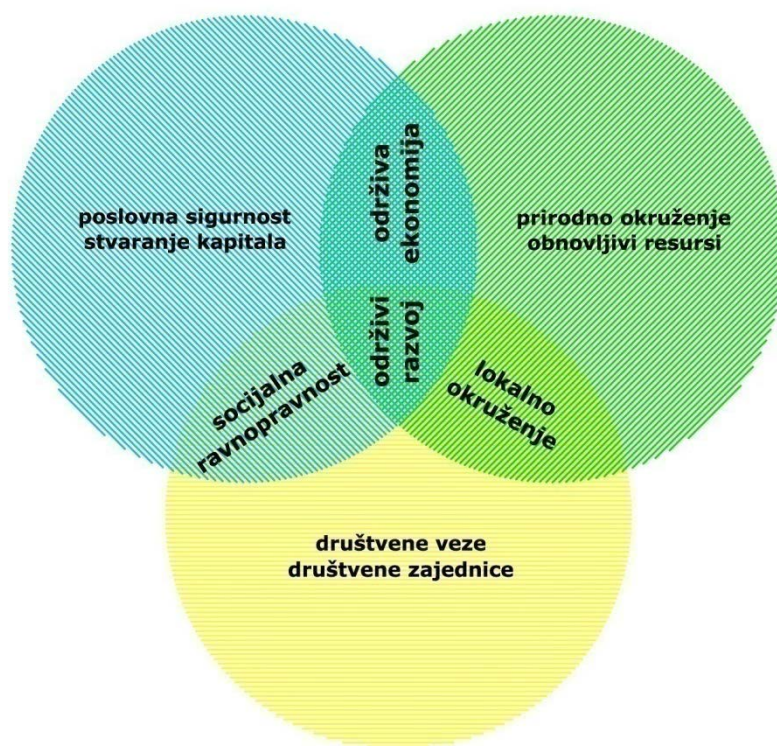
Cilj pripreme Strategije razvoja Općine Civljane je definirati smjer i jasnu dugoročnu viziju razvoja Općine za razdoblje 2015-2020., a u isto vrijeme omogućiti Općini realizaciju razvojnih projekata te pridobivanje bespovratnih sredstava iz decentraliziranih i centraliziranih programa EU.

Strategija razvoja Općine Civljane je strateško-razvojno-operativni dokument koji se dijeli na tri međusobno povezana dijela:

1. **Analiza stanja,**
2. **Strateško opredjeljenje i**
3. **Razvojni projekti.**

U Analizi stanja prikazuje se presjek zatečenog stanja po sektorima i završava SWOT analizom. U kontekstu analize promatraju se sektori: **Društvene djelatnosti, Gospodarstvo i Prostor i okoliš**. SWOT analiza prikazuje prepoznate snage, slabosti, prilike i prijetnje po navedenim sektorima.

Koncept podjele analize stanja na 3 glavna sektora baziran je na principu održivog razvoja, prikazano slijedećom slikom:

Slika 1: Koncept održivog razvoja

Strateško opredjeljenje je dio u kojem se elaboriraju vizija, ciljevi i prioriteti. Ovaj dio sadrži i provedbene odredbe te način praćenja i vrjednovanja cjelokupnog dokumenta.

Razvojni projekti ključni su proizvod Strategije razvoja jer definiraju izvedbu strategije. Razvojni projekti se definiraju u resursima prostora, ljudi, vremena i novca i čine operativni dio Strategije razvoja.

1.2 Strateške odrednice

Važan segment pripreme lokalne Strategije razvoja je prepoznavanja hijerarhije dokumenata s kojima Strategija mora biti usklađena na EU, nacionalnoj i županijskoj razini. Slijedeća tablica prikazuje strateške odrednice Strategije razvoja Općine Civljane.

Tablica 1 Strateške odrednice lokalne razvojne strategije

Razina regulative	Opis	Dokumenti	Ciljevi dokumenata
EU smjernice i regulativa	Europska unija veliku pažnju poklanja načelima održivosti i dobre vladavine na razini lokalne samouprave. Najvažniji dokument vezan za strukturu i funkcioniranje lokalne samouprave je Europska povelja o lokalnoj samoupravi koju je Republika Hrvatska ratificirala i dio je zakonskog okvira.	Europska povelja o lokalnoj samoupravi	Republika Hrvatska je 15. siječnja 1993. donijela Zaključak o prihvatanju i poštivanju načela i instituta (odredbi) Europske povelje o lokalnoj samoupravi, a potom 09. listopada 1997. Zakon o potvrđivanju Europske povelje o lokalnoj samoupravi. Povelja je stupila na snagu 01. veljače 2008. godine. Povelja sadrži: Ustavni i zakonski temelj lokalne samouprave, Konceptiju lokalne samouprave, Djelokrug lokalne samouprave, Zaštitu područnih granica lokalnih jedinica, Prilagođavanje upravnog ustroja i sredstava zadaćama lokalnih jedinica, Uvjete obnašanja dužnosti na lokalnoj razini, Upravni nadzor akata lokalnih jedinica, Financijske izvore lokalnih jedinica, Pravo udruživanja lokalnih jedinica te Pravnu zaštitu lokalne samouprave. Provedba ovoga Zakona u djelokrugu je središnjeg tijela državne uprave nadležnog za poslove lokalne i područne (regionalne) samouprave.
		Olborška povelja	Povelja europskih gradova i mjesta o održivosti, usvojena sudionika Europske konferencije o održivim gradovima i mjestima, održane 27. svibnja 1994. u Aalborgu, Danska, predlaže temeljna načela održivosti europskih gradova i mjesta. „Mi, gradovi i mjesta, uviđamo da nam ideja održivog razvoja pomaže da svoj standard življenja temeljimo na prihvatnom kapacitetu prirode. Težimo postizanju društvene pravde, održivih gospodarstava i održivosti okoliša.
		A White Paper	Europska unija je 2001. godine usvojila načela dobre vladavine koja prezentira kroz dokument „European Governance: A White Paper“ (Brussels: COM (2001) 428). Načela koja predlaže su: otvorenost, sudjelovanje (participacija), odgovornost, učinkovitost i usklađenost (koherentnost) uz naglašenu uloga građana, civilnog društva i lokalne samouprave.
		Leipciška povelja	Leipciška povelja o održivim europskim gradovima, prihvaćena na neformalnom ministarskom sastanku o urbanom razvoju i teritorijalnoj koheziji u Leipzigu 24. i 25. svibnja 2007., dokument je sastavljen uz široko i transparentno sudjelovanje

Razina regulative	Opis	Dokumenti	Ciljevi dokumenata
			europskih dionika. „Imajući saznanja o izazovima i mogućnostima kao i o različitoj povijesnoj, gospodarskoj, socijalnoj i okolišnoj podlozi europskih gradova, ministri u državama članicama nadležni za urbani razvoj suglasni su o zajedničkim načelima i strategijama politike urbanog razvoja. Ministri se obvezuju da će u svojim državama započeti političku raspravu o tome kako integrirati načela i strategija Leipciške povelje o održivim europskim gradovima u nacionalne, regionalne i lokalne razvojne politike; da će koristiti alat integriranog urbanog razvoja i odgovarajućeg upravljanja u cilju njegove provedbe te da će u tu svrhu uspostaviti sve potrebne okvire na nacionalnoj razini, i da će promicati uspravu uravnotežene teritorijalne organizacije temeljene na europskoj policentričnoj urbanoj strukturi.
		Europa 2020	Europa 2020. je strategija razvoja gospodarstva Europske unije koja slijedi, ali i zamjenjuje Lisabonsku strategiju i predstavlja viziju europske socijalne tržišne ekonomije do kraja ovog desetljeća.
Nacionalne smjernice i regulativa za regionalni održivi razvoj	Nacionalne smjernice i regulativa ima za svrhu prikazati strateški okvir za razvoj u Republici Hrvatskoj te temeljne propise važne za funkcioniranje lokalne samouprave. Regionalni razvoj Republike Hrvatske uređen je zakonom, odlukama, pravilnicima, strategijama, planovima i smjernicama.	Strategija Vladinih programa 2015.-2017.	Strategija Vladinih programa 2015.-2017. (eng. Strategy of the Government Programmes) strateški je dokument koji se sastavlja na temelju strateških planova ministarstava i ostalih tijela državne uprave. Prema novome Zakonu o proračunu (NN 87/08, 136/12, 15/15) dokument se izrađuje svake godine i obuhvaća ciljeve i prioritete za naredno trogodišnje razdoblje.
		Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske	Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske stupio je na snagu 01.01.2015. godine (NN9 147/14). Njime se uređuju ciljevi i načela upravljanja regionalnim razvojem Republike Hrvatske, planski dokumenti politike regionalnog razvoja, tijela nadležna za upravljanje regionalnim razvojem, ocjenjivanje stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, način utvrđivanja urbanih i potpomognutih područja, poticanje razvoja potpomognutih područja, provedba, praćenje i izvještavanje o provedbi politike regionalnoga razvoja u svrhu što učinkovitijeg korištenja fondova Europske unije.
		Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske	Hrvatski sabor je 20. veljače 2009. donio je Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. Strategija sadrži temeljna načela i mjerila za određivanje ciljeva i prioriteta u promišljanju dugoročne preobrazbe prema održivom razvitku Republike Hrvatske. Strategija postavlja osnovne ciljeve i mjere održivog razvoja gospodarstva, održivoga socijalnog razvoja te zaštite okoliša i identificira ključne izazove u njihovu ostvarivanju. U Strategiji su navedene i

Razina regulative	Opis	Dokumenti	Ciljevi dokumenata
			institucije uključene u njezinu provedbu i način provedbe, odgovornost za provedbu te način praćenja provedbe.
		Strateške odrednice za razvoj zelenog gospodarstva	Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 29. rujna 2011. prihvatila Strateške odrednice za razvoj zelenog gospodarstva. Riječ je o strateškom dokumentu koji će poslužiti kao osnova za izradu konkretnih međuresornih aktivnosti kao temelja razvoja zelenog gospodarstva u Republici Hrvatskoj. Odrednice se temelje na korištenju Strukturnih fondova EU, postojećih fondova i namjenskih sredstava u Republici Hrvatskoj (Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, Hrvatske vode, Hrvatska banka za obnovu i razvoj) i na privlačenju stranih investitora u izgradnju, razvoj i transfer tehnologija.
		Nacionalna strategija zaštite okoliša	Nacionalnu strategiju zaštite okoliša donio je Hrvatski sabor na sjednici 25. siječnja 2002. godine. Polazeći od koncepta održivog razvoja ova se Strategija zalaže za uvođenje zaštite okoliša u sve druge strateške planove Republike Hrvatske i posljedično, integraciju zaštite okoliša u sve sektorske segmente cjelovite strategije Republike Hrvatske, a kasnije u cjelokupnu politiku, programe i sve razvojne planove, te projekte.

Ostale sektorske strategije

Ostale sektorske strategije ukazuju na smjer razvoja pojedinih sektora te daju podlogu za usklađenje na regionalnoj i lokalnoj razini. U nastavku slijedi popis izdvojenih nacionalnih strategija koje će imati značajan utjecaj na razvoj Općine Civiljane.

- **Strategija energetskog razvoja Republike Hrvatske, NN 130/09.**
- **Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske, NN 143/08.**
- **Strategija upravljanja vodama, NN 91/08.**
- **Strategija gospodarenja otpadom Republike Hrvatske, NN 130/05**
- **Strategija poljoprivrede i ribarstva Republike Hrvatske, NN 89/02**
- **Strategija prometnog razvitka Republike Hrvatske 2014-2030, NN 131/14**
- **Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. Godine**
- **Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. – 2020.**
- **Industrijska strategija Republike Hrvatske**
- **Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020.**
- **Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2012. do 2016. Godine**
- **Nacionalni akcijski plan za obnovljive izvore energije do 2020. Godine**
- **Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.**

- **Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.**
- **Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.**
- **Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014.-2020.**
- **Nacrt prijedloga Strategije regionalnog razvoja RH za razdoblje do kraja 2020. godine**
- **Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH 2014.-2020.**
- **Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.**

2 Analiza stanja

2.1 Osnovni podaci

2.1.1 Zemljopisni položaj županije i općine Cijlpane

Općina Cijlpane jedinica je lokalne samouprave Republike Hrvatske u sastavu Šibensko-kninske županije.

Slika 2 Geografski položaj Šibensko-kninske županije
(izvor: www.sibensko-kninska-zupanija.hr)

Šibensko-kninska županija nalazi se u središnjem dijelu sjeverne Dalmacije, obuhvaća hrvatske otoke i dio obale Jadrana te prostranu i krševitu Zagoru. Zemljopisno je dosta raznolika cjelina - na sjeveru županije je planina Dinara s istoimenim najvišim vrhom Republike Hrvatske (1.831m), na jugu na pučini mora svjetionik Blitvenica, primoštenski vinogradi na istoku i otoci Murter i Kornati na zapadu. Površina županije iznosi 5.670 četvornih kilometara od čega kopnena površina iznosi 2.984 km², na kojem prema popisu stanovništva iz 2011. godine živi 109.320 stanovnika. Šibensko-kninska županija na istoku graniči s Bosnom i Hercegovinom, a na zapadu tvori dio jadranske morske granice s Italijom. Na sjeveru je Zadarska županija a na jugu Splitsko-dalmatinska.

Temeljem Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj iz 2006. godine („Narodne novine“, broj 86/06, 125/06 – ispravak, 16/07 – ispravak, 95/08 – Odluka USHR, 46/10 – ispravak, 145/10, 37/13, 44/13, 45/13 i 110/15), danas se u sastavu Šibensko-kninske županije nalazi 5 gradova i 15 općina.

Gradovi su: Šibenik, Knin, Vodice, Drniš, Skradin;

Općine su: Bilice, Biskupija, **Cijlpane**, Ervenik, Kijevo, Kistanje, Murter-Kornati, Pirovac, Primošten, Promina, Rogoznica, Ružić, Tisno, Tribunj i Unešić.

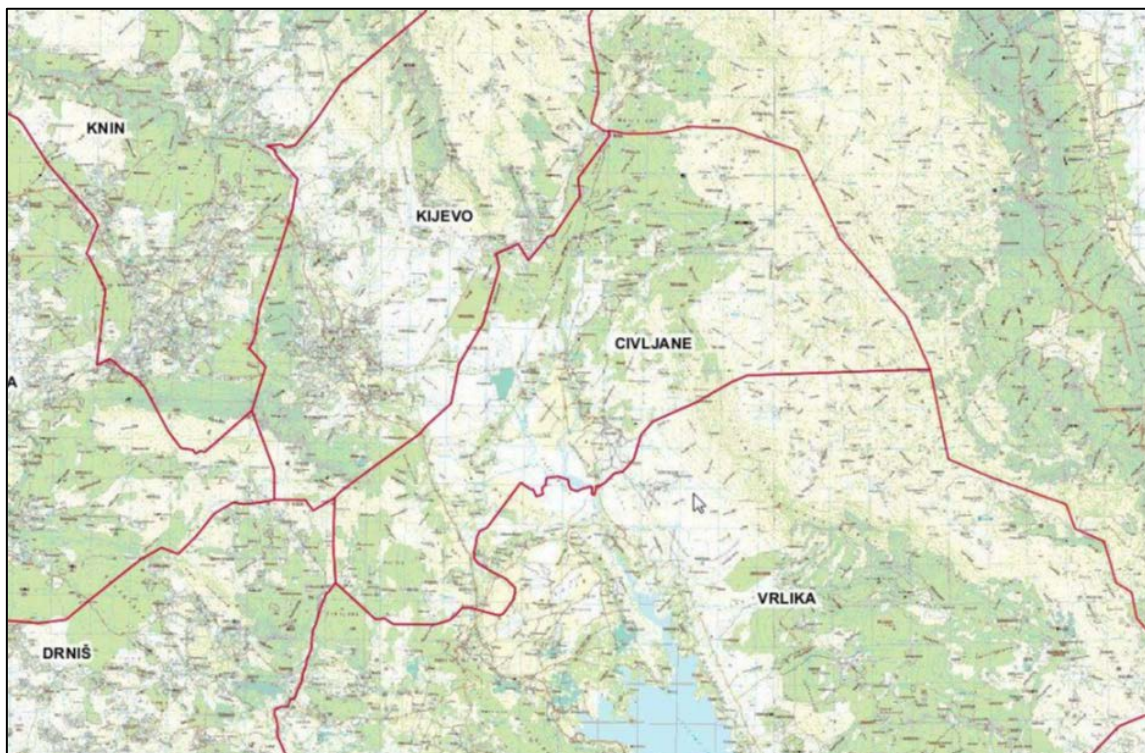
Sljedeća slika prikazuje geografski položaj općina i gradova Šibensko-kninske županije.

*Slika 3 Geografski prikaz gradova i općina Šibensko-kninske županije
(izvor: Prostorni plan Šibensko-kninske županije)*

Prostor općine Civljane pripada pograničnom području Šibensko-kninske županije. Položajem na sjever-istoku županije, općina Civljane graniči sa općinom Kijevo te gradovima Drnišom i Vrlikom (grad Vrlika se nalazi u Splitsko-dalmatinskoj županiji) na južnom dijelu. Sjeveroistočna granica (Dinara) kao povijesna međa je istovremeno i državna granica između samostalnih država Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Granice Općine idu rubnim granicama katastarskih općina K.O. Vinalić, sa granicom BiH, K.O. Kosore, K.O. Vrlika, K.O. Štikovo i K.O. Kijevo.

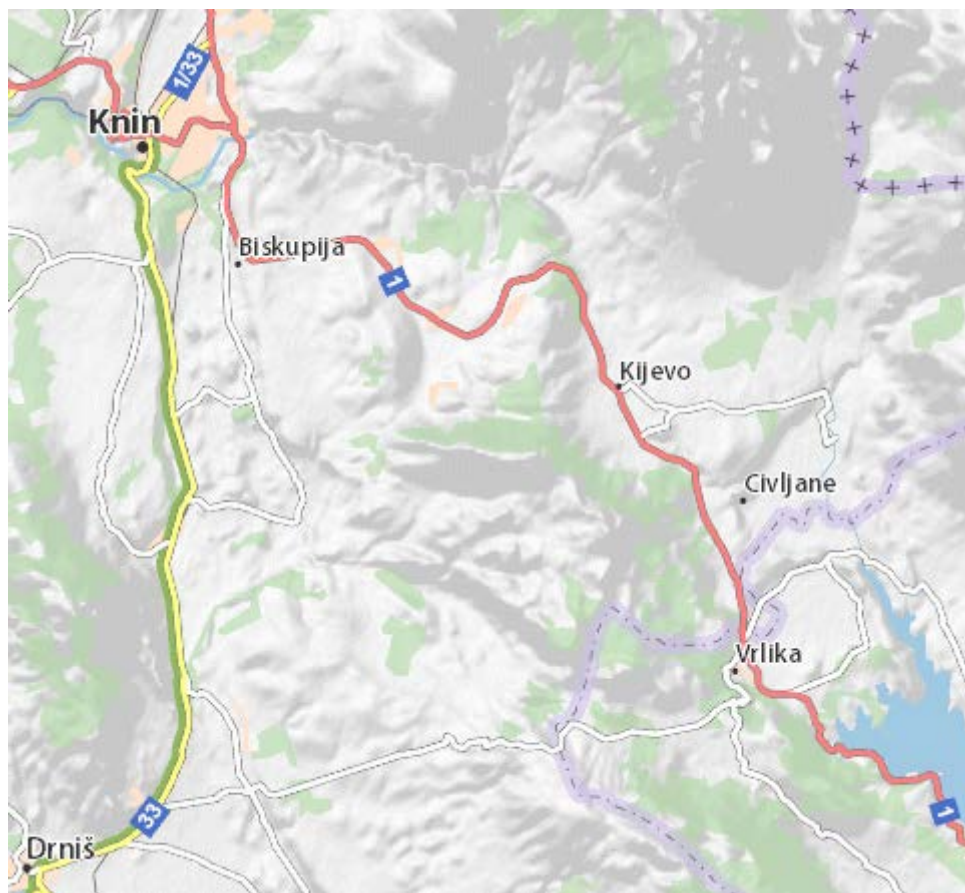
Slika 4 Geografski položaj Općine Civljane

Općina Civljane sa svojom oskudnom infrastrukturom bila je vezana na Vrliku i Sinj te je na taj način bila „periferija“ općine Knin. Sa prometno-geografskog stajališta prostor predstavlja značajnu poveznicu sjeverozapada sa jugoistokom Hrvatske, preko glavnog državnog cestovnog pravca (državna cesta D1) koji povezuje Zagreb sa Splitom (preko Karlovca, Gračaca, Knina i Sinja).

Cijelo područje Općine Civljane gravitira prema nekoliko urbanih sredina, prvenstveno lokalnom administrativnom središtu Kninu koji je cestovno udaljen 27 kilometara od Civljana, zatim Drnišu koji je udaljen 29 kilometara, Sinju na 42 km te administrativnom i gospodarskom županijskom središtu – Gradu Šibeniku koji je udaljen 64 km od Civljana.

Područje općine Civljane zbog svog geografskog položaja čini prirodnu poveznicu mediterana s kontinentalnim dijelom i Panonskom nizinom. Prometno je povezan s velikim jadranskim-županijskim središtima i pomorskim lukama Splitom, Šibenikom i Zadrom. Također, međunarodne zračne luke Split i Zadar udaljene su otprilike 2 sata vožnje od središta općine.

Prometno-turističku pogodnost ovoga područja povećava i blizina nacionalnih parkova (Krka, Kornati, Paklenica i Plitvice) kao i parkova prirode Velebit i Vransko jezero.

Slika 5 Prometna povezanost Općine Civljane
(izvor: viamichellin.com)

Prometnu okosnicu općine čini državna cesta D1 (glavni pravac Zagreb-Split), te županijska cesta Ž6083 (Kijevo-Civljane).

Ovakvo geografsko okruženje sa prirodnim planinskim barijerama kroz povijest je uvjetovalo razvoj šireg područja Općine Civljane (sa okolnim jedinicama lokalne samouprave) kao tranzitnog mjesta od iznimnog geostrateškog značaja.

2.1.2. Površina Općine i stanovništvo

Općina Civljane nastala je na dijelu područja bivše općine Knin donošenjem Zakona o županijama, gradovima i općinama Republike Hrvatske (NN 90/92 i 10/97), a obuhvaća naselja Totići, Cetinu, Civljane i Milkovići sa zaseocima.

Dijelovi naselja općine Civljane su zaseoci: Dolac nad Lukovačom, Dražica u Lukovači, Jarčište, Lukovača, Nad Glavicom, Nad Lukovačom, Njiva u Lukovači, Podić, Podunište, Sjenokos, Unište, Vaganac I Ždrilo.

Postojeće stanje sustava naselja na području općine Civljane određeno je dosadašnjim razvojem i procesima okupljanja stanovništva na obodnim dijelovima plodnih polja. Tako je nastao sustav malih i raspršenih naselja (zaseoka). Ratna zbivanja utjecala su na demografsko osiromašenje ovih područja, te će posebnim mjerama populacijske politike u koje je uključeno i stimuliranje razvitka gospodarstva biti potrebna repopulacija.

U sljedećoj tablici prikazani su podaci osnovnih demografskih pokazatelja Općine Cviljane (podaci o površini, broju stanovnika, prosječnoj gustoći naseljenosti, prosječnoj starosti, radnom kontingentu, koeficijentu starosti i indeksu starenja) usporedno sa Šibensko-kninskom županijom i Republikom Hrvatskom.

Tablica 2 Usporedni podaci osnovnih pokazatelja, 2011.

Opis stavke		Republika Hrvatska	Šibensko-kninska	Općina Cviljane
Površina	km ² teritorija	56.594	2.984	83,28
	% u odnosu na RH	100	5,27	0,14
	% u odnosu na ŠKŽ	--	100	2,79
Stanovništvo	popis 2011. godine	4.290.612	109.320	239
	% u odnosu na RH	100	2,54	0,005
	% u odnosu na ŠKŽ	--	100	0,21
Gustoća naseljenosti	Broj stanovnika / km ²	75,81	36,63	2,87
Prosječna starost	broj godina	41,7	44,1	63,3
Radni kontingent	Radno sposobno (15-64 godina)	2.873.828	70.048	82
Koeficijent starosti	udio starijih od 60 godina u ukupnom stanovništvu	24,1	29	68,2
Indeks starenja	% starijih od 60 g/ % mlađih od 19 g	115	146,1	1.086,70

Izvor: Državni zavod za statistiku, popis stanovništva 2011.

Općina Cviljane ima površinu od 83,28 km² čime zauzima 0,14% ukupne površine Republike Hrvatske i 2,79% kopnenog dijela Šibensko-kninske županije.

Promatrajući ukupan broj stanovnika prema popisu stanovništva iz 2011. godine na području općine živi 239 stanovnika što je manje od 0,1% ukupnog broja stanovnika RH, dok u ukupnom broju stanovništva Šibensko-kninske općina sudjeluje sa 0,21% što je čini općinom sa najmanjim brojem stanovnika u RH.

Gustoća naseljenosti općine Cviljane iznosi 2,87 stanovnika na četvorni kilometar što je znatno manje od prosječne gustoće RH koja iznosi 75,81 te pripada najrjeđe naseljenim prostorima Republike Hrvatske.

Prosječna dob stanovništva općine je 63,3, što je 1,5 puta više od prosječne starosti RH i ŠKŽ. Prema istraživanju Instituta sinergije, znanosti i društva iz 2014. godine prosječna starost stanovništva Cviljane se povećala sa 63,3 koliko je iznosila prema popisu stanovništva 2011. na 71 godinu, što je čini najstarijom općinom u RH.

Indeks i koeficijent starosti najbolji su pokazatelji starosti odnosno procesa starenja određenog područja. Indeks starenja ukazuje na omjer starih (60 i više godina) i mladih (0-19 godina), a koeficijent starosti ukazuje na postotni udio starije dobne skupine (60 i više) u ukupnoj populaciji. Na temelju toga se lako može zaključiti da je stanovništvo općine Cviljane duboko zašlo u proces starenja (indeks starosti 1.086,7, koeficijent starenja

68,2%). Smatra se već da je proces starenja zahvatio određeno područje kada indeks i koeficijent starosti prijeđu vrijednost od 40% odnosno 12%.

Obrazac sve starijeg stanovništva općine odražava demografske trendove u cijeloj RH ali je u općini Civiljane izrazito naglašeno. Gospodarstvo općine se nakon rata nije dovoljno oporavilo kako bi dostiglo predratno razdoblje. Stanovnici koji su zbog ratnih neprilika emigrirali iz općine teško se vraćaju. Većina migriranog stanovništva živi u Srbiji te u općinu Civiljane dolaze nekoliko puta godišnje, na godišnji odmor. Da bi se osigurao ravnomjerniji demografski razvoj i povoljno kretanje stanovništva potrebno je osigurati uvjete za razvoj i poticati doseljavanje mladog i radno sposobnog stanovništva.

Demografski trendovi

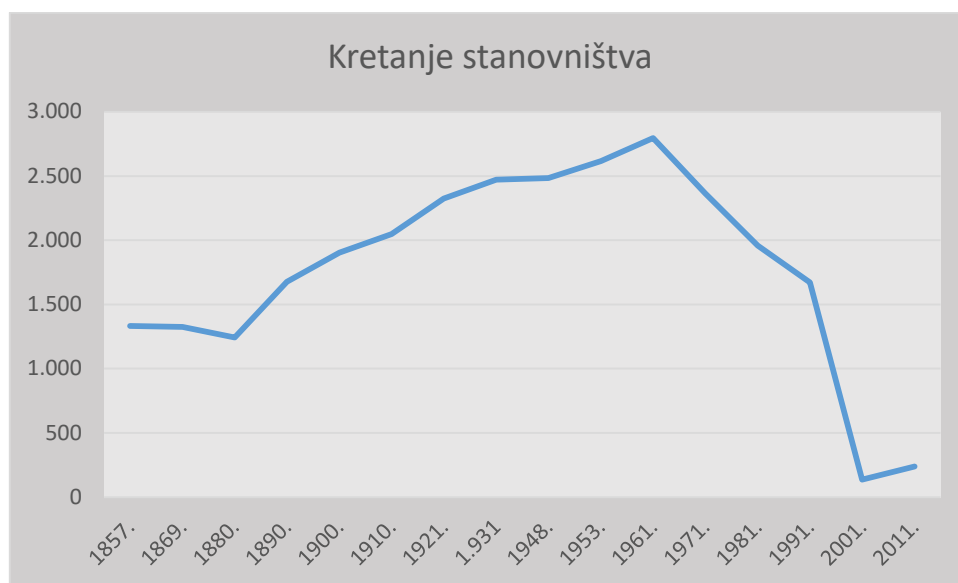
Od prvog službenog popisa stanovništva 1857. godine dinamika kretanja stanovništva Općine Civiljane ukazuje na kontinuirani rast sve do popisa 1961. godine kada prostor općine bilježi svoj populacijski maksimum od 2.797 stanovnika. Idućim popisom iz 1971. godine zabilježeno je 2.365 stanovnika i od tada započinje kontinuirani proces depopulacije ili pada broja stanovnika u Općini, a najintenzivniji pad zabilježen je u međupopisnom razdoblju 1991.-2001. kada je broj stanovnika pao za čak 92%, odnosno u apsolutnom iznosu za 1.535 osoba.

Razlog drastičnog smanjenja broja stanovnika najvećim dijelom leži u činjenici da je općina Civiljane bila zahvaćena ratnim razaranja za vrijeme Domovinskog rata od 1991.-1995 godine u kojem je pretrpjela izravne i neizravne ljudske gubitke. Za vrijeme i nakon rata većina stanovnika je emigrirala u područja općine, te je na popisu stanovništva 2001. na području općine živjelo samo 137 osoba. Međutim, uz zajedničke napore općine, županije i Republike Hrvatske broj stanovnika je ponovno u porastu i prema popisu stanovništva iz 2011. godine upisano je 239 osoba, što je u postotcima rast od 43%.

Tablica 3 Kretanje broja stanovnika 1857.-2011.

Godine	Broj stanovnika
1857.	1.333
1869.	1.325
1880.	1.242
1890.	1.677
1900.	1.903
1910.	2.049
1921.	2.324
1.931	2.473
1948.	2.484
1953.	2.617
1961.	2.797
1971.	2.365
1981.	1.958
1991.	1.672
2001.	137
2011.	239

Izvor: Državni zavod za statistiku, popisi stanovništva 1857.-2011.

Graf 1 Kretanje broja stanovnika 1857.-2011.

(izvor: Državni zavod za statistiku, popisi stanovništva 1857.-2011.)

Promatrajući migracije stanovništva prema popisu stanovništva iz 2011. godine podaci ukazuju na sljedeće: od ukupno 239 stanovnika koji žive u općini njih 31 od rođenja stanuje u istom naselju, 36 osoba su doselile iz županije ili drugih županija RH u općinu Civljane, dok se njih 172 doselilo iz inozemstva. Tu se prvenstveno misli na doseljene iz Srbije (155), zatim BIH (5 osoba) te Njemačke (4) i ostalih zemalja (8).

Vitalni indeks omjer je broja rođenih na 100 umrlih, a vrijednosti indeksa manje od 100 ukazuju na negativne biodinamičke trendove analizirane populacije. Podaci vitalne statistike općine Civljane ukazuju na nepovoljno prirodno kretanje, u kojem dominira mortalitet što je prikazano u sljedećoj tablici za razdoblje od 2009.-2015. godine.

Tablica 4 Prirodno kretanje stanovnika 2009.-2015.

	Broj rođenih	Broj umrlih	Prirodni prirast	Broj sklopljenih brakova
2009.	-	13	-13	1
2010.	-	8	-8	1
2011.	-	6	-6	1
2012.	-	7	-7	-
2013.	-	8	-8	-
2014.	2	10	-8	2
2015.	-	6	-6	-

Izvor: DZS, Prirodno kretanje stanovnika 2009.-2015.

Kao što se može vidjeti iz podataka u tablici Općina već godinama ima veći mortalitet od nataliteta što ne iznenađuju s obzirom da većinu populacije čini upravo staro stanovništvo. Svjetla točka prirodnog kretanja stanovništva u promatranom razdoblju zabilježena je 2014. godine kada je općina postala bogatija za čak dvoje novorođenih, a te iste godine su zabilježena i 2 sklopljena braka. Prema neslužbenim podacima općinskih djelatnika saznajemo da se broj stanovnika u 2015. povećao za 2 novorođenih i da je sklopljen 1 brak. Općina subvencionira svako novorođeno dijete jednokratno sa 1.000 kn.

Dobno-spolna struktura stanovništva Općine Civljane

Prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine na području općine od ukupno 239 stanovnika, 120 čine žene, a 119 muškarci što ukazuje na činjenicu da je spolna struktura stanovništva općine ujednačena. Na razini općine i na županijskoj razini među starijom populacijom viši je udio žena čemu je razlog uobičajeno veća stopa smrtnosti muškog stanovništva u starijim dobnim skupinama. Među mlađim dobnim skupinama znatno je veći udio muške populacije na području općine, dok je na županijskoj razini udio muškaraca i žena u mlađim dobnim skupinama približno jednak.

Tablica 5 Dobno-spolna struktura Općine Civljane i Šibensko-kninske županije

	Općina Civljane			Šibensko-kninska županija		
	M.	Ž.	Sv.	M.	Ž.	Sv.
Ukupno	119	120	239	53.596	55.779	109.375
0-6	5	1	6	3.345	3.220	6.565
0-14	10	1	11	7.940	7.510	15.450
0-17	11	2	13	9.782	9.353	19.135
0-19	12	3	15	11.084	10.611	21.695
Žene u fertilnoj dobi (15-49)	-	19	-	-	22.385	-
Radno sposobno (15-64)	48	34	82	35.819	34.229	70.048
60 i više	70	93	163	13.699	18.000	31.699
65 i više	61	85	146	9.837	14.040	23.877
75 i više	37	49	86	4.418	7.383	11.801

Izvor: Državni zavod za statistiku, popis stanovništva 2011.

Sljedeća tablica prikazuje brojčano stanje ženske i muške populacije prema petogodišnjim dobnim skupinama za 2011. godinu.

Tablica 6 Brojčano stanje muške i ženske populacije prema petogodišnjim dobnim skupinama za 2011. godinu.

Općina Civljane	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
Sv.	4	3	4	4	2	5	10	5	5	9
M.	3	3	4	2	2	3	4	5	3	4
Ž.	1	-	-	2	-	2	6	-	2	5
Općina Civljane	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95 i više
Sv.	14	11	17	18	42	45	29	8	4	-
M.	11	5	9	6	18	21	13	1	2	-
Ž.	3	6	8	12	24	24	16	7	2	-

Izvor: Državni zavod za statistiku, popis stanovništva 2011.

Za analizu dobne strukture stanovništva potrebno je usporediti pokazatelje triju kategorija – mlađoj (0-19 godina), zreloj (20-25 godina) i staroj (više od 60 godina). Na području općine Civljane udio mlade populacije (0-19 godina) iznosi 6,3%, dok udio za isti pokazatelj u Šibensko-kninskoj županiji iznosi 19,8%. Udio zrele dobne skupine u općini iznosi 34,3%, a na razini županije je 64%, dok udio starije dobne skupine za općinu iznosi 68,2% a za županiju 28,9%.

Što se tiče strukture stanovništva prema nacionalnom sastavu, 79% stanovništva su pripadnici srpske nacionalnosti, 19% populacije čine stanovnici hrvatske nacionalnosti, a 2% pripada ostalim nacionalnostima. Također, promatrano kroz zadnja dva popisa stanovništva iz 2001. i 2011. godine primjetno je povećanje broja osoba srpske nacionalnosti u apsolutnom iznosu od 94 osobe.

Tablica 7 Nacionalna struktura stanovništva u 2001. i 2011. godini

Godina/nacionalnost	Hrvati	Srbi	Ostali	Ukupno
2001.	40	94	3	137
2011.	47	188	4	239

Izvor: Državni zavod za statistiku, popis stanovništva 2011.

Kućanstva

Slijedeća tablica prikazuje podatke o broju stanovnika, kućanstava i stambenih jedinica Općine Civljane odnosno njegovim naseljima.

Tablica 8 Podaci o broju stanovnika, kućanstva i stambenih jedinica u općini Civljane, ŠKŽ i RH, 2011. godina

	Ukupno popisane osobe	Ukupan broj stanovnika	Kućanstva		Stambene jedinice	
			ukupno	privatna kućanstva	ukupno	stanovi za stalno stanovanje
Republika Hrvatska	4.456.096	4.290.612	1.535.635	1.534.148	2.257.515	1.923.522
Šibensko Kninska	114.935	109.320	41.659	41.632	92.343	55.565
Općina Civljane	244	239	128	128	273	247
Cetina	197	195	102	102	184	175
Civljane	47	44	26	26	89	72

Izvor: Državni zavod za statistiku, popis stanovništva 2011

Općina Civljane broji 128 kućanstava, od toga se 102 nalaze u mjestu Cetina, a 26 u Civljanima. Prosječan broj osoba u kućanstvima je 1,86. Ukupan broj stambenih jedinica iznosi 273, od kojih su 247 stanovi za stanovanje.

Iako je u posljednjem međupopisnom razdoblju 2001.-2011. zabilježen rast broja stanovništva od 42%, ostali demografski pokazatelji kao što su indeks starenja (1086,7), koeficijent starosti (68,2) i mortalitet bilježe negativne trendove koje će se u budućnosti nastaviti generirati. Stoga je potrebno postaviti ciljeve i prioritete u svrhu zaustavljanja negativnih demografskih kretanja te poticati imigracije. Zaustavljanje iseljavanja, odnosno veći povratak izbjeglog stanovništva osiguralo bi se smišljenom razvojnom politikom koja će privući dio već iseljenog stanovništva i omogućiti doseljavanje većeg broja novih posebno mladih, radno sposobnih osoba koje će na području općine osnovati obitelj. Jedino na taj način može doći do poboljšanja strukture vitalnih koeficijenata i do osiguranja normalne reprodukcije stanovništva.

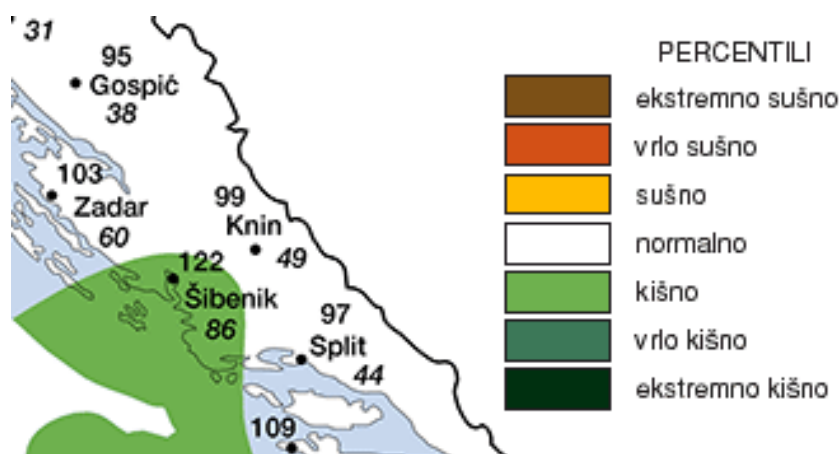
2.1.2 Klimatski uvjeti i reljef

Prema klasifikaciji klime područje Šibensko-kninske županije pripada u priobalju mediteranskoj te kontinentalnoj i submediteranskoj u zaleđu. Najviši dijelovi Dinare imaju izrazitu planinsku klimu, područje Knina u čijoj se blizini nalazi i općina Civljane ima prijelazni

tip klime, zagorski dio je klimatski između kontinentalne i mediteranske, a obalni i otočni dio je izrazita mediteranska klima. Područje općine Civljane nalazi se između submediteranske klime Zagore i planinske klime područja Dinare i pripada kontinentalnom – toplo umjerenom kišnom tipu klime. Obilježja ovog tipa klime su sljedeća:

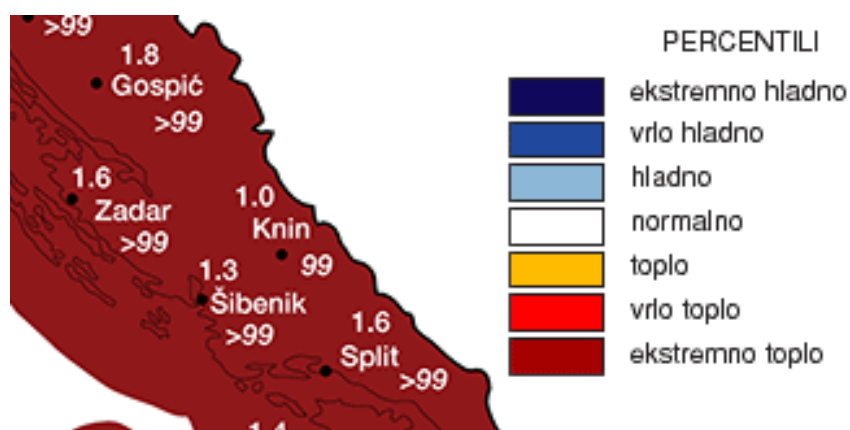
- Relativno visoke ljetne temperature – srednja temperatura srpnja iznosi 23,5 °C
- Relativno niske zimske temperature – srednja temperatura siječnja iznosi 5,1 °C
- Srednja temperatura najhladnijeg mjeseca kreće se iznad –3 °C, dok je srednja temperatura najtoplijeg mjeseca znatno veća od 22°C
- Izrazito mediteranski tip padalina (prosječno godišnje 1262 mm) sa zimskim maksimumom i ljetnim minimumom, tako da su česte ljetne vrućine i suše te vlažne, hladne i vjetrovite zime (sa hladnom burom i vlažnim jugom)
- Pojava snijega u zimskim mjesecima je normalna pojava, osobito na Dinari gdje visina snježnog pokrivača bude viša i od 3m
- Prevladavaju vjetrovi bura i jugo

Oborinske prilike središnjeg dijela Dalmacije u 2015. godini prikazane su u nastavku.

Slika 6 Oborinske prilike na području ŠKŽ, 2015.
(izvor: meteo.hr)

Prema analizi oborina u 2015. godini područje općine Civljane okarakterizirano je kao normalno. Slijedi i analiza klimatskih anomalija središnjeg dijela Dalmacije u 2015. godini.

Slika 7 Analiza klimatskih anomalija u ŠKŽ, 2015.
(izvor: meteo.hr)

Prema raspodjeli percentila, toplinske prilike općini Civljane za 2015. godinu opisane su kategorijom **ekstremno toplo**.

Općenito, to je reljefno i krajobrazno raznolik prostor kojemu samo donekle glavna obilježja daju tri reljefna elementa: krške depresije (polja, uvale, doci, ponikve), vapnenačke zaravni oko polja i planinski vijenci.

Područje općine je područje plitkog krša ispresijecanog krškim rijekama i potocima te brdsko-planinsko područjem. Ono po čemu je ovaj prostor najznačajniji je činjenica kako je područje značajno hidrografsko čvorište na kojem se nalazi izvor rijeke Cetina. Rijeka Cetina izvire kao ponornica sa više od stotinu metara dubine. Prevladavajući reljefni oblici su brdsko zemljište sa kraškim uvalama.

Krški karakter prostora općine Civljane i njegov vapnenačko i dolomitni sastav tla uvjetuje manje plodno zemljište, a time i manji gospodarski značaj planiranog prostora. Stoga gospodarski razvitak treba biti u skladu sa predispozicijama i mogućnostima prostora, raznih usmjerenja (poljodjelstvo, stočarstvo, turizam, promet, usluge) i proizvodnje bez štetnog utjecaja na okoliš.

Cjelokupni prostor Šibensko-kninske županije ne predstavlja homogenu prirodno-geografsku regiju, već je čini niz posebnih prostornih cjelina u kojima su faktori razvitka vrlo raznoliki što uvjetuje i raznolik stupanj gospodarskog i demografskog razvitka, a gdje općinu Civljane nalazimo kao slabije razvijenu. **Osnovna obilježja općine su fenomeni krša, maritimni klimat, jaki antropogeni utjecaji i degradiran sav vegetacijski pokrov.** Važno je istaknuti, a **uvjetovano geomorfološkim značajkama, da cijelo područje općine karakteriziraju većinom ekstenzivni pašnjaci** što je odličan preduvjet za razvoj ekološkog stočarstva, posebno uzgoja stoke sitnog zuba na otvorenom.

Na području općine Civljane utvrđena su ugrožena i rijetka staništa: alpskokarpatško-balkanske vapnenačke stijene, planinske rudine, primorske termofilne šume i šikare medunca, stenomediteranske čiste vazdazelene šume i makija crnike, submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci.

Prostor općine karakteriziraju visoke planine s nižim pobrdima koja prelaze u zaravni, krška polja i riječne doline. Na ovu reljefnu osnovu dograđuje se dosta oskudan vegetacijski element, izazvan između ostalog i degradiran tisućljetnim stočarenjem i korištenjem drva. Međutim, posljednjih desetljeća je došlo do smanjenja stočnog fonda, a drugi izvori energije su smanjili pritisak na sječu drva te se u prostoru pojavio pozitivni regeneracijski proces. Iako je riječ o šikari, sa stanovišta biopotencijala i zaštite tla, ovi procesi su pozitivni.

Plodno tlo nalazimo uz rijeku Cetinu. Posebno zaštićeni i evidentirani objekt prirode - hidrološki spomenik prirode, su vrela rijeke Cetine koja idu u red najljepših vrela našeg krša. Ističu se Veliko vrelo, Vukovića vrelo i Batica vrelo. Cetinska vrela su nastavci izoliranih podzemnih tokova Dinarskog masiva koji su u dodiru s nepropusnim laporima izbili na površinu.

Također treba spomenuti povremene tokove – bujice od kojih ističemo: Pekaševa draga (Maleševa draga) koja je prtok Cetine kod Velikog vrela, te tri bujice zapadno od Vukovića vrela prema Vrlici – Prženi potok – Klanci, Borića potok i Mahnići potok – Čitluk. Pored gore navedenih i posebno zaštićenih postoji još čitav niz kraških vrela duž sjevernog oboda Cetinskog polja na prosječnoj visini od 380 m gdje se zapravo formira tok rijeke Cetine koji je zaštićen na dužini od 200 m. Zbog svoje izuzetne pejzažne vrijednosti treba voditi računa da ne dođe do degradacije neadekvatnom gradnjom ovog cijelog područja.

Navedene bujice, izvori (vrela) i rijeka Cetina predstavljaju javno vodno dobro.

Vrela rijeke Cetine su područje zaštićeno u kategoriji hidrološkog spomenika prirode (1972.) i to Veliko Vrilo, Vukovića i Batica Vrilo. Sva vrela su uzlaznog tipa i nastala su na kontaktu vodonepropusnih lapora u polju i vodopropusnih vapnenaca okolne zaravni. Najznačajnije je Veliko vrilo ili izvor Glavaš koji je ujedno potopljen speleološki objekt kojeg su speleoronioci istražili do dubine više od 150 metara.

Dinara je masiv dugačak 20 i širok 10 km te ujedno i najviši hrvatski vrh (1831m). Spektakularna je po najdužoj stijeni u Hrvatskoj koja je duga 6 km. Dinara je prva hrvatska planina dokazanih prirodnih ljepota i posebnih estetskih doživljaja, čak i poetskih nadahnuća (*Petar Zoranić: Planine, 1536.*). Pruža neiscrpne mogućnosti za lov, jahanje, planinarenje, alpinizam, špiljarenje, speleologiju, zmajarenje, paragliding, biciklističke i auto-terenske izlete te i neoblik izletničkog, prirodnog i pustolovnog turizma. Uspon na Dinaru zahtjeva veće planinarsko iskustvo, iako su prilazni putovi iz više pravaca označeni. Smještaj je osiguran u planinarskom domu na Brezovcu i Lovačkom domu. Na Dinari se nalaze i 2 vrijedna šumska lokaliteta – **Crni Tavani**, na zapadnoj padini Dinare, izdan 1000 mnnv, koji je u prijedlogu zaštite kompleksa autohtone šume crnog bora kao rezervata šumske vegetacije, dok se lokalitet **Samar**, cjeloviti šumski kompleks, predlaže za zaštitu u kategoriji posebnog šumskog rezervata.

2.2 Društvene djelatnosti

2.2.1 Lokalna vlast

Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“, broj 86/06, 125/06 – ispravak, 16/07 – ispravak, 95/08 – Odluka USHR, 46/10 – ispravak, 145/10, 37/13, 44/13, 45/13 i 110/15) i Odluka Ustavnog suda (NN 46/10 - ispravak 145/10, 37/13, 44/13, 45/13 i 110/15) uređuju područno ustrojstvo Republike Hrvatske. Temeljem tog zakona formirano je 20 županija, 127 gradova 428 općina i Grad Zagreb, kao posebna teritorijalna i upravna jedinica.

Gradsko vijeće Općine Civiljane na svojoj 2. sjednici održanoj 17. srpnja 2009. godine donijelo je Statut Općine Civiljane, a na svojoj 24. sjednici održanoj 15. travnja 2013. i Odluku o izmjenama i dopunama Statuta Općine Civiljane.

Sjedište općine je u naselju Civiljane, Civiljane b.b.

Općina Civiljane u samoupravnom djelokrugu obavlja poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju prava građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na:

- uređenje naselja i stanovanje,
- prostorno i urbanističko planiranje,
- komunalno gospodarstvo,
- brigu o djeci,
- socijalnu skrb,
- primarnu zdravstvenu zaštitu,
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- kulturu, tjelesnu kulturu i šport,
- zaštitu potrošača,
- zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša,

- protupožarnu zaštitu i civilnu zaštitu,
- promet na svom području,
- ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Tijelo Općine Civljane su Općinsko vijeće i općinski načelnik.

Općinsko vijeće predstavničko je tijelo građana i tijelo lokalne samouprave, koje donosi odluke i akte u okviru prava i dužnosti Općine, te obavlja i druge poslove u skladu sa Ustavom, Zakonom i Statutom.

Predsjednik Općinskog vijeća:

- zastupa Općinsko vijeće
- saziva i organizira, te predsjedava sjednicama Općinskog vijeća,
- predlaže dnevni red Općinskog vijeća,
- upućuje prijedloge ovlaštenih predlagatelja u propisani postupak,
- brine o postupku donošenja odluka i općih akata,
- održava red na sjednicama Općinskog vijeća,
- usklađuje rad radnih tijela,
- potpisuje odluke i akte koje donosi Općinsko vijeće,
- brine se o zaštiti prava vijećnika,
- obavlja i druge poslove određene zakonom i Poslovníkom općinskog vijeća.

Općinsko vijeće ima 7 vijećnika. Općinsko vijeće može imati i više od 7 članova ako je to potrebno da bi se osigurala odgovarajuća zastupljenost pripadnika hrvatskog naroda u Općinskom vijeću, u skladu sa zakonom.

Radna tijela Općinskog vijeća su:

- Mandatno-imunitetno povjerenstvo,
- Odbor za izbor i imenovanje i upravne poslove
- Odbor za Statut, Poslovnik i propise

Mjesni odbori na području Općine Civljane su:

1. Mjesni odbor Cetina (za područje naselja Cetina)
2. Mjesni odbor Civljane (za područje naselja Civljane)
3. Mjesni odbor Totići (za područje naselja Totići)

Načelnik zastupa Općinu i nositelj je izvršne vlasti Općine. Mandat načelnika traje četiri godine.

2.2.2 Izrađene strategije i planovi

Izrađene strategije i planovi na razini Šibensko-kninske županije, koje se odnose na područje Općine Civljane su sljedeće:

- Razvojna strategija Šibensko-kninske županije 2011.-2013. (u izradi je Razvojna strategija Šibensko-kninske županije 2016.-2020. te je do dovršetka njezine izrade, postojeća strategija relevantna za strateško planiranje na regionalnoj razini)
- Prostorni plan Šibensko-kninske županije (sa 6 izmjena i dopuna)
- Plan gospodarenja otpadom Šibensko-kninske 2007.-2015.
- Plan energetske učinkovitosti 2014.-2016.

- Plan energetske učinkovitosti u neposrednoj potrošnji energije Šibensko-kninske županije za 2016. godinu

Na razini Općine Civljane:

- Prostorni plan uređenja Općine Civljane
- Plan gospodarenja otpadom Općine Civljane 2014.-2020.
- Plan zaštite i spašavanja i plan civilne zaštite Općine Civljane
- Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša
- Mjere zaštite i spašavanja u nepovoljnim vremenskim uvjetima
- Lokalna razvojna strategija LAG „Dinara 1831“
- Idejno rješenje odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda Općine Civljane

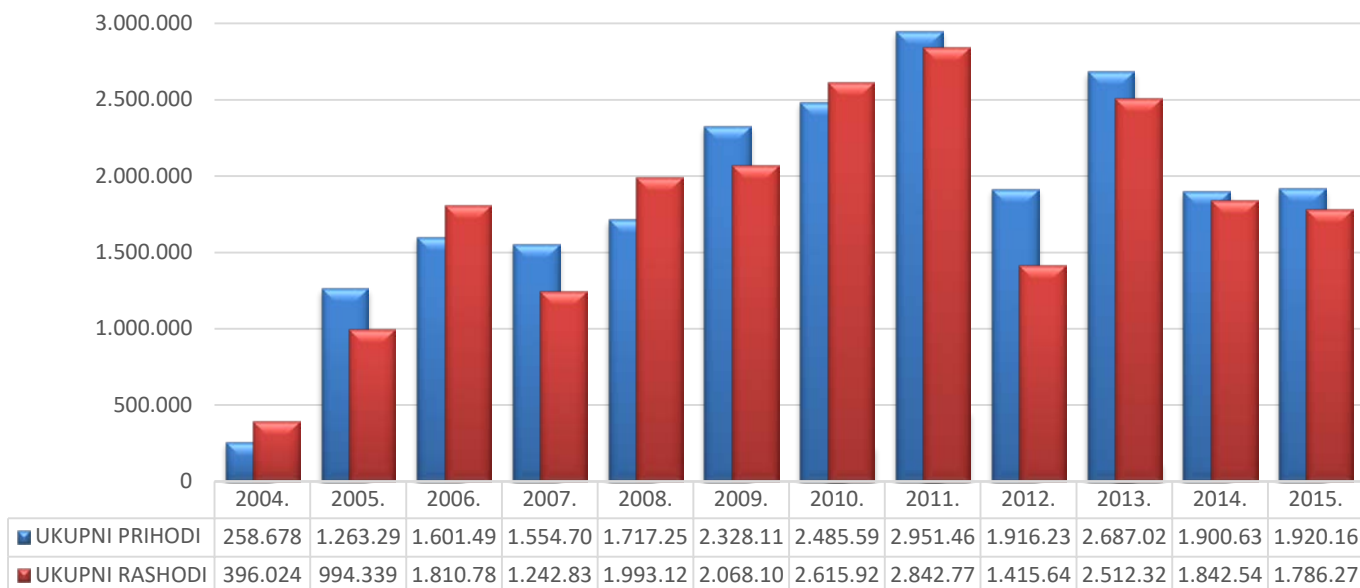
2.2.3 Financiranje javnih potreba iz lokalnog proračuna

Prema funkcionalnoj klasifikaciji javnih izdataka općina, gradova i županija, postoji 10 skupina izdataka koji se financiraju iz proračuna lokalnih jedinica. To su:

1. Opće javne usluge
2. Obrana
3. Javni red i sigurnost
4. Ekonomski poslovi
5. Zaštita okoliša
6. Usluge unaprjeđenja stanovanja i zajednice
7. Zdravstvo
8. Rekreacija, kultura i religija
9. Obrazovanje
10. Socijalna zaštita

Sljedeći graf donosi prikaz kretanja ukupnih proračunskih prihoda i primitaka te rashoda i izdataka lokalnog proračuna Općine Civljane u razdoblju od 2004.-2015. godine.

Općina Civljane

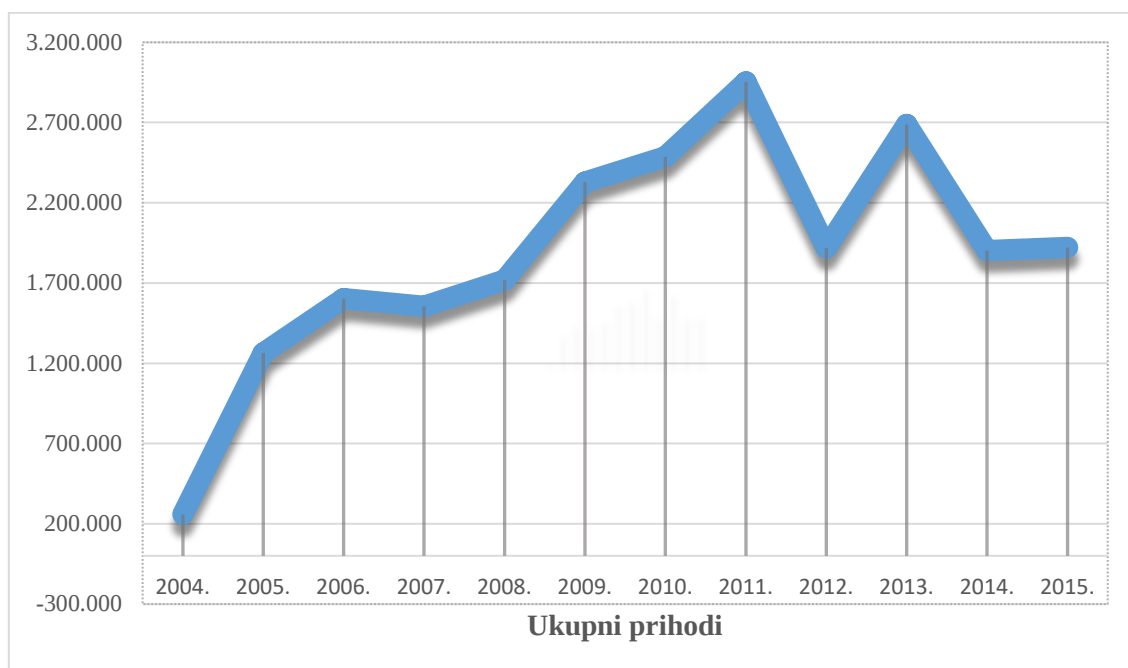
*Graf 2 Kretanje ukupnih proračunskih prihoda i primitaka te rashoda i izdataka lokalnog proračuna Općine Civljane u razdoblju 2004.-2015.
(izvor: Ministarstvo financija)*

Općina ostvaruje prihode kojima u okviru svog samoupravnog djelokruga slobodno raspolaže. Prihodi Općine moraju biti razmjerni s poslovima koje obavljaju tijela općine u skladu sa zakonom i definirani su Statutom Općine.

Prihodi Općine Civljane su:

- općinski porezi, prirez, naknade, doprinosi i pristojbe, u skladu sa zakonom i posebnom odlukom Općinskog vijeća,
- prihodi od stvari u vlasništvu Općine i imovinskih prava,
- prihod od trgovačkih društava i drugih pravnih osoba u vlasništvu Općine Civljane odnosno u kojima Općina ima udjele ili dionice,
- prihodi od koncesija,
- novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje propiše Općina Civljane u skladu sa zakonom,
- udio u zajedničkim porezima sa Šibensko-kninskom županijom i Republikom Hrvatskom, te dodatni udio u porezu na dohodak za decentralizirane funkcije prema posebnom zakonu,
- sredstva pomoći i dotacije Republike Hrvatske predviđena u Državnom proračunu,
- drugi prihodi određeni zakonom.

Kretanje ukupnih prihoda i primitaka prikazano je sljedećim grafom.

Graf 3 Kretanje ukupnih proračunskih prihoda i primitaka lokalnog proračuna Općine Civljane u razdoblju od 2004.-2015.
(izvor: Ministarstvo financija)

Ukupni prihodi i primici variraju iz godine u godinu sa najvišom dostignutom razinom u 2011. godini nakon čega je uslijedio pad te lagani oporavak u 2013. godini. Ukupni prihodi poslovanja u 2015. godini povećali su se za 1% u odnosu na 2014. godinu. Razlog povećanja prihoda u odnosu na prethodnu godinu je u tome što su se povećali prihodi od naknada za koncesije na vodama i prihodi od subjekata unutar opće države u kojima su svrstane tekuće pomoći državnog proračuna, pomoći iz županijskog proračuna, pomoći Ministarstva kulture za obnovu crkve Sv. Spas te prihodi za isplatu naknada za podmirivanje troškova ogrjeva korisnicima centra za socijalnu skrb s područja Općine Civljane.

Može se procijeniti da će u narednim godinama ukupni prihodi i primici blago rasti kako se gospodarstvo općine bude razvijalo.

U 2016. godini očekuje se 4.312.850 milijuna kuna prihoda.

Sljedeća tablica prikazuje proračun za 2016. godinu i projekciju proračuna za 2017. i 2018. godinu.

Tablica 9 Proračun Općine za 2016. i projekcija proračuna za 2017. i 2018. godinu

PROJEKCIJA PRORAČUNA	2016.	2017.	2018.
UKUPNI PRIHODI	4.312.850	2.933.500	3.008.080
UKUPNI RASHODI	4.312.850	2.933.500	3.008.080

Izvor: „Proračun Općine Civljane za 2016. godinu“

Općina ostvaruje 66% prihoda od pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna, a 33% od vlastitih prihoda (prihodi od imovine, koncesija i poreza). U Sljedećoj tablici prikazana je projekcija izvora financiranja do 2018. godine.

Tablica 10 Projekcija izvora financiranja Općine 2016.-2018. godine

IZVORI FINANCIRANJA	2016.	2017.	2018.
Opći prihodi i primici	782.052	888.000	862.380
Vlastiti prihodi	10.000	25.000	0
Pomoći	3.334.798	1.804.500	1.929.500
Prihodi za posebne namjene	186.000	216.000	216.200
UKUPNO	4.205.400	2.933.500	3.008.080

Izvor: „Proračun Općine Civljane za 2016. godinu“

2.2.4 Dostignuta razina društvenih djelatnosti

Općina Civljane obavlja poslove lokalnog značaja kojima se indirektno ostvaruju potrebe građana, a koji Ustavom ili zakonom nisu dodijeljeni državnim tijelima. Poslovi u okviru samoupravnog djelokruga u sferi društvenih djelatnosti koje Grad obnaša, između ostalog su:

- **briga o potrebama i interesima stanovnika (predškolski odgoj, osnovno i srednjoškolskog obrazovanja, primarna zdravstvena zaštita, kultura, šport)**
- **osnivanje pravnih osoba radi ostvarivanja društvenih, socijalnih i drugih interesa i potreba stanovništva**
- **poticanje primjene mjera radi zaštite životnog standarda i zbrinjavanja socijalno ugroženih osoba te obavljanje poslova socijalne skrbi**
- **poticanje rada udruga građana**
- **očuvanje povijesnog, kulturnog i graditeljskog nasljeđa**
- **osiguravanje uvjeta za protupožarnu i civilnu zaštitu**
- **uređivanje ostalih poslove vitalnih za gospodarski, društveni i socijalni napredak.**

2.2.4.1 Obrazovanje

Prema razvojnoj strategiji Šibensko-kninske županije u sustavu obrazovanja definirano je nekoliko ključnih problema (nedostataka i potreba) za koja je potrebno naći adekvatna rješenja:

- Nedovoljni kapaciteti i opremljenost jaslica, vrtića i škola
- Konstantan pad broja učenika u osnovnim i srednjim školama
- Osnovne škole u gradovima su pretrpane učenicima, a u područnim školama broj učenika u velikom je padu
- Škole nemaju sve uvjete potrebne za izvođenje suvremene nastave prema Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu
- Rad škola (osnovnih i srednjih) u dvjema smjenama
- Nepovezanost tržišta rada i strukovnog i visokog školstva
- Velika većina nastavnih planova zastarjela je, ne prati razvoj znanja i tehnologije stare građevine, zadovoljen minimum za izvođenje nastave
- Informatička opremljenost škola nije zadovoljavajuća, kao ni primjena informatičkog znanja u praksi kod većine nastavnika
- Praktični dio nastave uglavnom je formalnost
- Deficitarna zanimanja često su nepopularna
- Visokoobrazovani kadar rijetko se vraća (ili ostaje) raditi u županiju

- Nepovezanost tržišta rada, strukovnog školstva i visokog školstva

Općina Civljane na svom području nema ustanove za predškolski odgoj, osnovnoškolsko obrazovanje, srednjoškolsko obrazovanje niti Fakultete, akademije i visoka učilišta. U općini je do Domovinskog rata postojala osnovna škola Milan Vranješ koja se nalazila u naselju Cetina. Međutim, sada se dio zgrade bivše škole nalazi u funkciji ambulate za terenski rad, a ostatak zgrade je u fazi obnove radi stvaranja javnog prostora za građane općine. Sve obrazovne aktivnosti odvijaju se u najbližim središtima – Kninu, Vrlici i Kijevu.

Predškolski odgoj

Šibensko-kninska županija broji ukupno 52 vrtića, od čega 35 državnih, 15 privatnih i 2 vjerska koja su u školskoj godini 2014/2015 imala upisano ukupno 2.956 djece. Za djecu predškolske dobi iz općine Civljane najbliži vrtići nalaze se u Kninu i Vrlici.

U Kninu djeluju 4 državna vrtića u kojima je u školskoj godini 2014/2015 upisalo 280 djece (43 djece do tri godine, 86 djece između tri i pet godina, 151 dijete od pet godina i više) Dječji vrtić „Cvrčak“, gradska je ustanova osnovana 25. prosinca 1995. godine, a svoja vrata najmlađima otvorila je 09. veljače 1996. godine. Uz vrtić „Cvrčak“ djeluju i 3 područna odjela smješteni u ulicama grada Knina. To su:

- „Cvrčak“ na adresi Jelenina 3- matični objekt
- „Visibaba“ na adresi Maslenička 15 - područni odjel
- „Maslačak“ na adresi Velebitska 3 – područni odjel
- „Tratinčica“ na adresi Velebitska 7 – područni odjel

Ustanova ima ukupno 38 zaposlenih koji čine stručni tim u sastavu pedagoga i zdravstvenog osoblja.

Grad Vrlika nalazi se u graničnom području Splitsko-dalmatinske županije i od općine Civljane udaljena je svega 6 km stoga neka djeca iz općine Civljane radi kraće udaljenosti pohađaju vrtić u Vrlici.

U Vrlici se nalazi dječji vrtić „Zvončić“ osnovan 1999. godine koji je u školskoj godini 2014/2015 upisalo 43 djece i zapošljavao 7 djelatnika.

Osnovno obrazovanje

Na području Šibensko-kninske županije nalaze se 52 osnovne škole, od kojih je 51 državna, a 1 je vjerska.

Upisno područje za osnovnoškolce iz općine Civljane je škola u Kninu, jedino djeca iz zaseoka Totići zbog kraće udaljenosti pohađaju osnovnu školu u Vrlici.

Potrebno je napomenuti kako se najbliža osnovna škola nalazi u Kijevu. U Kijevu djeluje Osnovna škola Kijevo, kao područna škola Osnovne škole Domovinske zahvalnosti iz Knina. Objekt je ukupne površine 440 m², a trenutno se u njemu održava nastava za samo dvoje učenika u razrednoj nastavi do 4. razreda osnovne škole. Oboje polaznika škole u Kijevu su iz općine Kijevo. Zbog trenutno malog broja učenika koristi se samo jedan dio objekta škole. Objekt škole ima uređenu vanjsku ovojnicu ali zbog dotrajalosti je potrebno obnoviti unutrašnjost i opremiti je sa modernim nastavnim pomagala.

U gradu Kninu nalaze se 2 osmo-razredne osnovne škole i jedna četverogodišnja osnovna škola koje je prema Školskom kurikulumu za školsku godinu 2015/2016 pohađalo ukupno 1.235 učenika (prema izračunu autora kao zbroj pojedinačnih škola). Ukupan broj razrednih odjela je 65 te je zaposleno 118 učitelja.

Nastava se održava kroz 2 škole:

- Osnovna škola dr. Franje Tuđmana na adresi Kneza Ivanića Nelipića 2- Knin
- Osnovna škola Domovinske zahvalnosti na adresi Josipa Jovića 2 – Knin

Osnovna škola Dr. Franje Tuđmana osnovana je 27. srpanja 1998. godine i najmlađa je osnovna škola u Šibensko-kninskoj županiji. U školskoj godini 2015/2016 od ukupno 24 odjela, 10 je odjela od prvog do četvrtog razreda, 12 odjela od petog do osmog razreda te 2 odjela za učenike s teškoćama u razvoju. U školskoj godini 2015/2016 školu je upisalo 423 učenika (192 učenika u razrednoj nastavi, 223 učenika u predmetnoj nastavi i 26 učenika s teškoćama u razvoju). Broj zaposlenih radnika je 66, od toga učitelja predmetne nastave 21, a učitelja razredne nastave 10.

Osnovna škola Dr. Franjo Tuđman provodi izbornu nastavu iz sljedećih predmeta:

- Informatika
- Katolički vjeronauk
- Njemački jezik
- Nastava na jeziku i pismu srpske nacionalne manjine

Radi zadovoljavanja različitih potreba i interesa učenika škola organizira izvannastavne aktivnosti za učenike razredne i predmetne nastave.

- školski zbor
- likovna aktivnost
- ritmička aktivnost
- plesna aktivnost
- ekološka
- glazbena
- prva pomoć
- matematičke radionice
- istraživačka
- mladi knjižničari
- sigurno u prometu
- likovno - literarna
- nogomet
- košarkaška
- mladi geografi
- klub mladih tehničara
- radijska skupina
- klub čitatelja

Osnovna škola Domovinske zahvalnosti u školskoj godini 2015/2016 upisala je 775 učenika (379 od prvog do četvrtog razreda, 396 od petog do osmog razreda. Nastava je raspoređena u 38 razredna odjela (17 razredna nastava i 19 predmetna nastava) i 2 odjela za učenike s teškoćama u razvoju koje je pohađalo 9 učenika.

Osnovna škola Domovinske zahvalnosti provodi izbornu nastavu iz sljedećih predmeta:

- Katolički vjeronauk

- Pravoslavni vjeronauk
- Informatika
- Njemački jezik

Osnovna škola Domovinske zahvalnosti provodi izvannastavne aktivnosti radi zadovoljavanja različitih potreba i interesa učenika. Izvannastavne aktivnosti planiraju se školskim kurikulumom i godišnjim planom i programom neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u školi. Izvannastavne aktivnosti nisu obvezane za učenike, ali se učenicima mogu priznati kao ispunjavanje obveza u školi.

Izvannastavne aktivnosti osnovne škole Domovinske zahvalnosti su:

- Školski zbor
- Mali keramičari
- Filmska grupa
- Mažoretkinje
- Lutkarska sekcija
- Novinarska družina
- Šahovska skupina

Osnovna škola Domovinske zahvalnosti u svom sastavu ima i područnu školu Gloubić. Ova područna škola otvorila je svoja vrata učenicima 24. travnja 2006. godine s prvim razredom od 10 učenika, drugim razredom s 12 učenika i s trećim razredom od 15 učenika. Četvrti razred nije оформljen zbog činjenice da će sljedeće godine kao učenici petog razreda nastavu pohađati u Kninu.

U Vrlici djeluje osmogodišnja osnovna škola Milana Begovića koju je u školskoj godini 2014/2015 upisalo 133 učenika iz Vrlike i okolnih mjesta.

Pučka škola u Vrlici osnovana je još 1874. godine, i kroz povijest je mijenjala nazive i lokacije. Školski odbor 12.03.1993. mijenja ime škole u Osnovna škola Milana Begovića pa slavnim književniku rođenom Vrličancu. Škola se nalazi na adresi Trg Franje Tuđmana 6. Prema školskom kurikulumu školu je u školskoj godini 2015/2016 upisalo 129 učenika (58 od prvog do četvrtog razreda, 71 od petog do osmog razreda). Broj razrednih odjela je 8 (4 od prvog do četvrtog i 4 od petog do osmog). U školi je zaposleno 30 djelatnika (ravnateljica, 20 učitelja, 2 stručna suradnika i 7 administrativno-tehničkih i pomoćnih djelatnika).

Škola u Vrlici provodi izvannastavne aktivnosti:

- Recitatorska/dramska
- Ritmičko – plesna
- Likovna skupina
- Mali zbor
- Literarna sekcija
- Turistička kultura
- Web stranica za potrebe škole
- Eko grupa
- Vjeroučiteljska olimpijada
- Zbor
- Školska zadruga „Zvrk“
- Prva pomoć i zaštita
- ŠSD Odbojka
- ŠSD Nogomet

Srednjoškolsko obrazovanje

Šibensko-kninska županija ima 13 srednjih škola od koji se 2 nalaze u Kninu, jedna u Drnišu, a ostale u Šibeniku.

U općini Cijlpane su 2 srednjoškolca od kojih jedan pohađa srednju školu u Kninu, a drugi srednju školu u Sinju. Općina subvencionira putne troškove srednjoškolaca u iznosu od 15% od cijene karte.

Dvije srednje škole koje se nalaze u Kninu su:

- Srednja škola Lovre Montija na adresi Ikičina 30, Knin
- Srednja Strukovna škola Kralja Zvonimira na adresi Ikičina 30, Knin

Ukupan broj učenika koji je prema školskom kurikulumu za 2015/2016 upisao neku od srednjih škola u Kninu je 785.

Srednja škola Lovre Montija u Kninu nastala je 2007. g. podjelom već postojeće Srednje škole kralja Zvonimira na dvije srednje škole – Srednju školu Lovre Montija i Srednju strukovnu školu kralja Zvonimira.

U školi Lovre Montija postoji nekoliko zanimanja. Četverogodišnja zanimanja su opća gimnazija, jezična gimnazija, ekonomska te poljoprivredni tehničar. Trogodišnje zanimanje je prodavač, a od 2013. godine uvedeno je novo trogodišnje zanimanje pomoćnog cvječara.

U školskoj godini 2015/2016 školu je upisalo 439 učenika koji su raspoređeni u 21 razredni odjel. Ukupan broj djelatnika škole je 65 (51 nastavnik, 3 stručnih suradnika, 3 administrativno-tehničkog osoblja, 8 pomoćnog osoblja).

Broj učenika i razrednih odjela po razredima je:

- Prvi razredi – 6 odjela/99 učenika
- Drugi razredi – 5 odjela/105 učenika
- Treći razredi – 6 odjela/136 učenika
- Četvrti razredi – 4 odjela/99 učenika

Srednja strukovna škola Kralja Zvonimira započela je s radom 12. rujna 1995 godine nakon Domovinskog rata. U školskoj godini 2015/2016 upisano je 346 učenika u 18 odjela (prvi razredi 5 odjela/92 učenika, drugi razredi 5 odjela/90 učenika, treći razredi 6 odjela/114 učenika, četvrti razredi 2 odjela/50 učenika). U školi je zaposleno 50 nastavnika, 2,5 stručna suradnika, 4 administrativno-tehničkog osoblja i 4 pomoćnog osoblja.

Kurikulum srednje strukovne škole temelji se na općim odgojno-obrazovnim ciljevima iz kojih proizlaze specifični ciljevi i područja razvoja kojima se daje prioritet u školskom kurikulumu a to su:

- permanentna usmjerenost odgojno-obrazovnog procesa na učenika (uvažavanje mogućnosti i sposobnosti pojedinca, prilagođavanje nastavnih oblika, metoda i sredstava rada, poticanje samostalnog učenja i praktične primjene naučenoga, prepoznavanje i pomoć darovitim učenicima i učenicima s teškoćama u učenju)
- razvijanje učeničkih kompetencija koje će biti prilagodljive tržištu rada, nastavku obrazovanja i cjeloživotnom učenju

- konstantno i aktivno uključivanje u odgojno-obrazovni proces svih zainteresiranih faktora (učenici, odgojno-obrazovni radnici, roditelji, lokalna zajednica, privreda, Obrtnička komora, Gospodarska komora i dr.)
- permanentno unapređivanje kvalitete nastave
- usavršavanje ljudskih resursa s ciljem poboljšanja kvalitete nastave
- savršavanje materijalnih resursa s ciljem poboljšanja kvalitete nastave, uvođenje novih tehnologija i razvijanje interdisciplinarnog pristupa učenju i poučavanju

Škola provodi redovno obrazovanje iz sljedećih programa:

U sektoru strojarstva provodi obrazovanje učenika u odobrenim četverogodišnjim strukovnim programima:

- računalni tehničar za strojarstvo
- tehničar za vozila i vozila sredstva

U sektoru strojarstva obrazuje učenike u odobrenim trogodišnjim strukovnim programima:

- automehaničar
- tokar
- vodoinstalater

U sektoru elektrotehnike obrazuje učenike u odobrenim četverogodišnjim strukovnim programima:

- tehničar za elektroniku – novi strukovni kurikulum
- tehničar za računalstvo

U sektoru elektrotehnike obrazuje učenike u odobrenim trogodišnjim strukovnim programima:

- elektromehaničar
- elektroinstalater

U sektoru ugostiteljstva obrazuje učenike u odobrenim trogodišnjim strukovnim programima:

- konobar
- kuhar

U sektoru prehrane obrazuje učenike u odobrenim trogodišnjim strukovnim programima:

- pekar
- slastičar

U sektoru osobne usluge obrazuje učenike u odobrenom trogodišnjem strukovnom programu:

- frizer

U sektoru graditeljstva obrazuje učenike u odobrenom trogodišnjem strukovnom programu:

- monter suhe gradnje

U udaljenijem Sinju se nalaze četiri srednje škole:

- Franjevačka klasična gimnazija na adresi Ulica Franjevačke klasične gimnazije 22;
- Gimnazija Dinka Šimunovića na adresi Dinka Šimunovića 10;

- Srednja strukovna škola Ban Josisp Jelačić na adresi Dinka Šimunovića 14;
- Tehnička i industrijska škola Ruđera Boškovića na adresi Dinka Šimunovića 14;

Viša i visoka naobrazba

Na području općine ne postoje ustanove za visokoškolsko obrazovanje, najbliže se nalaze u Kninu i Šibeniku.

Na području općine Cijlpane je 2 studenata koje se obrazuju na Visokim učilištima i Sveučilištima u Šibeniku i Sinju.

Studenti dobivaju stipendiju od Općine u iznosu od 800,00 kn mjesečno za vrijeme trajanja akademske godine.

Najbliže veleučilište nalazi se u Kninu pod nazivom „Veleučilište Marko Marulić“ koje je započelo sa radom 1995. godine i koje nastavu provodi kroz sljedeće studije:

- Trgovinsko poslovanje s poduzetništvom
- Prehrambena tehnologija
- Poljoprivreda krša
- Ekonomski i normativni okvir poduzetništva

U Šibeniku se nalazi Veleučilište Šibenik koji obrazovanje provodi kroz sljedeće studije:

- Turistički menadžment
- Informatički menadžment
- Cestovni promet
- Poštanski promet
- Upravni studij

U Sinju se nalazi Pučko otvoreno učilište Sinj osnovano kao javna ustanova za obrazovanje odraslih i ostalo obrazovanje. Dvadesetak predavača suradnika s visokom stručnom spremom raznih profila garantira kvalitetnu u implementaciji stručnih znanja i vještina koje pruža široki spektar obrazovnih programa koji su verificirani od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i koji se upisuju u radnu knjižicu.

Riječ je o 20 različitih programa osposobljavanja i usavršavanja i programu srednjoškolske prekvalifikacije u zanimanje prodavač. Programima usavršavanja i osposobljavanja obuhvaćen je široki spektar zanimanja - računalni operator, napredni računalni operator, poslovna tajnica, suradnik u novinarstvu, samostalni knjigovođa i 14 vrsta rukovatelja građevinskim strojevima.

2.2.4.2 Zdravstvo i socijalna skrb

Zdravstvo

Prema razvojnoj strategiji Šibensko-kninske županije u sustavu zdravstva definirano je nekoliko ključnih problema (nedostataka i potreba) za koja je potrebno naći adekvatna rješenja:

- Nejednaka dostupnost medicinske skrbi na području županije (otoci, brdsko zaleđe - udaljenost, prometna izoliranost)
- Neprimjereni prostorni i tehnički standardi u Općoj bolnici Šibenik i Zavodu za javno zdravstvo

- nedovoljna dostupnost javnih prostora, usluga i sadržaja osobama s invaliditetom
- stradavanje mladih u prometu (nedostatna prometna kultura)
- kasna detekcija malignih oboljenja. Rak dojke najčešći je oblik malignog oboljenja kod žena u županiji, slijede rak debelog crijeva i rak pluća i bronha. Potrebno je provoditi preventivne preglede radi ranog otkrivanja bolesti i poticati stanovništvo iznad određene dobne granice na redovite kontrole. Primjetan je slab odaziv na besplatne programe za prevenciju raka dojke i raka debelog crijeva koji se provode s državne razine.
- rano eksperimentiranje s drogama i pijenje alkohola kod mladih: istraživanja pokazuju da sve ranije počinju s tim porocima pa je potrebna veća i bolja preventiva.
- nedovoljna razvijenost mreže zdravstvenih usluga iznad propisanih minimalnih standarda
- zbog prostornih i položajnih uvjeta, moguć je razvoj dodatnih zdravstvenih sadržaja, lječilišta, zdravstvenog turizma, hospicija, gerontoloških sadržaja i dr.

Na području Općine Cijlpane ne postoje ustanove za zdravstvenu zaštitu – ambulanta, stomatološke službe, ljekarne ni služba hitne medicinske pomoći jer općina zbog malog broja stanovnika ne ispunjava uvjete za rad zdravstvenih ustanova.

Dio prostora nekadašnje osnovne škole Milan Vranješ u Cetini obnovljen je i prenamijenjen u ambulantu za terenski rad za koju se očekuje da će do kraja 2016. godine biti potpuno stavljena u funkciju

Osim terenske ambulante za koju se očekuje da će do kraja godine biti u funkciji, ostale usluge zdravstvene zaštite pružaju se i pružati će se u Domu zdravlja u Kninu.

Dom zdravlja Knin je zdravstvena ustanova osnovana 28. rujna 1995. godine kad se bivši Medicinski centar Knin podijelio na dvije zdravstvene ustanove – Dom zdravlja Knin i Opću bolnicu Knin.

Upisan je u Sudski registar pri Trgovačkom sudu u Zadru, Stalna služba u Šibeniku pod brojem 060001825.

Opća bolnica Knin, prema posljednjim podacima iz ŽRS ŠKŽ, ima 140 kreveta i 156 djelatnika.

Osnivač Doma zdravlja Knin je Šibensko – kninska županija. Dom zdravlja Knin je registriran za obavljanje zdravstvenih djelatnosti sukladno Zakonu o zdravstvenoj zaštiti na primarnoj i sekundarnoj razini i to kroz djelatnosti:

- obiteljske (opće) medicine – 5 timova;
- dentalne zdravstvene zaštite – 3 tima;
- zdravstvene zaštite žena,
- zdravstvene zaštite predškolske djece,
- patронаžne zdravstvene zaštite,
- sanitetskog prijevoza,
- medicine rada,
- palijativne skrbi bolesnika,
- zdravstvene njege u kući bolesnika,
- ortodoncije

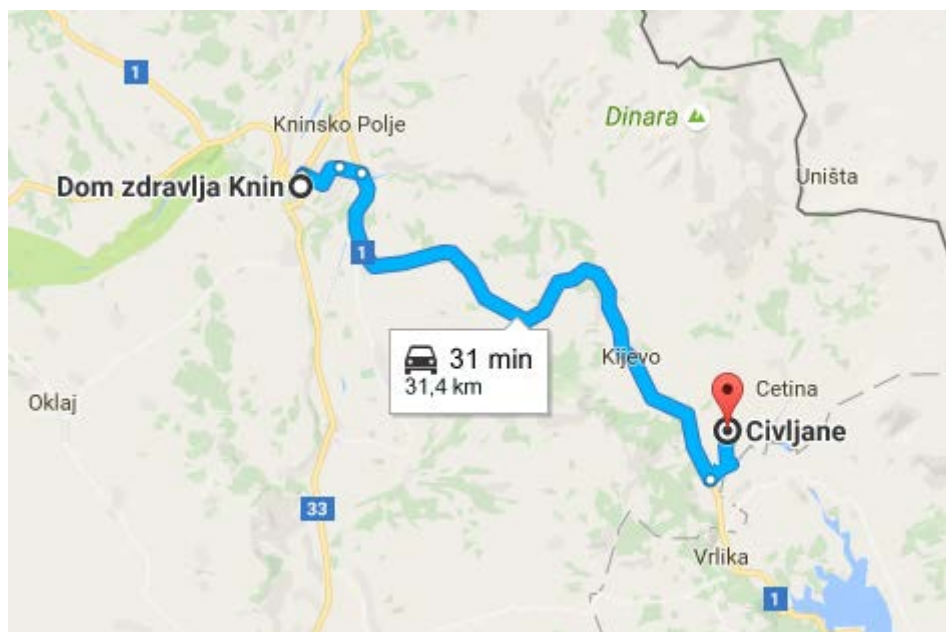
Svojom djelatnošću pokriva područje grada Knina i općina Ervenik, Kistanje, Kijevo, **Civljane** i Biskupija, prostorne površine 1.083 km².

Zdravstvena djelatnost se obavlja u centralnoj zgradi Doma zdravlja u Kninu, Nelipićeva 1, te područnim ambulantama, od kojih je u ambulanti Kistanje stalan tim obiteljske medicine i dentalne medicine, a u područnim ambulantama u Kijevu, Plavnu, Strmici, Mokrom Polju, Erveniku i Đevrskama se odlazi po ustaljenom rasporedu mjerodavnog tima primarne zdravstvene zaštite. Zdravstvenu zaštitu provode zaposlenici ustanove i koncesionari.

Za sve potrebe specijalističke zdravstvene zaštite stanovnici odlaze u Opću i veteransku bolnicu „Hrvatski ponos“ u Kninu ili u veće bolničke centre u Šibeniku ili Splitu.

Prema mreži javne zdravstvene službe koju je izradilo Ministarstvo zdravlja u 2012. godini a prema izmjenama i dopunama iz 2015. godine za područje općine Civljane ne ističe se potreba za općim medicinskim timom, za pedijatrijskim timom, za timom dentalne medicine i za ginekološkim timom.

Na području općine ne postoji služba hitne medicinske pomoći. Najbliža hitna pomoć nalazi se u sklopu Doma zdravlja Knin, 31 km udaljena od centra općine. U sklopu hitne medicinske pomoći u Kninu djeluje pet ekipa. Udaljenost hitne medicinske pomoći do centra općine Civljane prikazana je na sljedećoj karti.

Slika 8 Udaljenost hitne pomoći od centra Općine Civljane
(izvor: google maps)

U bližoj okolini općine Civljane nalaze se 2 ljekarne. Sarić Silvija Ljekarna nalazi se u Kninu i udaljena je 40 km od središta općine, a Ljekarna u Vrljici udaljena je 15 km od središta općine.

Socijalna skrb

Prema razvojnoj strategiji Šibensko-kninske županije u sustavu socijalne skrbi definirano je nekoliko ključnih problema (nedostataka i potreba) za koje je potrebno naći adekvatna rješenja:

- Nedovoljno organizirana skrb za starije stanovništvo

- Nedovoljna razvijenost izvaninstitucionalnih oblika socijalne skrbi za djecu i mlade, starije i nemoćne osobe i psihički bolesne odrasle osobe (nerazvijena ili nepostojeća mreža socijalnih usluga izvan institucija, poput pomoći i njege u kući, udomiteljstva, života u zajednici, savjetovališta, patronaže i dr.)
- Neumreženost CZSS na Županijskoj razini te ne postojanje jedinstvene baze podataka korisnika prava iz sustava socijalne skrbi

Najbliži Domovi za starije i nemoćne osobe nalaze se u Kninu i Vrlici.

Za starije i nemoćne osobe sa područja općine do nedavno se brinula udruga iz Vrlike, čiji su ih djelatnici obilazili i pružali im skrb. Trenutno su prepušteni sami sebi i dobro susjedskim odnosima.

Općina ima u planu izgradnju Doma za starije i nemoćne osobe do 2020. godine i za tu investiciju raspisati će natječaj za privatnog investitora.

Centar za socijalnu skrb nalazi se u Kninu i osnovan je nakon oslobođenja okupiranih područja 1995. godine. Osnivačka prava nad Centrom ima Republika Hrvatska.

Centar je nadležan za područje Grada Knina, Općina Biskupija, Civljane, Ervenik, Kijevo i Kistanje s ukupno 43 pripadajuća naselja u kojima, prema popisu stanovništva RH iz 2011. Godine, prebiva 22.348 stanovnika.

Centar broji ukupno 20 djelatnika.

Stručni poslovi u Centru organiziraju se u okviru sljedećih stručnih cjelina:

- Stručna cjelina za novčana davanja
- Stručna cjelina za djecu, mlade i obitelj
- Stručna cjelina za odrasle osobe

Oko 40-tak osoba sa područja općine Civljane korisnici su usluga Centra za socijalnu skrb u Kninu. Osim CZSS i općina sudjeluju u pružanju financijske potpore siromašnijih građana kroz dodjelu subvencija u sljedećim iznosima – godišnje oko 20.000 kn u naravi i 20.000 kn u novcu onima kojima je najpotrebnije. Također, onim stanovnicima koji obnavljaju kuće pruža se pomoć od stran Općine u kupnji materijala i građevinskih potrepština.

Na području Knina nalaze se također i Udruga umirovljenika koja je оформljena 2007. godine i broji 420 članova.

Humanitarna udruga CARITAS nalazi se u Samostanu Sv. Ante u Kninu i nadležna je i za stanovnike općine Civljane.

Na području grada Knina djeluje i Gradsko društvo Crvenog križa.

2.2.4.3 Vatrogasna zaštita

Prema Izvješću o radu Hrvatske vatrogasne zajednice za 2014. godinu na području Šibensko-kninske županije djeluje 23 dobrovoljnih vatrogasnih društva, 4 javne vatrogasne postrojbe, u kojima radi ukupno 1.498 vatrogasaca i 420 operativnih vatrogasaca (DVD+JVD). Vatrogasne postrojbe raspolažu sa materijalno-tehničkom opremom prikazanom u sljedećoj tablici:

Tablica 11 Materijalno tehnički resursi vatrogasnih postrojbi Šibensko-kninske županije, 2014. godina

VŽŽ/GZ	ukupno vozila	br. vozila za gašenje i spašavanje	br. vozila za spašavanje iz visina	br. tehnički h vozila	br. sanitetski h vozila	br. vozila s opremom za zaštitu od opasnih tvari	br. zapovjedni h vozila	br. vozila za prijevoz vatrogasaca	br. opskrbeni h vozila	br. specijalni h vozila
Šibensko - kninska	92	64	3	3	0	0	14	6	2	0

Izvor: Izvješće o radu HVZ za 2014. godinu

Prema istom Izvješću u Šibensko-kninskoj županiji u 2014. godini bilo je 1.055 vatrogasnih intervencija.

Općina Civljane po preporuci Šibensko-kninske županije ima zakonsku obvezu izraditi Procjenu ugroženosti od potresa i rizika požara koju će napraviti u suradnji sa općinom Kijevo.

Na području Općine Civljane u 2015. godini zabilježeno je 7 vatrogasnih intervencija. Budući da Općina Civljane nema vlastito vatrogasno društvo, potpisala je sporazum o sufinanciranju troškova vatrogasnih intervencija sa DVD „Kijevo“. Dobrovoljno vatrogasno društvo „Kijevo“ udaljeno je 5 km od Civljana, a osnovano je 2011. godine kao dobrovoljna, stručna, humanitarna, neprofitna i nestranačka udruga od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku u pogledu zaštite od požara. Društvo je pravna osoba i osnovano je radi promicanja dobrovoljnog vatrogastva te unapređenja zaštite od požara. Za obavljanje vatrogasne djelatnosti Društvo prema Zakonu o vatrogastvu ima vatrogasnu postrojbku.

Sporazumne strane ugovorom su potvrdile sljedeće:

- Da Općina Civljane sudjeluje u podmirivanju troškova DVD-u „Kijevo“ nastalih na vatrogasnim intervencijama na prostoru općine Civljane
- Da DVD „Kijevo“ sa svojom postrojbkom operativno pokriva prostor općine Civljane

Ugovorom je dogovoreno da će DVD „Kijevo“ sa svojom postrojbkom na području općine Civljane obavljati sljedeće operativne poslove:

- Gašenje požara i spašavanje ljudi i imovine ugroženih požarom,
- Pružanje tehničke pomoći u nezgodama i opasnim situacijama,
- Obavljanje drugih poslova u nesrećama, ekološkim i ostalim

Općina sudjeluje u sufinanciranju troškova DVD „Kijevo“ u iznosu od 20.000 kn za 2016. godinu.

Društvo se na početku svoje aktivnosti usmjerilo na opremanje vatrogasne postrojbe pa su nabavljena zaštitna odijela s popratnom opremom, također ulagalo se u popravak i održavanje vatrogasnog vozila cisterne MAN 8400, kapaciteta 8.000 litara, a u međuvremenu je nabavljeno i navalno vozilo TAM 80, kapaciteta 1.000 litara. Dobrovoljno vatrogasno društvo Kijevo radi sezonu od šestog do devetog mjeseca te u istom periodu zapošljava šest djelatnika, od čega dva na osmatračnici te četiri na protupožarnim intervencijama.

Osim DVD „Kijevo“, u neposrednoj okolini djeluju i DVD „Knin“ i JVP „Knin“.

JVP „Knin“ zadužen je za: sudjelovanje u provedbi preventivnih mjera zaštite od požara i eksplozija, gašenju požara otvorenog prostora, gašenju manjih požara građevinskih objekata, te za obavljanje drugih poslova u nesrećama, akcidentima, ekološkim i inim katastrofama.

DVD „Knin“ osnovano je 1931. godine. Najsposobniji i najaktivniji članovi DVD-a izdvajaju se u Interventnu grupu koja prolazi dodatno osposobljavanje i oprema se sukladno važećim zakonskim aktima te tijekom ljetnih mjeseci sudjeluje u gašenju požara na području grada Knina i susjednih općina (Civljane, Kijevo, Biskupija, Kistanje, Ervenik) zajedno sa djelatnicima Javne vatrogasne postrojbe Grada Knina.

Tablica 12 Popis operativnih članova i trenutne vatrogasne opreme JVP „Knin“

JVP	Sjedište	Broj operativnih vatrogasaca	Vozila za intervenciju
JVP „Knin“	Zvonimirova 67, Knin	26	1 zapovjedno teretno vozilo Nissan 1 navalno vozilo s ljestvama 1 šumsko vozilo IVECO 1 šumsko vozilo UNIMOG 1 auto-cisterna 8000 1 kemijsko (voda-pjena) vozilo 1 kombi vozilo
DVD Knin	Kralja Dmitra Zvonimira 67, Knin	18	1 kombi 1 šumsko vozilo SCAM 1 zapovjedno vozilo LADA

Izvor: Plan zaštite i spašavanja Šibensko-kninske županije

2.2.4.4 Javna sigurnost i civilna zaštita

Na temelju Zakona o zaštiti i spašavanju (N.N. br. 174/04, 79/07, 38/09, 127/10) i Pravilnika o metodologiji za izradu procjena ugroženosti i planova zaštite i spašavanja (NN, br. 30/14, 67/14) te Usklađenja Procjene ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća donesen je u 2015. godini **Plan zaštite i spašavanja i Plan civilne zaštite Općine Civljane**.

Snage civilne zaštite Općine Civljane predstavljaju povjerenici civilne zaštite i zamjenici povjerenika civilne zaštite (povjerenici CZ). Sukladno izmjenama i dopunama Procjene ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća predložen je broj povjerenika civilne zaštite i njihovih zamjenika po naseljima Općine Civljane. Određeno je ukupno 2 povjerenika i 2 zamjenika (dva iz mjesta Cetina i dva iz mjesta Civljane).

Nadležna tijela Općine Civljane nisu ustrojila Postrojbu opće namjene civilne zaštite budući da Općina zbog malog broja stanovnika većinom starije populacije nema mogućnosti popune iste.

Nakon primitka obavijesti o nadolazećoj i neposrednoj opasnosti Načelnik će, kao odgovorna osoba zadužena za primanje obavijesti, postupiti sukladno protokolu pozivanja i aktiviranja gotovih snaga i pravnih osoba od interesa za Općinu. U odsutnosti Načelnika Općine Načelnik Stožera zaštite i spašavanja Općine Civljane postupa sukladno gore navedenom protokolu.

Obavješćavanje raspoloživih snaga odvija se prema prioritetima kako slijedi:

Prioritet 1:

- JVP Knin
- Hitna medicinska pomoć Knin
- MUP, PU ŠKŽ, Policijska postaja Knin (PP Knin)
- Vlasnike kritične infrastrukture
- Komunalno poduzeće „Usluga“

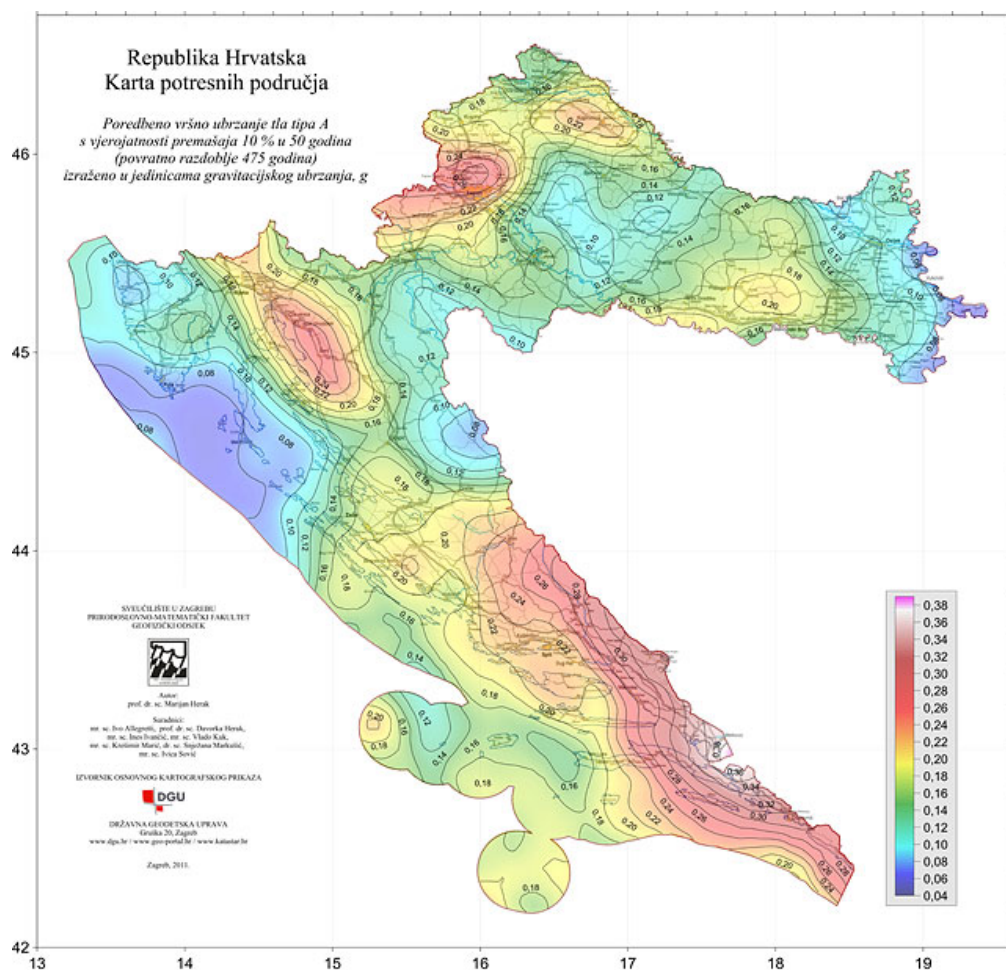
Prioritet 2:

- Zavod za javno zdravstvo Šibenik
- HGSS Šibenik
- Crveni križ Šibensko- kninske županije

Prioritet 3:

- Povjerenici i zamjenici povjerenika CZ
- Udruge građana
- Davatelje materijalno-tehničkih sredstava (MTS)
- Vlasnici smještajnih kapaciteta

Prema podaci Geofizičkog odsjeka Prirodoslovno matematičkog fakulteta, karta ukazuje da je opasnost od potresa najveća u južnoj Dalmaciji posebice u okolini Stona i Metkovića, zatim kod Zagreba, te u širem riječkom području, posebno oko Novog Vinodolskog i Senja.

Slika 9 Karta potresnih područja Republike Hrvatske
(izvor: PMF, Zagreb)

Na prostoru Općine, unatoč velikim rizicima od potresa, prema podacima Geofizičkog odsjeka nije zabilježen niti jedan potres.

2.2.4.5 Crkveni život, sport i kultura

U Općini Civljane se svečano obilježava blagdan Svetog Spasa, kao Dan Općine i kao zaštitnik Općine.

Općina u suradnji sa crkvenom zajednicom dva puta godišnje organizira pravoslavni i katolički blagdan – Spasovo, koji se svake godine slavi na različiti datum, ovisno o kalendaru. Crkvena zajednica zadužena je za organizacijske aktivnosti, a Općina pruža financijsku potporu. Po pojedinačnoj vjerskoj procesiji okupi se 500 do 600 vjernika većinom iz Općina Civljane, Vrlike i Kijeva.

U povodu Dana Općine Civljane dodjeljuju se priznanja Općine Civljane, te priređuju svečanosti.

Od sportsko-rekreativnih objekata, na području Općine ima jedno boćalište i jedno nogometno igralište na travnatom terenu. Oba objekta su u funkcionalnom stanju, ali zbog dugotrajne degradacije zahtijevaju obnovu i opremanje novih sportsko-rekreativnih sadržaja.

Stanovnici općine su donekle obnovili prostor oko boćališta, uredili su zelene površine, postavili su drvene klupice za sjediti i novu rasvjetu.

Na nogometno igralištu su nekada dolazili igrači NK „Hajduk“ igrati protiv NK „Civljane“. Na tim sportskim događanjima okupio bi se velik broj mještana iz općine i iz okolnih općina. Nažalost, posljednjih godina zbog malog interesa stanovnika tradicija je prekinuta.

Na području općine djeluje Kulturno-umjetničko društvo „Izvori Cetine“ na adresi Dragiči 1, Civljane. KUD „Izvori Cetine“ aktivno sudjeluje na smotrama folklora, raznim sajmovima i kulturnim događanjima diljem zemlje, a društvo se u glavnini financira prihodima iz vlastitih izvora.

U naselju Cetina nalazi se Kulturni dom koji je nakon rata zapušten i devastiran. Općina ima želju i mogućnost da obnovi Kulturni dom, ali prvi korak je rješavanje imovinsko-pravnih odnosa budući da je dom dijelom u privatnom vlasništvu a dijelom u javnom vlasništvu.

Na području Općine održavaju se natjecanja u sportskom ribolovu, o čemu će biti više riječi u poglavlju turizam.

2.2.5 Trendovi u području društvenih djelatnosti

Slijedeća tablica prikazuje analizu trendova u društvenim djelatnostima na području Općine Civljane:

Tablica 1: Trendovi u području društvenih djelatnosti

Element	Trend	Pritisци	Ključni pokretači
Stanovništvo			
broj stanovnika	• nakon drastične depopulacije tijekom ratnih zbivanja, dolazi do sporog demografskog oporavka • stopa rasta broja stanovnika (42% u posljednjem međupopisnom razdoblju 2011/2001) • visok udio starijeg stanovništva (68%) i negativni prirodni prirast • neaktivnost radno sposobnog stanovništva • broj stambenih jedinica na području Općine Civiljane veći je od broja stanovnika	• pritisak na mogućnost razvoja gospodarstva zbog malog broja radno sposobnog stanovništva (34%) i zbog ne poduzetničkog duha	• aktivnim mjerama populacijske politike potrebno je utjecati na zaustavljanje općih negativnih demografskih trendova i na imigraciju mladog, radno sposobnog stanovništva • aktivirati slobodne stambene prostore
Lokalna vlast			
strategije i planovi	• uz izrađene planove u fazi izrade su Strategija razvoja i Procjena ugroženosti od rizika potresa i požara RH	• kašnjenje sa donošenjem kvalitetnih i efikasnih strateških i sektorskih planova i strategija	• izrada realnih i provodljivih strateških i planskih dokumenata, uvođenje sustava praćenja provedbe i definiranje ključnih indikatora • izrada sektorskih planova i strategija poput plana razvoja turizma
lokalni proračun	• visoka ovisnost proračuna Općine Civiljane o državnim potporama • ukupni prihodi proračuna Općine Civiljane variraju iz godine u godinu sa najvišom dostignutom razinom u 2011. godini nakon čega je uslijedio pad te lagani oporavak u 2013. godini	• smanjenje prihoda proračuna Općine dovodi do nedostatka financijskih sredstva potrebnih za financiranje ili sufinanciranje razvojnih projekata	• mogućnosti korištenja financijskih sredstava iz nacionalnih i EU fondova za lokalne razvojne projekte
Obrazovanje			

Element	Trend	Pritisci	Ključni pokretači
Predškolski odgoj, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje i visoko obrazovanje	- negativan prirodni prirast - Prema popisu stanovništva 2011. godine na području općine živjelo je 15 djece i mladih do 19 godina (od čega 6 djece do 6 godina, 5 djece do 14 godina, 2 djece do 17 i 2 djece do 19)	Općina nema ustanove za predškolski odgoj, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje kao niti visoka učilišta, najbliže obrazovne ustanove nalaze se u Kijevu, Kninu i Vrlici	analiza stanja i projekcije rasta broja djece u slijedećih 10-15 godina te planiranje predškolske infrastrukture sukladno projekcijama
Zdravstvo i socijalna skrb			
Zdravstvena zaštita	najbliži Dom zdravlja nalazi se u Kninu	- Trend starenja stanovništva dovodi do potrebe za većom brigom u ovom sektoru - općina zbog malog broja stanovnika ne ispunjava uvjete za otvaranje ambulante, - očekuje se da će kroz skori početak rada terenske ambulante, standardi zdravstvene zaštite biti djelomično ispunjenju	- uvođenje i jačanje programa preventivnog zdravstva, poticanje ljudi na uključenost i bolja provedba programa; - svijest i stručnost zdravstvenog osoblja utječe na uspjeh preventivnih programa
socijalna skrb i skrb za starije osobe	najbliži Centar za socijalnu skrb i Dom za starije osobe nalaze se u Kninu i Vrlici	starenje stanovništva, kao i povećan angažman društva oko socijalno osjetljivih skupina dovode do potrebe za većim angažmanom u ovom sektoru	- osiguranje dostatne infrastrukture za osiguranje socijalne skrbi; - osiguranje pogodne lokacije za izgradnju doma za starije osobe kao i otkup zemljišta od strane Općine Civljane su preduvjet za pronalaženje privatnih investitora
Crkveni život, sport i kultura			
provođenje slobodnog vremena	Vrlo malen broj manifestacija i sportskih, kulturnih	Zbog slabe iskorištenosti kulturna baština	Rekonstrukcija i obnova sportsko-rekreativnih sadržaja kako bi se stvorili

Element	Trend	Pritisci	Ključni pokretači
	ili vjerskih događanja	i postojeća sportska infrastruktura pada u zaborav	uvjeti za organiziranje manifestacija - osiguranje prostora za mlade, prepuštanje napuštenih objekata i njihova adaptacija u te svrhe - rješavanje imovinsko-pravnih odnosa kao preduvjeta za obnovu Kulturnog doma

2.2.6 SWOT analiza društvenih djelatnosti

PREDNOSTI	SLABOSTI
<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> - Trend rasta broja stanovnika u posljednjih 15 godina ukazuje na post-ratno povećanje imigracija i povratak prognanih i izbjeglih - Općina ulaže napore u pružanju financijske pomoći i pomoći u naravi povratnicima za obnovu domova - Povoljan geografski položaj blizina većih županijskih središta i povezanost sa kontinentalnom i jadranskom hrvatskom - Povoljni klimatski uvjeti zbog miješanja mediteranske i kontinentalne klime - Značajno hidrografsko čvorište na kojem se nalazi izvor rijeke Cetine - Planina Dinara <u>Lokalna vlast</u> - Izrađen Prostorni plan uređenja Općine 2006. Godine - Strategija razvoja Općine Civiljane do 2020.g. u pripremi <u>Obrazovanje</u> - Općina sudjeluje u subvenciji prijevoza za učenike i stipendiranju studenata s područja općine <u>Zdravstvo i socijalna skrb</u> - Općina pruža financijsku potporu i potporu u naravi stanovnicima niže platežne moći - Općina potiče povratnike na obnovu stambenih prostora - Preuređena i opremljena bivša zgrada škole u ambulanta namijenjenu za terenski rad	<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> - Primjetan trend starenja stanovništva - Nedostatak mladog stanovništva - Niski natalitet - Neriješeni imovinsko-pravni odnosi i velik broj vlasnika pojedinih nekretnina onemogućavaju bržu aktivaciju zapuštenih objekata - Odlazak mladih ljudi u urbana područja koji su ključni za razvoj kraja <u>Lokalna vlast</u> - Niski vlastiti prihodi Općine - Ograničen kapacitet proračuna za praćenje javnih investicija - Visoka ovisnost proračuna o vanjskim donacijama - Slab uspjeh u privlačenju EU sredstava <u>Obrazovanje</u> - Na području općine ne postoji za ustanova za predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko obrazovanje kao ni ustanova za visoko obrazovanje <u>Zdravstvo i socijalna skrb</u> - Ne postoji infrastruktura za socijalnu skrb i zbrinjavanje starijih osoba - Ambulanta nije skroz stavljena u funkciju - Nedostatak stručnog osoblja specijaliziranog za zdravstvo i socijalnu skrb - Nedovoljna mobilnost invalida <u>Kultura i sport</u>

<u>Kultura i sport</u> • Potencijal za kulturna i vjerska događanja • Dugogodišnja tradicija kraja u organiziranju nogometnih turnira i ribičkih natjecanja	• Nedostatak udruga i kulturno-umjetničkih društava koji bi obogatili kulturnu i sportsku ponudu • Nepostojanje kulturnih institucija tj. nedostatak adekvatnog prostora za održavanje kvalitetnih kulturnih događanja • Nedovoljna razvijena sportska i rekreacijska infrastruktura • Ograničena ponuda sportskih i kulturnih aktivnosti
PRILIKE	OPASNOSTI
<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> • Blizina turističkih destinacija na Jadranu i prometna povezanost omogućuje veliku posjećenost kulturnih, sportskih i turističkih sadržaja <u>Zdravstvo i socijalna skrb</u> • Trend podizanja svijesti o zdravom načinu života • Povećana briga društva o starijim i ugroženim skupinama te međugeneracijska solidarnost • Do kraja 2016. godine planirano je stavljanje u funkcije ambulate za terenski rad, čime će standardi zdravstvene zaštite na području općine biti djelomično ispunjeni <u>Kultura i sport</u> • Veća potreba za sportom i rekreacijom te kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena • Trend iskorištavanja razvojnih mogućnosti kroz sportske sadržaje (zdravlje, turizam...) • Povezivanje kulturnih znamenitosti i prirodnih ljepota s razvojem turizma	<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> • Prekomjerno orijentiranje na razvoj turističkih destinacija na Jadranu bez povezivanja s ponudom u unutrašnjosti Hrvatske dovodi do depopulacije kraja • Stagnacija po pitanju uređenja odnosa između Hrvatske i Srbije usporava proces povratka iseljenih <u>Lokalna vlast</u> • Nedovoljan interes okolnih gradova i općina za suradnju na zajedničkim projektima <u>Obrazovanje</u> • Odlazak mladih na daljnje školovanje u gradove <u>Zdravstvo i socijalna skrb</u> • Općenito starenje stanovništva <u>Kultura i sport</u> • Fokusiranje kulturne i sportske ponude županije u veća urbana područja

2.3 Gospodarstvo

2.3.1 Pregled ključnih gospodarskih sektora

Šibensko-kninska županija

Bruto društveni proizvod (BDP) po stanovniku Šibensko-kninske županije iznosio je 59.444 tis. kn u 2013. godini, što je na razini 78,7% prosjeka Republike Hrvatske. Usporedbe radi, BDP po stanovniku Šibensko-kninske županije viši je od udjela BDP po stanovniku Zagrebačke županije (76,07%) i Splitsko-dalmatinske županije (76,73%).

Prema istim podacima iz 2013. godine, Šibensko-kninska županija sudjeluje s 1,97% u ukupnom BDP-u Republike Hrvatske. U regiji Jadranske Hrvatske, jedino Ličko-senjska županija ostvaruje niži postotak BDP-a (0,88%). Udio BDP-a Šibensko-kninske županije u rangi je sa Krapinsko-zagorskom i Brodsko-posavskom županijom.

Sljedeća tablica prikazuje kretanje bruto društvenog proizvoda Šibensko-kninske županije, njezin udio u BDP-u Republike Hrvatske i BDP po stanovniku u razdoblju od 2000.-2013. godine prema podacima Državnog zavoda za statistiku.

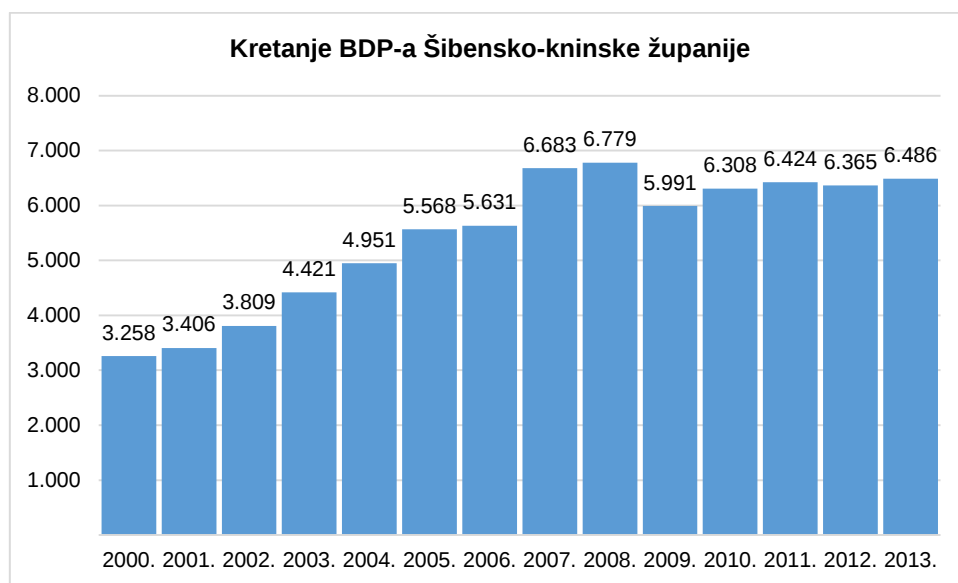
Tablica 13 Bruto društveni proizvod od 2000.-2013. -Šibensko-kninska županija

Godina	BDP ŠKŽ u mil. KN	Udio Šibensko-kninske županije u RH (%)	BDP proizvod po stanovniku-Šibensko-kninska županija (tis. kn)
2000.	3.258	1,81	32.120
2001.	3.406	1,75	36.585
2002.	3.809	1,80	39.118
2003.	4.421	1,90	43.103
2004.	4.951	1,97	48.681
2005.	5.568	2,06	50.405
2006.	5.631	1,91	55.480
2007.	6.683	2,07	63.712
2008.	6.779	1,95	65.540
2009.	5.991	1,81	61.365
2010.	6.308	1,92	60.769
2011.	6.424	1,93	60.434
2012.	6.365	1,93	59.200
2013.	6.486	1,97	59.444

Izvor: Priopćenja Državnog zavoda za statistiku

Promatrajući kretanje BDP po stanovniku zamjetan je trend rasta do 2008. godine, nakon čega slijedi blagi pad.

Promatrajući kretanje ukupnog BDP-a Šibensko-kninske županije kroz trinaestogodišnje razdoblje primjećuje se trend rasta koji pratimo do 2008. godine. Nakon 2008. godine zbog utjecaja globalne financijske i gospodarske krize slijedi blagi pad 2009. godine, te pozitivan trend oporavak što je prikazano sljedećim grafom.

*Graf 4 Kretanje BDP-a Šibensko-kninske županije
(izvor: Priopćenja državnog zavoda za statistiku)*

BDV po djelatnostima

Tijekom promatranog razdoblja uočen je pad udjela primarnih djelatnosti (poljoprivrede, lova, šumarstva i ribarstva) s 5,89% u 2010. godini na 1,87% u 2013. godini. Smanjen je i udio djelatnosti Informacije i komunikacije za 0,15%, kao i pad financijskih i poslovnih usluga i društvene djelatnosti.

S druge strane, povećan je udio trgovine na veliko i malo, prijevoza i skladištenja, pripreme i usluživanja hrane i smještaja (sa 19,10% na 21,82%) i udio ostalih uslužnih djelatnosti (3,80% na 4,68%) te udio industrije, rudarstva i energetike (za 0,46%).

Sljedeća tablica prikazuje bruto dodanu vrijednost po djelatnostima Šibensko-kninske županije, usporedno u 2010. i 2013. godini.

Tablica 14 Bruto dodana vrijednost po djelatnostima Šibensko-kninske županije 2010. i 2013. godine

	2010. u mil. kn	2013. u mil. kn	Struktura 2010. (%)	Struktura 2013. (%)	Razlika u udjelima po djelatnosti
Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo	327	102	5,89%	1,87%	-4,02%
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje, opskrba el. energijom, plinom i vodom	889	900	16,01%	16,64%	0,46%
Prerađivačka	680	672	12,24%	12,29%	0,05%
Građevinarstvo	398	416	7,17%	7,61%	0,44%

	2010. u mil. kn	2013. u mil. kn	Struktura 2010. (%)	Struktura 2013. (%)	Razlika u udjelima po djelatnosti
Trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	1.061	1.193	19,10%	21,82%	2,72%
Informacije i komunikacije	111	101	2,00%	1,85%	-0,15%
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	262	227	4,72%	4,15%	-0,57%
Poslovanje nekretninama	1.089	1.074	19,61%	19,65%	0,04%
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	289	312	5,20%	5,71%	0,50%
Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	918	886	16,53%	16,21%	-0,32%
Ostale uslužne djelatnosti	211	256	3,80%	4,68%	0,88%
UKUPNO	5.554	5.467	100%	100%	100%

Izvor: Priopćenja Državnog zavoda za statistiku

Prema tipu pravnog subjekta u Šibensko-kninskoj županiji prednjače obrti s 51,6%, dok su sljedeći najčešći oblik trgovačka društva sa ukupno 48,4% kod kojih je najveći udio društva s ograničenom odgovornošću (41,0%).

Tablica 15 Tipovi pravnih subjekata u Šibensko-kninskoj županiji

Prosinač 2015 - HOK	TRGOVAČKA DRUŠTVA			OBRTI	UKUPNO
	d.o.o.	j.d.o.o.	ostali		
Šibensko-kninska županija	2.402	384	48	3.020	5.854
	41,0%	6,6%	0,8%	51,6%	100%

Izvor: Hrvatska obrtnička komora

U strukturi obrtnika Šibensko-kninske županije dominiraju tri glavne djelatnosti:

- Uslužne djelatnosti sa 32,3%
- Ugostiteljstvo i turizam sa 27,4%
- Trgovina sa 15,3%

Ove tri djelatnosti čine 75% unutar ukupnih djelatnosti, dok je ostatak raspoređen na proizvodne djelatnosti, prijevoz osoba i stvari, ribarstvo, marikulturu i poljodjelstvo te na frizerske, kozmetičarske usluge i usluge za njegu tijela i fitnessa.

Tablica 16 Struktura obrtnika Šibensko-kninske županije, prosinac 2015. godine

Tip obrta	Broj subjekata	Udio tipa obrta u ukupnom broju subjekata
Proizvodno zanatstvo	203	6,7%
Uslužno zanatstvo	974	32,3%
Ugostiteljstvo i turizam	827	27,4%
Trgovina	462	15,3%
Prijevoz osoba i stvari	206	6,8%
Ribarstvo, marikultura i poljodjelstvo	202	6,7%
Frizeri, kozmetičari, njega tijela, fitness	146	4,8%
UKUPNO	3.020	100%

Izvor: Hrvatska obrtnička komora

Gospodarstvo Općine Civiljane

Jedan od osnovnih pokazatelja konkurentnosti županije, osim BDP-a i BDP po stanovniku je i indeks gospodarske snage županije, odnosno indeks razvijenosti.

Postupak ocjenjivanja indeksa razvijenosti i stupnja razvijenosti provodi se temeljem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 174/14) i Uredbe o indeksu razvijenosti („Narodne novine“ broj 63/10 i 158/13). Indeks razvijenosti izračunava se na temelju pet pokazatelja (**stope nezaposlenosti, dohotka po stanovniku, proračunskih prihoda jedinice lokalne odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku, općeg kretanja stanovništva i stope obrazovanosti**) koji u različitim omjerima utječu na njegovu vrijednost. Stupanj razvijenosti izračunava se na temelju indeksa razvijenosti svake 3 godine.

Jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti prema prosjeku RH u:

- I. skupinu <75% prosjeka RH,
- II. skupinu od 75% do 100% prosjeka RH,
- III. skupinu od 100% do 125% prosjeka RH
- IV. skupinu >125% prosjeka RH.

Teritorijalne jedinice koje više od 25% zaostaju u razvoju za prosjekom RH (tj. imaju vrijednost indeksa razvijenosti manji od 75%) imaju pravo na status potpomognutih područja. Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 174/14) i Odlukom o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti („Narodne novine“ broj 158/13) iz prosinca 2013. godine, **Šibensko-kninska županija uvrštena je u II. skupinu jedinice područne (regionalne) samouprave sa indeksom razvijenosti 80,93%, a općina Civiljane uvrštena je u I. skupinu jedinica lokalne samouprave sa indeksom razvijenosti 49,14%, čime je pripala skupini teritorijalnih jedinica koje imaju pravo na status potpomognutih područja.**

Hrvatska gospodarska komora računa gospodarsku snagu županija kao zbroj ponderiranih pokazatelja u trogodišnjim prosjecima. Stoga, isti taj Indeks izračunat u 2010. godini za općinu Civljane iznosi 37,07% nacionalnog prosjeka (čime je općina također pripadala u I. skupinu) što ukazuje na pozitivno kretanje u razvoju Općine.

Podaci na temelju kojih je definiran indeks razvijenosti Općine Civljane u 2013. godini usporedno sa podacima na županijskoj i državnoj razini prikazani su u sljedećoj tablici.

Tablica 17 Pokazatelji razvijenosti Općine Civljane usporedno sa županijskom i državnom razinom

Pokazatelji (2010.-2012.)	Općina Civljane	ŠKŽ	RH
Prosječan dohodak per capita	16.948	24.562	28.759
Prosječni izvorni prihodi per capita	2.074	2.623	3.310
Prosječna stopa nezaposlenosti	29,1%	17,3%	16,0%
Kretanje stanovništva	48,9	99,5	99,4
Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina	49,38%	78,96%	77,7%
Indeks razvijenosti	49,14%	80,93%	100%

Izvor: MRRFEU

Iako pokazatelji razvijenosti općine Civljane u 2013. godini pokazuju pozitivan trend rasta u odnosu na vrijednosti indeksa razvijenosti izračunate u 2010. godini, Općina ipak zaostaje za županijskim i državnim prosjekom te je nužno odrediti dugoročne strateške ciljeve usmjerene ka daljnjem rastu i razvoju općine kako bi dostigla županijski prosjek.

Gospodarski subjekti Općine Civljane

Na području Općine Civljane registrirano je ukupno pet trgovačkih društva i jedan obrt i svi spadaju u kategoriju malih gospodarskih subjekata. Ukupni poslovni prihodi trgovačkih društva u 2015. godini iznosili su 29.883.148 mil. Kn, a postojeći obrt je prema posljednjim dostupnim podacima iz 2014. godine ostvario prihod u iznosu 1.182.750 mil. Kn.

Sljedeća tablica prikazuje aktivne gospodarske subjekte na području općine Civljane koje su predale Godišnje financijsko izvješće za 2015. godinu.

Tablica 18 Popis trgovačkih društva i obrta na području općine Civljane

NAZIV POSLOVNOG SUBJEKTA	SJEDIŠTE	SEKTOR (NKD 2007.)	BROJ ZAPOSLENIH (2015)	POSLOVNI PRIHOD (2015)	NETO DOBIT (2015)	GODINA OSNIVANJA
NATURALIS d.o.o.	Ivetići 1, Civljane	C- Prerađivačka industrija	29	27.419.110	687.076	2002.
MICRO-LASTOVO 2 d.o.o.	Kod Doma 7/A, Civljane	G – Posredovanje u trgovini građevinskim drvom i građevinskim materijalom	8	2.436.038	226.121	2008.

KRAŠKI MRAMOR d.o.o.	Kod Doma 7, Civljane	D – Rezanje, oblikovanje i obrada ukrasnog kamena i kamena za gradnju	0	-	-2.872.697	2008.
SLIKA d.o.o.	Kod Doma 7, Civljane	K7414 Savjetovanje u vezi s poslovanjem i upravljanje	1	-	-4.24	2004.
SINJAL d.o.o.	Civljane donje, Civljane	CB1411 Vađenje ukrasnog kamena i kamena za izgradnju	1	28.000	-30.010	2007.
„Ivan I“ - ugostiteljsko-trgovački obrt	Civljane bb, Civljane	I - Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	5	1.182.750*		2002.

Izvor: Registar poslovnih subjekata RH

*poslovni prihod je za 2014. godinu

Najveće trgovačko društvo po broju zaposlenih, ali i po ostalim pokazateljima je tvrtka Naturalis d.o.o. koja posluje kao punionica vode. Tvrtka zapošljava 29 osoba i u 2015. godini tvrtka je ostvarila prihod od 27.419.110 mil.kn. Tvrtka posjeduje vlastitu bušotinu sa čijeg se izvora crpi voda, zatim puni u ambalažu i skladišti prije isporuke krajnjim kupcima. Izvor je zaštićen od svih vanjskih utjecaja (stalna temperatura izvora je 12 °C), a redovno se vrše analize i provjera kvalitete vode te je pod stalnim nadzorom Zavoda za javno zdravstvo. Punionica vode posluje u skladu sa sustavom upravljanja kvalitetom i sigurnosti hrane prema primijenjenim načelima HACCP-a i normama ISO 9001 I IFS.

Druga po redu je tvrtka MICRO-LASTOVO 2 d.o.o. registrirana za proizvodnju i trgovinu građevinskim drvom i građevinskim materijalom u kojoj radi 8 zaposlenika, a u 2015. godini ostvarila je prihod od 2.436.038 mil. Kn. Tvrtka je 80% u vlasništvu stranog kapitala.

SINJAL d.o.o. je u 2015. godini ostvarilo 28.000 kn poslovnog prihoda i prema podacima registra poslovnih subjekata RH tvrtka trenutno zapošljava 1 osobu.

Tvrtke KRAŠKI MRAMOR d.o.o. i SLIKA d.o.o. završile su 2015. godinu sa negativnim financijskim rezultatom, odnosno sa neto gubitkom. Tvrtka SLIKA d.o.o. je pokrenula postupak likvidacije.

U Općini se nalazi i ugostiteljsko-turistički obrt „Ivan I“ koji pruža usluge smještaja i pripreme i posluživanja hrane. U sklopu objekta nalazi se 12 soba i restoran sa salom za posluživanje hrane i pića. Ugostiteljsko-turistički obrt „Ivan I“ zapošljava 5 osoba.

Na području općine nalazi se i tvrtka Interior Ćurko d.o.o. registrirana na adresi Radna zona Kosore b.b., 21236 Vrlika, za obavljanje djelatnosti vađenja ukrasnog kamena i kamena za gradnju, vapnenca, gipsa, krede i škriljevca. Prema GFI-u predanom u 2015. godini, tvrtka je zapošljavala 14 radnika, većinom sa područja Općine. Kamenolom je radio u tri smjene, no zbog unaprjeđenja tehnologije smanjio je potrebu za poslovanjem na dvije smjene.

Bitno je napomenuti da Općina ostvaruje financijske prihode kroz izdavanja koncesije tvrtki BUMES d.o.o. iz Splita u svrhu gospodarskog korištenje vode sa izvora Vukovića vrela namijenjene za prodaju na tržištu.

U općini djeluju dvije pokretne trgovine. Jedna dolazi iz Vrlike, a druga iz Biskupije. Trgovine dolaze svaki dan osim nedjelje i imaju točno određena stajališta. Trgovine plaćaju naknadu Općini za korištenje javne površine.

U Općini Civljane registrirano je samo 6 gospodarskih subjekata. Za daljnji rast gospodarskih subjekata nužno je uspostaviti funkcionalan sustav poticaja koji će privući privatne investitore i stvoriti pozitivnu investicijsku klimu. Potrebno je također poticati povratak mladih ljudi u Općinu putem omogućavanja lakšeg pokretanja poslovanja i poticanja međusektorske suradnje kako bi se što lakše integrirali u lokalnu zajednicu.

U sljedećoj tablici prikazana je robna razmjena Šibensko-kninske županije i Općine Civljane s inozemstvom prema posljednjim obrađenim podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2013. godine.

Tablica 19 Robna razmjena Općine Civljane i Šibensko-kninske županije s inozemstvom (iznosi u tis. kn)

	Izvoz		Uvoz		Vanjsko-trgovinska bilanca	
	I.-XII. 2011.	I.-XII. 2012.	I.-XII. 2011.	I.-XII. 2012.	I.-XII. 2011.	I.-XII. 2012.
Šibensko-kninska županija	1.555.273	1.922.466	1.661.571	1.904.947	-106.298	17.519
Općina Civljane	79	-	1.256	712	-1.177	-1.256

Izvor: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku

Vanjsko-trgovinska bilanca Šibensko-kninske bilježi negativni saldo 2011. godine te je uvoz veći za 6% od izvoza. U istom razdoblju 2012. godine vanjsko-trgovinska razmjena bilježi pozitivan saldo, odnosno, izvoz je premašio uvoz za 1% te se pretpostavlja da se pozitivan trend rasta nastavio i sljedećih godina. S druge strane, vanjsko-trgovinska bilanca Općine Civljane je izrazito negativna. Uvoz je u 2011. godini premašio izvoz za skoro 16 puta, a u 2012. godini izvoza nije bilo, dok je uvoz iznosio 1.256 tis. kn.

2.3.2 Tržište radne snage

Radna snaga na području Općine Civljane biti će promatrana kroz broj radno sposobnog stanovništva (starijeg od 15 godina) prema završenoj stručnoj spremi, broj i strukturu nezaposlenih osoba, strukturi korištenja stanova, te izvora sredstava za život svih stanovnika na području općine.

Tablica 20 Radno sposobno i radno aktivno stanovništvo Općine Civljane u odnosu na županijsku i državnu razinu

Opis	Općina Civljane	Šibensko-kninska županija	Republika Hrvatska
Ukupan broj stanovnika	239	109.375	4.284.889
Radno sposobno stanovništvo (15-64 godine)	82	70.048	2.873.828

Udio radno sposobnog u ukupnom broju stanovnika	34,30%	64,05%	67,07%
Broj zaposlenih	14	31.980	1.503.867
Broj nezaposlenih	10	7.636	292.282
Ukupno radno aktivnih	24	39.616	1.796.149
Udio radno aktivnog u radno sposobnom stanovništvu	29,26%	56,56%	62,50%
Ekonomski neaktivno stanovništvo	204	54.294	1.834.014
Nepoznato	-	15	2.298

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011.

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Općina Civljane ima ukupno 239 stanovnika, od kojih je samo 82 radno sposobno u dobi između 15-64 godina starosti. Udio radno sposobnog stanovništva u postotcima za Općinu Civljane iznosi 34,4% što je duplo manje od županijskog (64,5%) i državnog (67,07%) prosjeka. Ovaj značajno niži postotak radno sposobnog stanovništva upućuje na lošu demografsku strukturu Općine u kojoj značajan udio ima stanovništvo starije životne dobi.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u 2015. godini u općini je evidentirano 15 nezaposlenih osoba, što je povećanje od 33,3% u odnosu na podatke iz popisa stanovništva iz 2011. godine kada je u evidenciji nezaposlenih evidentirano 10 osoba.

Negativan pokazatelj je i izrazito visok broj ekonomski neaktivnog stanovništva u Općini koji se odnosi na 201 osobu, od toga je 99 umirovljenika, 23 osobe koje se bave obvezama u kućanstvu, 3 učenika ili studenta i 79 ostalih neaktivnih osoba.

Obrazovna struktura stanovništva analizirana je u sljedećoj tablici prema populaciji starijoj od 15 godina, a s obzirom na završenu razinu obrazovanja.

Tablica 21 Stanovništvo starije od 15 godina prema završenoj školi – Općina Civljane (2011. godina)

Podjela prema vrstama obrazovanja		Muškarci	Žene	Ukupno
Bez škole		2	39	41
1-3 razreda osnovne škole		6	12	18
4-7 razreda osnovne škole		37	40	77
Osnovna škola		36	14	50
Srednja škola	Ukupno	27	13	40
	Industrijske i obrtničke strukovne škole, 1-3 god i škole za KV i VKV	18	8	26
	Tehničke i srodne strukovne škole	5	5	10
	Gimnazija	4	0	4
Visoko obrazovanje	Ukupno	1	1	2
	Viša škola i stručni studiji	1	0	1
	Fakulteti, umjetničke akademije i sveučilišni studiji	0	1	1
	Magisterij	0	0	0
	Doktorat	0	0	0
UKUPNO		109	119	228

Izvor: Državni zavod za statistiku (Popis 2011.)

U gore navedenoj tablici prikazani su podaci o obrazovnoj strukturi stanovništva na području Općine Civljane koja pokazuje da je:

- Najveći udio stanovnika sa završenih 4-7 razreda osnovne škole (34%)
- Slijede stanovnici sa završenom osnovnom školom (22%)
- Slijedeća zastupljena kategorija obuhvaća stanovnike bez škole (18%) i odmah zatim slijede stanovnici sa završenom srednjom školom (17,5%)

Od ukupno 228 osoba starije od 15 godina, čak 77 odnosno 34% ima završeno 4-7 razreda osnovne škole, a među njima je 40 žena i 37 muškaraca. Slijede stanovnici sa završenom osnovnom školom, njih 40, među kojima je 27 muškaraca i samo 13 žena. Izrazito je visok broj osoba koje su bez škole, njih čak 41 i u ovoj kategoriji više je žena, njih 39.

Zanimljivo je spomenuti kako neki oblik visokoškolskog obrazovanja ima samo 2 stanovnika Općine.

Izrazito niska obrazovna struktura zabrinjava i jedan je od ključnih pokazatelja nužnosti jače aktivnijeg poticanja obrazovanja mladih kroz na primjer subvencioniranje i poticanje srednjoškolskog obrazovanja posebno u onim zanimanja koja su relevantna za područje općine, uz poticanje gospodarskog oporavka koji bi omogućio povratak osoba koje završe školovanje izvan općine Civljane.

U populaciji starijoj od 10 godina, čak 12,9% je nepismenih, u kojima prema spolnoj strukturi prevladavaju žene (29 nepismenih žena i 1 muškarac). Prema starosnoj strukturi, većina nepismenog stanovništva starija je od 70 godina. Promatrajući podatke o informatičkoj pismenosti u populaciji starijoj od 10 godina, preko 90% stanovništva ne koristi se internetom i ne raspolaže temeljnim računalnim vještinama poput obrade teksta i tablica. Županijski prosjek informatičke pismenosti iznosi 47%, a nacionalni 42%, što je još jedan pokazatelj nepovoljnog stanja u općini Civljane. Radi postizanja modernog razvitka općine potrebno je unaprijediti informatičku pismenost stanovništva kako bi bili povezani sa svim dostupnim informacijama, radi olakšavanja poslovanja i komuniciranja s drugim osoba te radi korištenja javnih usluga. U sljedećoj tablici prikazani su podaci za nezaposlene osobe prema stručnoj spremi na području općine Civljane.

Tablica 22 Nezaposlene osobe prema stručnoj spremi u općini Civljane

Razina	Godina											
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*
(0) Bez škole i nezavršena osnovna škola	0	0	0	0	1	1	0	0	6	4	5	2
(1) Završena osnovna škola	5	5	6	3	5	7	5	8	1	2	2	2
(2) Srednja škola	2	2	2	4	3	2	5	4	4	5	7	5
(3) Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
(4) Fakultet, akademija, magisterij,	1	0	0	0	0	0	1	1	2	1	1	1

doktorat												
Ukupno	8	7	8	7	9	10	11	13	13	12	15	11

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika

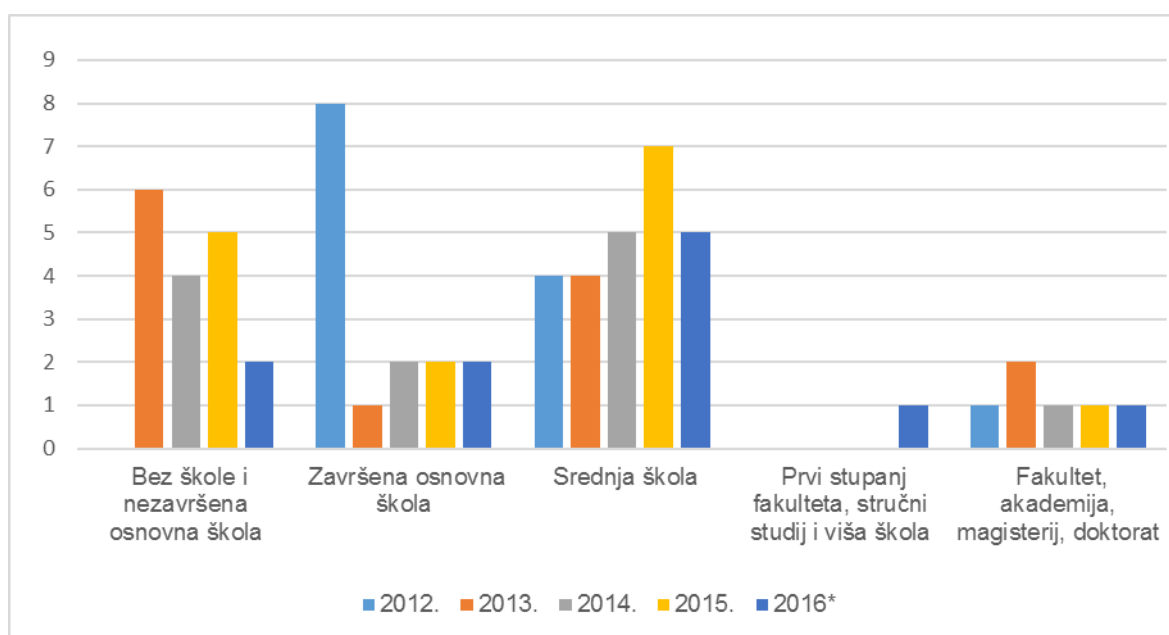
*podaci za 2016. bilježe trenutno stanje u srpnju 2016. godine

Pregledom podataka iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje vidljivo je da je broj nezaposlenih osoba bio na relativno istoj razini do 2008. godine, kada počinje rasti i koji se trend rasta broja nezaposlenih nastavio se do 2015 godine. Podaci za 2016. mjereni su do srpnja 2016.

Prema posljednjim dostupnim podacima, u strukturi nezaposlenih osoba na području Općine Cijlpane po stupnju obrazovanja dominiraju osobe sa završenom srednjom školom, odnosno 5 osoba, zatim slijede u podjednakom broju osobe bez škole i osobe sa završenom osnovnom školom (2).

Što se tiče spolne strukture nezaposlenih, u ukupnom broju nezaposlenih veći je udio žena pa je tako u 2012. godini bilo 8 nezaposlenih žena i 5 muškaraca, dok je u 2015. godini od ukupno 15 nezaposlenih, bilo 11 žena i 4 muškaraca.

U usporedbi s prethodnom godinom, prosječan broj nezaposlenih smanjio se u 2015. godini u svim gradovima i skoro svim općinama Šibensko – kninske županije. Najznačajnije postotno povećanje prosječnog broja nezaposlenih bilježi općina Cijlpane (za 16,7 %). Sljedeći graf prikazuje kretanje nezaposlenih prema stupnju obrazovanja od 2012. godine do srpanja 2016. godine.

Graf 5 Nezaposleni prema stupnju obrazovanja-Općina Cijlpane 2012-2016
(izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika)

Sljedeća tablica prikazuje izvore sredstava za život na području Šibensko-kninske županije i Općine Cijlpane.

Tablica 23 Izvori sredstava za život na području Šibensko-kninske županije i Općine Cijljlane

		Šibensko-kninska županija	Općina Cijljlane					
		Svega	Svega	%	Muški	%	Ženski	%
Ukupan broj stanovnika		109.375	239	100,0%	119	100,0%	120	100,0%
Glavni izvori sredstava za život	Prihodi od stalnog rada	29.510	13	5,44%	10	8,40%	3	2,50%
	Prihodi od povremenog rada	3.378	-	-	-	-	-	-
	Prihodi od poljoprivrede	986	3	1,26%	2	1,68%	1	0,83%
	Starosna mirovina	17.160	41	17,15%	31	26,05%	10	8,33%
	Ostale mirovine	14.538	60	25,10%	22	18,49%	38	31,67%
	Prihodi od imovine	1.712	-	-	-	-	-	-
	Socijalne naknade	6.714	51	21,34%	20	16,81%	31	25,83%
	Ostali prihodi	2.076	8	3,35%	4	3,36%	4	3,33%
	Povremena potpora drugih	1.607	-	-	-	-	-	-
	Bez prihoda	35.809	65	27,20%	30	25,21%	35	29,17%
	Nepoznato	88	-	-	-	-	-	-

Izvor: Državni zavod za statistiku (Popis 2011.)

Prema podacima prikazanim u prethodnoj tablici, na području Općine Cijljlane najveći je udio stanovnika bez prihoda (27,20%). Udio žena bez prihoda je veći i obuhvaća 29,17%, dok je udio muškaraca 25,21%.

Kao izvori sredstava za život slijede prihodi od ostalih mirovina (25,10%) i mirovine (17,15%). Ukupno 21,34% stanovništva prima socijalnu naknadu kao jedini izvor prihoda, dok prihodi od stalnog rada predstavljaju izvor sredstava za život za samo 5,44% stanovništva.

Sljedeća tablica prikazuje zaposlene prema djelatnostima prema NKD-u 2007. na području Općine Cijljlane prema Popisu stanovništva iz 2011. godine.

Tablica 24 Zaposleni prema djelatnosti i spolu, Općina Cijljlane

	Ukupno	Muškarci	Žene
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1	1	-
B Rudarstvo i vađenje	2	1	1
C Prerađivačka industrija	24	19	5
F Građevinarstvo	-	-	-
G Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala	-	-	-
I Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	-	-	-
O Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	6	4	2

UKUPNO	33	25	8
--------	----	----	---

Izvor: Statistička izvješća, zaposlenost i plaće u 2014. godini, DZS

Prema Izvještaju zaposlenost i plaće u 2014. godini Od ukupno 33 zaposlenih osoba, najviše zaposlenih, njih 24 zaposleno je u djelatnosti C- Prerađivačka industrija,

Prema Izvještaju zaposlenost i plaće u 2014. godini, Državnog zavoda za statistiku, na području općine zaposlene su 33 osobe. Najviše zaposlenih, njih 24 je u djelatnosti C- Prerađivačka industrija, a zatim slijedi djelatnost O- Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi sa 6 zaposlenih. Zaposleni u djelatnosti O su djelatnici Općinskog ureda, a to su: načelnik (1), računovodstvo (1), pravnica (1), zamjenik načelnika (2) + djelatnik za održavanje javnih površina (1).

U djelatnosti B-Rudarstvo i vađenje zaposlene su 2 osobe, a u djelatnosti A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo- 1 osoba.

Većinu populacije Općine čine stanovnici starije životne dobi koji se bave stočarstvom i poljoprivredom, ali za vlastite potrebe. Stanovnici imaju ovce, koze i krave od čijeg mlijeka proizvode domaće sireve. Proizvodnja sireva obavlja se najčešće u najbližoj sirani, u Pakovom selu. Cilj Općine je potaknuti stanovnike da osnuju i registriraju vlastite sirane kako bi mogli sami proizvoditi sireve i na taj način pridonijeti gospodarstvu Općine.

Također, Općina jednu od prilika za budući razvoj vidi u poticajima stanovništva za sadnju ljekovitog bilja - smilja, budući da je zemlja na području općine pogodna za njezin uzgoj. I ovdje se kao glavni problem u ostvarenju cilja ističe nedostatak mladih ljudi koji su nužni za pokretanje proizvodnje, stoga je potrebno odrediti smjernice i prioritete koje će pomoći u njihovom povratku kroz pružanje uvjeta za jednostavnije pokretanje poslovanja i pružanje mogućnosti za ostvarivanje egzistencije.

2.3.3 Turizam

Turizam je na području općine Civljane slabo razvijen, ali općina ima prostorne i prirodne preduvjete potrebne za njegov razvoj.

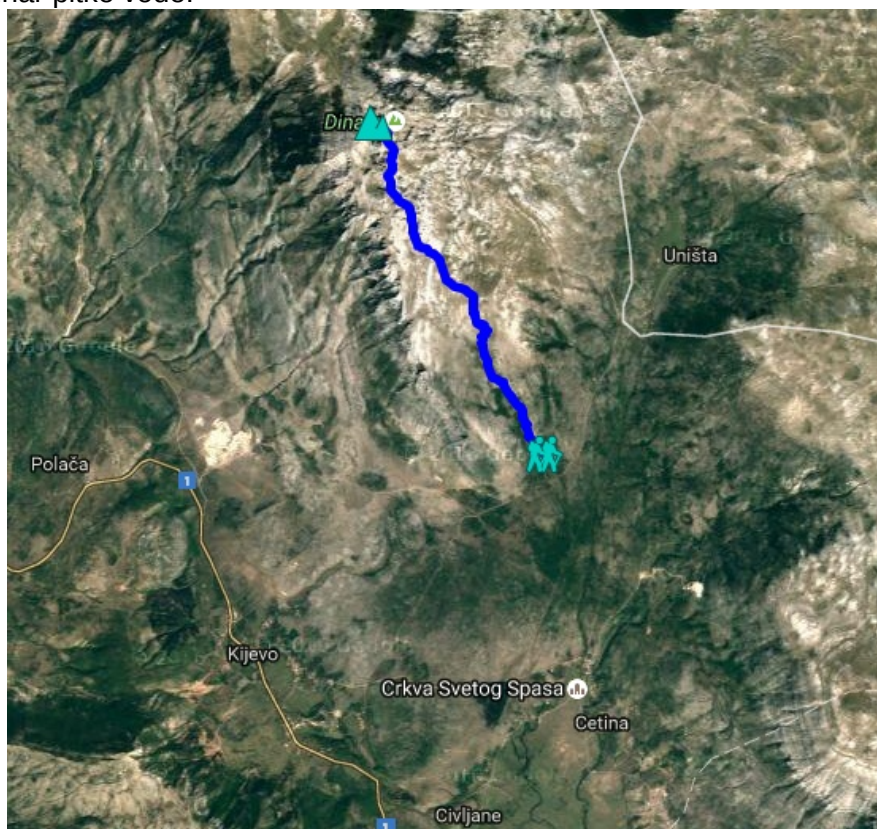
Općina Civljane nema formiranu turističku zajednicu, a TZ Vrljika i TZ Knin nemaju evidentirane statističke podatke o broju dolazaka i broju noćenja gostiju za općinu Civljane. Smještajni kapacitet u Općini sastoji se od samo jednog ugostiteljskog objekta- restorana „Ivan I“ koji svojim gostima pruža usluge prehrane i smještaja u 12 smještajnih kapaciteta (soba).

U planu je i kroz privatnu investiciju i osnivanje jednog OPG-a s dodatkom ruralne kuće za odmor gdje će gosti osim usluge smještaja moći uživati i u delicijama kraja koje će vlasnici uz suradnju sa lokalnim proizvođačima nuditi svojim gostima.

Kao glavni potencijal turističkog razvoja kraja ističu se prirodne ljepote i bogata kulturna baština. Na području Općine nalazi se dio planinskog masiva Dinara sa najvišim vrhom u RH (vrh Sinjal, 1831 m) i tri izvora Cetine – Milaševo vrelo (Glavaš), Vukovića i Batica vrelo sa 8 jezera koje su vrlo zanimljive turističke destinacije, posebno planinarima i izletnicima. Trenutno izletišta uz izvore nisu uređena zbog dosadašnjih problema sa razbijanjem infrastrukture, ali su zbog bogatstva raznih prirodnih fenomena i prirodnih ljepota veliki potencijal u razvoju turističke ponude.

Državni zavod za zaštitu prirode od 2009. godine sustavno prikuplja podatke o biološkoj i geološkoj raznolikosti i drugim osobinama prostora Dinare u svrhu povećanja vrijednosti i valorizacije ovog područja kako bi izradio prijedlog zaštite u jednoj od kategorija zaštite sukladno Zakonu o zaštiti prirode.

Dio planinarske staze Glavaš vrelo- Sinjal prolazi kroz općinu Civljane. Uspon na najviši vrh započinje uređenom planinarskom stazom kod izvora Glavaš (Milaševo vrelo) gdje se odmah na početku puta nalazi planinarska kuća Glavaš te se zatim put nastavlja 16,1 km dugom stazom do najvišeg vrha Sinjal. Udaljeno 2h od početne točke Glavaši, odnosno, na pola puta do vrha, nalazi se i planinarsko sklonište Martinove košare (n/v 1300 m). Sklonište je kapaciteta 15 ležaja sa krevetima na kat i madracima, ima peć na drva, a pored skloništa nalazi se bunar pitke vode.

Slika 10 Planinarska staza Glavaš vrelo- Sinjal
(izvor: Hrvatski planinarski savez)

O planinarskim odmorištima i o stazama brine se Planinarsko društvo „Zolj“ iz Vrlike. Dinara je prva hrvatska planina dokazanih prirodnih ljepota i posebnih estetskih doživljaja, čak i poetskih nadahnuća (*Petar Zoranić: Planine, 1536.*). Pruža neiscrpne mogućnosti za lov, jahanje, planinarenje, alpinizam, špiljarenje, speleologiju, zmajarenje, paragliding, biciklističke i auto-terenske izlete te ine oblike izletničkog, prirodnog i pustolovnog turizma. Općina u budućem razvoju planira tražiti financijsku potporu države za probijanje puta od kamenoloma Brestovci do Prečki dol budući da postoji veliki interes izletnika i lovaca za novim stazama.

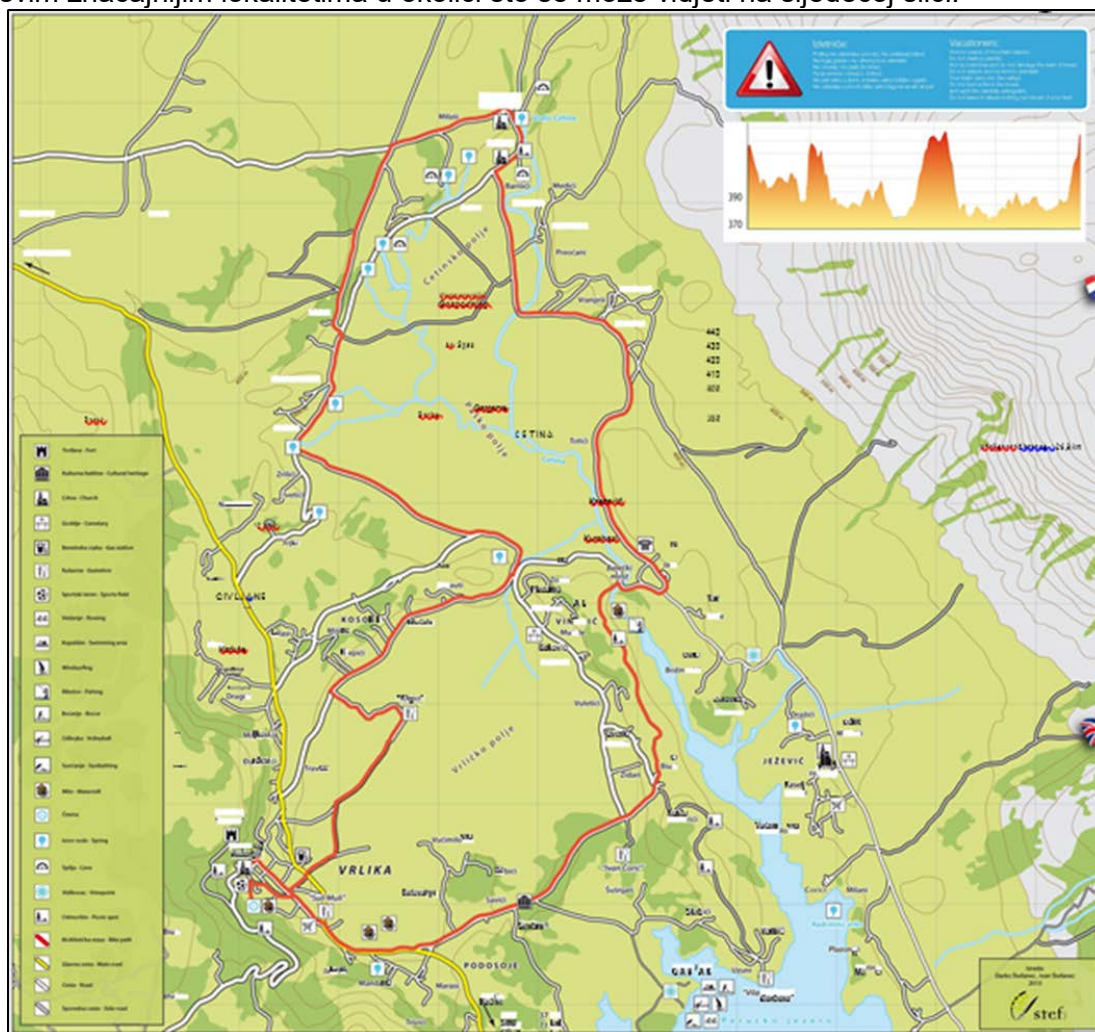
Na području Općine nalaze se rekreativne biciklističke rute koje su ucrtane na karti. Za označavanje biciklističkih ruta zaslužna je Općina Vrlika koja je preko projekta „**MedPaths**“ povukla sredstva iz Europskih fondova. Projekt „MedPaths“ financirao se sredstvima Europske unije putem Programa IPA Jadranska prekogranična suradnja 2007.-2013.

Projektom se željelo revitalizirati prirodne i kulturne resurse zaleđa između ostaloga kroz uređenje pješačkih i biciklističkih staza uz tok rijeke Cetine čime se obogatila turistička ponuda područja.

Općina Civljane sudjelovala je kao partner u projektu sa Općinom Vrljika u označavanju staza. Kao rezultat projekta „MedPaths“ označene su 3 biciklističke staze:

- Biciklistička staza Cetina
- Biciklistička staza Golo brdo
- Biciklistička staza Peruča jezero

Međutim, za općinu Civljane najznačajnija je biciklistička staza Cetina koja je povezana sa svim značajnijim lokalitetima u okolici što se može vidjeti na sljedećoj slici.

Slika 11 Biciklistička staza „Cetina“
(izvor: media path)

Vozeći se biciklističkom stazom dijelom koji prolazi kroz općinu Civljane može se vidjeti Kameni most, Crkva Sv. Spasa, Crkva Vaznesenja Gospodnjeg, Vukovićeva mlinica.

Jedna od mogućnosti razvoja selektivnih oblika turizma je i lov budući da je općina Civljane svojom konfiguracijom i očuvanom prirodom pogodna za razvoj lovstva pa je tako gotovo cijelo područje prekriveno lovištima. Lovišta su podijeljena, dio općinskog područja pripada

nadležnosti Lovačke udruge Svilaja Vrlika, a dijelom upravlja Lovačka udruga Kijevo. Granica lovišta nalazi se kod izvora rijeke Cetine.

Lovačka udruga Kijevo osnovana je 1997. godine na području Općine Kijevo i Civljane. Lovno područje "CETINA" broj XV/126 Lovačke Udruga "Kijevo" bogato je divljači svih vrsta (divokoza, srna, divlja svinja, zec) te svih vrsta pernate divljači zahvaljujući i rijeci Cetini koja je u sklopu lovišta LU „Kijevo“. Lovište obogaćuju i njezini privrženi lovci kojih trenutno u Udruzi ima 30.

Bogatstvo lovnog fonda, etički odnos prema divljači i lovcima, prema starim tradicijama lovačke etike, privlači mnoge domaće i strane lovce.

Ovdje je bitno spomenuti da se na području općine Civljane održavalo svjetsko natjecanje u pecanju (tzv. muščarenje). **Udruga športskih ribolovaca „Šaran Vrlika“** organizirala je na rijeci Cetini, kod mosta Begovac, svjetsko natjecanje na kojem se okupljalo u prosjeku 20-30 ribiča iz cijeloga svijeta. Natjecanje se održavalo svake godine, no zbog nedostataka financijskih sredstava manifestacija se u posljednje vrijeme sve rjeđe održava. Natjecanje se financiralo dijelom iz proračuna Općine, a dijelom iz donacija od članarina kluba.

Potencijali razvoja turizma

Kako bi navedene manifestacije u budućnosti ostale održive, dovoljno atraktivne i kako bi se povećao broj posjetitelja potrebno ih je sadržajno i obogaćivati i širiti:

- Uz jezera organizirati natjecanja u sportskom ribolovu ili školu ribolova (zainteresiranim posjetiteljima dočarati sportsku ili rekreacijsku stranu ribolova)
- Organizirati rekreativnu bicikljadu uz obilazak svih važnih znamenitosti po označenim biciklističkim stazama i označiti nove biciklističke staze
- Uz jezera se nalaze i sportski nogometni teren na kojima bi se mogla organizirati sportsko-rekreativne igre za posjetitelje (npr. streličarstvo, izrada i puštanje zmajeva, paintball i sl.)
- Proširiti i označiti planinarske staze posebno stazu od kamenoloma Brestovci do Prečki dol, te opremiti odmarališta na stazi
- Poboljšati suradnju sa turističkom agencijom iz Splita koja dovodi goste iz Italije u lov na ptice, te sklopiti ugovore i sa drugim turističkim agencijama na širem području u svrhu dovođenja gostiju zainteresiranih za aktivni odmor
- Urediti izletišta oko izvora i organizirati turističke ture za razgled izvora rijeke Cetine

Slabosti

- Na području općine ne postoje udruge koje bi se uključile u sudjelovanje u programu navedenih događanja i koje bi se aktivirale u organiziranju novih manifestacija, a razlog tome leži u činjenici što u općini Civljane žive stanovnici starije životne dobi
- Slaba zainteresiranost udruga iz okolnih područja (Kijevo, Vrlika, Knin) za mogućnost povezivanja i obogaćivanja sadržaja
- Nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi
- Slaba suradnja sa turističkim zajednicama i turističkim agencijama šireg područja
- Slaba promidžbena aktivnost zbog nedostatka financijskih sredstava

2.3.4 Poljoprivreda, šumarstvo

Prema Pravilniku o određivanju područja s prirodnim ili ostalim posebnim ograničenjima RH, Općina Civljane je svrstana u Gorsko-planinsko područje (GPP)¹ zbog čega ima određena ograničenja u razvoju poljoprivredne proizvodnje.

Na području općine treba razlikovati područja koja su pogodna za poljoprivredu i stočarstvo od šumskih, neobradivih i neplodnih područja. Poljoprivreda i stočarstvo imaju tradicijsku važnu ulogu za razvoj ovog prostora – to su ujedno osnovne djelatnosti na kojima počiva gospodarstvo općine.

Planska slika općine izgleda ovako: naselja Civljane i Cetina za zaseocima pretežno su smještena uz plodni dio prostora općine uz rijeku Cetinu, sa velikim zaleđem pogodnim za stočarstvo. Uz rijeku Cetinu se nalazi vrijedno poljoprivredno tlo, većinom obrađeno, a zadnjih godina dobrim djelom zapušteno. U sjeveroistočnom dijelu općine, na obroncima Dinare nalazimo na neplodno i nekvalitetno tlo donekle pošumljeno, a pretežno obraslo niskim i nekvalitetnim raslinjem.

Prema podacima posljednjeg Popisa poljoprivrede iz 2003. godine, ukupna raspoloživa površina poljoprivrednog zemljišta u općini Civljane iznosila je 221,75 ha, što je među najmanjim raspoloživim površinama poljoprivrednog zemljišta u usporedbi s ostalim gradovima i općinama u Šibensko-kninskoj županiji. Manje poljoprivredne površine imaju jedino općine Kijevo i Bilice.

Tablica 25 Broj kućanstava za poljoprivrednu proizvodnju s ukupno raspoloživim zemljištem

		ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	OPĆINA CIVLJANE
Ukupno raspoloživa površina zemljišta, ha		19.323,19	221,75
Korišteno poljoprivredno zemljište, ha	Ukupno korišteno poljoprivredno zemljište, ha	10.820,62	75,75
	Korišteno poljoprivredno zemljište u vlasništvu, ha	10.547,12	75,75
	Korišteno poljoprivredno zemljište uzeto u zakup, ha	377,77	-
	Korišteno poljoprivredno zemljište dano u zakup, ha	64,27	-
Ostalo zemljište, ha		8.502,57	146,00
Broj parcela korištenoga poljoprivrednog zemljišta		73,753	677

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis poljoprivrede 2003.godina

Prema novijim podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2011. godine, u Šibensko-kninskoj županiji nalazi se 10.162,09 ha ukupno korištenog poljoprivrednog zemljišta što je manje nego 2003. godine kada se u županiji koristilo 10.820,62 ha. Dok Šibensko-kninska županija bilježi blagi trend pada korištenog poljoprivrednog zemljišta u općini Civljane situacija je

¹ Pravilnik određivanju područja s prirodnim ili ostalim posebnim ograničenjima: Gorsko-planinsko područje obuhvaća one JLS koje na najmanje 50% svog teritorija ispunjavaju sljedeće kriterije: 1) Nadmorska visina iznad 700 m; 2) Nadmorska visina 500 – 700 m uz nagib veći od 15%; 3) Nadmorska visina 400 – 500 m uz nagib veći od 15% ukoliko je vertikalna raščlanjenost reljefa veća od 500 m. Ovaj je kriterij primjenjiv samo u slučaju kada JLS graniči s JLS koja je definirana sukladno prvom ili drugom kriteriju.

obrnuta i pratimo trend rasta korištenog poljoprivrednog zemljišta. Prema podacima Popisa poljoprivrede iz 2003. godine u općini se koristilo 75,75 ha u poljoprivredne svrhe, dok prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2011. godine u općini se koristi 132,74 ha u poljoprivredne svrhe što je povećanje od 43%.

Pri tome ukupno korišteno poljoprivredno zemljište općine iznosi 1,3% ukupno korištenog zemljišta županije.

Povećanje korištenih poljoprivrednih površina možemo pripisati sve većem trendu povratka stanovništva nakon 2003. godine kao i činjenici da Općina pripada ruralnoj sredini u kojoj je poljoprivreda jedna od ključnih djelatnosti.

Ostalo zemljište u općini Civljane, odnosno ono koje se ne koristi u poljoprivredne svrhe pri čemu podrazumijevamo cjelokupno neobrađeno poljoprivredno zemljište, ali i šumsko zemljište, dvorišta, putovi, kamenolomi, pješčare, površine pod kanalima i drugim vodenim površinama iznosi 146,00 ha.

Tablica 26 Površina korištenoga poljoprivrednog i ostalog zemljišta po kategorijama

	Šibensko-kninska županija	Općina Civljane
Ukupno korišteno poljoprivredno zemljište, ha	10.162,09	132,74
Korišteno poljoprivredno zemljište, oranice ha	1.314,40	76,45
Korišteno poljoprivredno zemljište, voćnjaci ha	188,18	0,48
Korišteno poljoprivredno zemljište, vinogradi ha	1.239,66	0,66
Korišteno poljoprivredno zemljište, maslinici ha	2.793,57	0,00
Ostalo poljoprivredno zemljište (livade, pašnjaci i dr.) ha	4.626,28	55,15

Izvor: Državni zavod za statistiku 2011. godine

Najznačajniji udio poljoprivrednog zemljišta općine Civljane u Šibensko-kninskoj županiji čine oranice 5,81% te zatim ostalo poljoprivredno zemljište (livade, pašnjaci i dr.) sa 1,19% udjela.

Među poljoprivrednim kategorijama u općini Civljane najzastupljenije obradive površine su **oranice** koje čine 76,45 ha, tj. 58% ud ukupno obradivog zemljišta općine. Druga najzastupljenija kategorija su **livade i pašnjaci** koje čine oko 42% potencijalno obradivog zemljišta tj. 55,15ha. Najmanje zastupljene kategorije su vinogradi i voćnjaci, a maslinika nema.

Površina neobrađenog zemljišta na području općine Civljane iznosi samo **13,00 ha ili 0,17%** što znači da je zemljište općine u velikoj mjeri obrađeno.

Tablica 27 Broj zastupljenih poljoprivrednih kultura

	Šibensko-kninska županija	Općina Civljane
Šljive, ukupan broj stabla	20.256	360

Jabuke, ukupan broj stabla	10.576	132
Kruške, ukupan broj stabla	4.664	34
Trešnje, ukupan broj stabla	15.506	192
Višnje, ukupan broj stabla	15.025	22
Breskve i nektarine, ukupan broj stabla	8.123	1
Smokve, ukupan broj stabla	33.040	168
Marelice, ukupan broj stabla	2.799	-
Citrusi, ukupan broj stabla	2.149	-
Orasi, ukupan broj stabla	13.585	273
Bademi, ukupan broj stabla	43.004	96
Lješnjaci, ukupan broj stabla	219	-
Masline, ukupan broj stabla	366.040	-

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis poljoprivrede 2003.godina

Prema podacima Popisa poljoprivrede iz 2003. godine o zastupljenim poljoprivrednim kulturama iznesenim u gore navedenoj tablici može se primijetiti da je najveći broj stabla u općini Civljane zauzimaju stabla šljive, trešnje, smokve, oraha i jabuke i to 1.125 stabala ili 1,2% stabala na području Županije. Od ostalih poljoprivrednih kultura mogu se izdvojiti bademi, kruške i višnje. Na području Općine ne uzgajaju se marelice, citrusi, lješnjaci ni masline.

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju u 2015. godini u Općini Civljane, što se stočarstva tiče, kućanstva su u općine držala sljedeća grla stoke: govedo (23), koze (87), konji (1), ovce (1.868).

Nositelji poljoprivredne proizvodnje na području općine Civljane su poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava koji vodi Agencija za plaćanja u poljoprivredi ribarstvu i ruralnom razvoju. Prema podacima iz Agencije u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava u 2015. godini je upisano ukupno 25 poljoprivrednih gospodarstava koja imaju prebivalište odnosno sjedište trgovačkog društva na području općine Civljane. Od toga broja, sjedište 19 OPG-ova nalazi se u naselju Cetina, a njih 6 registrirano je u naselju Civljane. Promatrajući prostorni potencijal obradivog zemljišta Općine i s druge strane nedostatak gospodarskih subjekata, može se zaključiti kako je broj registriranih poljoprivrednih gospodarstava iznimno nizak te bi u budućem razvoju bilo potrebno poduzeti određene mjere i korake kako bi se potaknulo stanovništvo na pokretanje navedenih u svrhu samozapošljavanja te jačanja lokalnog gospodarstva.

Od navedenog broja poljoprivrednika upisanih u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava na području općine Civljane, dva gospodarstava registrirana su za bavljenje pčelinjim proizvodima sa ukupno 90 košnica.

Bitno je napomenuti kako stanovnici općine pokazuju sve veći interes za bavljenje pčelarstvom, što je prepoznato u Općini i što se misli poticati kao jednu od mogućnosti dodatnog razvoja gospodarstva.

Razvitak gospodarstva treba se temeljiti na postojećim prirodnim i radnim resursima u skladu sa ciljevima i smjernicama ove Strategije, te sa ciljem unapređivanja prostornih, životnih i radnih prilika.

Organizacijom i specijalizacijom poljoprivredne proizvodnje i intenziviranjem stočarstva stvoriti će se uvjeti za proizvodnju kvalitetne hrane, ali i viška proizvoda.

Razvojni problemi:

- Zastarjela tehnika i tehnologija proizvodnje
- Nema prepoznatljivih proizvoda s većom dodanom vrijednošću
- Izostanak stabilne i kvalitetne proizvodnje
- Starost stanovništva

Razvojne prilike:

- Razvijati dopunske djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima (u skladu s Pravilnikom o dopunskim djelatnostima na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima (NN 20/13))
- Potaknuti korištenje EU fondova za kapitalne investicije za poljoprivredu i ruralni razvoj (EAFRD)
- Uvoditi nove tehnologije i proizvodnju na poljoprivredna gospodarstva
- Stvarati konkurentna i održiva poljoprivredna gospodarstva
- Unaprijediti uvođenje mladih poljoprivrednika u poljoprivrednu proizvodnju i poslovanje
- Informirati, educirati i obrazovati poljoprivrednike i stanovnike na selu, posebice voditelje gospodarstava i/ili kućanstava koristeći postojeće resurse poljoprivredne savjetodavne službe i drugih tvrtki registriranih za obavljanje poljoprivredno savjetodavnih djelatnost
- Poticati razvoj poljoprivrednih grana koje na ovom području imaju sve preduvjete za razvoj i za koje je iskazan interes stanovništva – pčelarstvo, sadnja ljekovitog bilja i slično.

Šumarstvo

Općina Civiljane se sjeveroistočno naslanja na šumovite padine Dinarskog masiva. Šumovite padine čine horizontalnu zelenu kulisu i jedna su od prepoznatljivih krajobraznih cjelina.

Prostrani travnjaci i rudine, izolirane niske šume klekovine, te borove, hrastove i bukove šume samo su neka od sačuvanih prirodnih planinskih staništa čija neprocjenjiva prirodoslovna važnost i osobita estetska vrijednost ne izazivaju tek divljenje i poštovanje, već zahtijevaju stalnu i intenzivnu skrb.

Šumarstvo na ovom području nema veliko komercijalno značenje, ali zato ima veliku ekološku vrijednost.

Gradnja infrastrukturnih i gospodarskih objekata na području šuma, odnosno šumskog zemljišta mora se usmjeravati na manje vrijedne zone kao što su neobrasla zemljišta i kamenjari, djelomično obrasla šumska zemljišta i šikare i lošije šume.

2.3.5 Trendovi u području gospodarstva

Slijedeća tablica prikazuje analizu trendova u gospodarstvu na području općine Civljane.

Element Sektori	Trend	Pritisci	Ključni pokretači
gospodarski sektori	- Lagani trend oporavka gospodarstva općine Civljane nakon gospodarske krize, u skladu s oporavkom na regionalnoj i državnoj razini, ali i dalje zaostajanje za prosjekom ŠKŽ i RH. - vanjskotrgovinska bilanca općine Civljane je izrazito negativna	- slaba poduzetnička aktivnost i vrlo malen broj registriranih poslovnih subjekata te zaposlenih - malen udio radno aktivnog stanovništva - slabo iskorištavanje resursa općine Civljane u cilju uspostave održive proizvodnje bazirane na lokalnim mogućnostima (poljoprivreda, ruralni turizam,...)	- poticanje eko poljoprivredne proizvodnje te diferenciranje poslovanja OPG-ova kroz ulaganja u ruralni izletnički turizam stvaraju novu dodanu vrijednost i dugoročnu ekonomsku održivost - poticanje mladog stanovništva na pokretanje poslovnih pothvata
Radna snaga			
radna snaga	- udio stanovnika sa završenim fakultetom, umjetničkom akademijom i sveučilišnim studijem vrlo malen - slab udio i stanovništva za završenom srednjom školom (malo iznad 15%) - visoka nepismenost od gotovo 13%	- odlazak mladog stanovništva na školovanje i/ili rad u veće gradove - visoka stopa nezaposlenosti - nizak udio radno aktivnog u radno sposobnom stanovništvu	potrebno je stvaranje mogućnosti za povratak ili dolazak mladog i obrazovanog stanovništva;
Turizam			
turizam i eko poljoprivreda	turizam na području općine Civljane slabe je razvijenosti s obzirom na visok potencijal	s obzirom na prepoznatljivu prirodnu baštinu (Cetina – Vrela – hidrogeološki spomenik prirode) i krajobrazna obilježja te bogatu kulturnu ostavštinu, postoji	- izgradnja turističke infrastrukture praćena povećanjem turističke ponude doprinijeti će razvoju turizma; - Brendiranje i povezivanje turizma s eko poljoprivredom ostvaruje dugoročne pozitivne rezultate.

Element	Trend	Pritisci	Ključni pokretači
		prilika za razvoj održivog turizma s velikim potencijalom za lokalni ekonomski razvoj	

1.1.1 SWOT analiza gospodarstva

PREDNOSTI	SLABOSTI
<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> • blizina turističkih destinacija na Jadranu, prometna povezanost i tranzitni položaj osiguravaju preduvjete za razvoj raznih oblika turizma (izletnički, ruralni, gastro i etno, vjerski, tranzitni i slično) <u>Lokalna uprava</u> • otvorenost i podrška lokalne uprave investitorima <u>Gospodarstvo</u> • velik udio stanovništva se bavi poljoprivredom i stočarstvom • prirodni resursi omogućavaju zamašnjak djelatnostima u primarnim i sekundarnim sektorima <u>Turizam</u> • povoljan geografski položaj i dobra prometna povezanost omogućuje razvoj raznih oblika turističke ponude • prepoznatljiva prirodna baština i krajobrazna obilježja • bogata kulturna ostavština • potencijal za razvoj sportsko-rekreacijskih sadržaja <u>Poljoprivreda i šumarstvo</u> • poljoprivredno zemljište, klima i voda pogodni za poljoprivrednu i prerađivačko-prehrambenu proizvodnju • blizina tržišta turističkih destinacija uz more	<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> • odljev mlade radne snage • visok udio starog i neaktivnog stanovništva • nedostatak obrazovnih programa na području općine <u>Gospodarstvo</u> • negativna trgovinska bilanca općine • slab udio proizvodnih djelatnosti • visok udio stanovnika bez prihoda • preveliko ulaganje u industrije koje crpe resurse područja općine (kamenolom, punionica vode) uz potencijalne negativne utjecaje na okoliš <u>Radna snaga</u> • nizak udio obrazovane radne snage • malen broj radno aktivnih stanovnika <u>Turizam</u> • nedovoljno razvijena turistička infrastruktura na turističkim lokalitetima i nedostatak edukacije za potrebe turizma • nedovoljno razvijena turistička ponuda s obzirom na potencijal • nedostatak strategije i marketinškog pristupa te promocije destinacije (Općina nema vlastitu turističku zajednicu) • zapuštena i nedovoljno valorizirana kulturna i prirodna baština • problem vlasništva pojedinih kulturnih i prirodnih lokacija • administrativne prepreke za uvođenje sportsko-rekreacijskih sadržaja na jezerima i uz rijeke (neriješeni vlasnički odnosi) • nedovoljno smještajnih kapaciteta (kamp, privatni smještaj) • nedovoljno kvalitetna i raznovrsna ugostiteljska ponuda <u>Poljoprivreda i šumarstvo</u> • velik broj malih, usitnjenih, nekonkurentnih, neorganiziranih poljoprivrednih gospodarstva • zastarjela tehnika i tehnologija proizvodnje • nema dovoljno prepoznatljivih proizvoda s većom dodanom vrijednošću • sve više napuštenih i trajno zakorovljenih poljoprivrednih površina • vlasnička struktura nad poljoprivrednim zemljištem

	• slabiji interes mladih
PRILIKE	OPASNOSTI
<u>Gospodarstvo</u> • članstvo Hrvatske u EU • poticaji poduzetništva od strane Ministarstva poduzetništva i obrta i EU fondova <u>Turizam</u> • trend integracije poljoprivredne eko-proizvodnje, obrtništva i poduzetništva te kulturne ponude s održivim turizmom • bespovratna sredstva za razvoj javne turističke infrastrukture, te poticaji za MSP u turizmu • jačanje Hrvatske kao turističke destinacije • poticanje ulaganja u ruralni turizam od strane ministarstava <u>Poljoprivreda i šumarstvo</u> • poticaji za razvoj poljoprivrede • mogućnosti proizvodnje proizvoda prerade • mogućnosti razvitka dopunskih djelatnosti poljoprivrede (seoski turizam, usluge, razvitak tradicijskih proizvoda, izravna prodaja itd...) • širok spektar potpora iz mjera ruralnog razvoja EU-a • potpore iz programa mjera ruralnog razvoja lokalne i regionalne samouprave (u skladu sa Zakonom o potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju NN 80/13, 41/14) • dostupnost znanja i savjeta iz područja tehnologije proizvodnje i prerade poljoprivrednih proizvoda • trendovi u potražnji i potrošnji prirodnih i ekološki proizvedenih proizvoda • okrupnjivanje posjeda	<u>Gospodarstvo</u> • nesređenost zemljišnih knjiga i neusklađenost s katastrom • slab gospodarski oporavak EU i Hrvatske <u>Turizam</u> • opća turistička kretanja • orijentacija turista na sadržaje na Jadranu i zadržavanje statusa Hrvatske kao zemlje „sunca, mora i pijeska“ • slab interes lokalnog stanovništva za uključivanje u razvoj seoskog turizma kao dopunske djelatnosti poljoprivredne proizvodnje • nedovoljna ulaganja u promociju turizma u ruralnim dijelovima ŠKŽ <u>Poljoprivreda i šumarstvo</u> • nastavak trenda napuštanja poljoprivredne djelatnosti • urbanizacija • porezna politika u poljoprivredi • složenost zakonske regulative glede dopunskih djelatnosti poljoprivrede • bespravna sječa šuma

2.4 Prostor i okoliš

2.4.1 Upravljanje prostornim uređenjem

Zakonom o prostornom uređenju (NN 153/13) i Zakonom o gradnji (NN 153/13) regulira se sustav prostornog uređenja i gradnja, nadležnosti tijela državne vlasti i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u upravnim i drugim postupcima, te upravni i inspekcijski nadzor.

Prostorni plan županije razrađuje načela prostornog uređenja i smjernice Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, te na temelju udjela u širim prostornim sustavima i značajkama obuhvaćenog područja određuje ciljeve i koncepciju prostornog razvoja, planiranu prostornu strukturu, organizaciju iskorištenje prostora županije.

Prostorni plan Šibensko-kninske županije donesen je 2012. godine sa 6. izmjena i dopuna i predstavlja dokument od strateškog značaja za Županiju.

Prostorni plan uređenja Općine Civljane donesen je 2006. godine i predstavlja temeljni planski, a zakonom i obvezatni dokument prostornog uređenja općine Civljane. Prostorni plan utvrđuje uvjete za uređenje gradskog područja, određuje svrhovito korištenje, namjenu, oblikovanje, obnovu i sanaciju građevinskog i drugog zemljišta, zaštitu okoliša te zaštitu spomenika kulture i osobito vrijednih dijelova prirode u općini. Prostorni plan sadrži osnove razvitka u prostoru, ciljeve prostornog uređenja, namjenu prostora, mjerila, smjernice, mjere i uvjete za korištenje, zaštitu i uređivanje prostora, te druge elemente od važnosti za područje općine.

Prostornim planom uređenja Općine Civljane dana je ocjena stanja i definirani su ciljevi prostornog uređenja kroz značaj i posebnosti prostora, mogućnosti i ograničenja razvoja prostorno-gospodarske strukture općine, temeljem kojih je utvrđena koncepcija budućeg prostornog uređenja.

Područje obuhvata Prostornog plana uređenja Općine Civljane je čitavo područje općine. Koncept cjelokupnog razvoja ovoga prostora postavljen je u prostornom planu bivše općine Knin, a daljnja razrada, mjesto i uloga novoformiranih općina i grada Knina u cjelokupnom županijskom prostoru definirane su Prostornim planom uređenja županije Šibensko-kninske.

Slijedi prikaz površina i njihovih udjela u ukupnoj površini Općine Civljane.

Tablica 28 Prikaz površina njihovih udjela u ukupnoj površini Općine Civljane

Namjena površine	ha	% od ukupno
Građevinska područja ukupno	187,00	2,25
<i>izgrađeni dio</i>	151	-
<i>neizgrađeni dio</i>	36	-
Izgrađene strukture van građevinskog područja	76	0,91
-gospodarstvo (industrija, zanatstvo)	10	
-turizam	1	
-eksploatacijska polja	65	
Poljoprivredne površine ukupno	132,75	1,59
Šumske površine ukupno	-	-

Ostale površine	ukupno	-	-
OPĆINA UKUPNO		8328	100

Izvor: PPU Općine Civljane

2.4.2 Stanovanje

Prema podacima iz popisa stanovništva 2011. godine, analizirano je stanovanje na području općine Civljane koje je prikazano na dolje navedenoj tablici.

		Šibensko-kninska		Općina Civljane	
		broj	m ²	broj	m ²
UKUPNO		92.022	6.331.498	270	20.325
Stanovi za stalno stanovanje	ukupno	55.789	4.100.531	251	18.585
	nastanjeni	40.853	3.089.284	125	9.604
	privremeno nenastanjeni	11.496	777.594	74	5.651
	napušteni	3.440	233.653	52	3.330
Stanovi koji se povremeno koriste	stanovi za odmor	27.848	1.798.938	19	1.740
	u vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi	560	23.711	-	-
Stanovi u kojima se samo obavlja djelatnost		7.827	408.318	-	-

Prema dosada objavljenim podacima iz popisa stanovništva u 2011. godini, ukupan broj stambenih jedinica na području Općine Civljane iznosio je 270 (od čega 251 stanova za stalno stanovanje). Stanovanje se i nadalje planira u okviru dosadašnjih građevinskih područja naselja u kojima ima dosta prostora za moguću novu izgradnju. Jedino novo građevinsko područje se planira u blizini državne ceste D1.

Zgrada u kojoj je smješteno središte Općine sa pripadajućim uredima i prostorijama u vlasništvu je Šibensko-kninske županije te je Općina kroz ugovor sa županijom osigurala pravo na korištenje zgrade kroz besplatan najam prostora.

Općina Civljane nema javnih objekata u svom vlasništvu.

U prostornom planu navedeno je da je groblje u vlasništvu Općine, međutim dokumenti koji to potvrđuju još su u tijeku izrade, tako da je groblje trenutno bez vlasnika, odnosno čeka se da se dovrše papiri kako bi pripalo vlasništvu Općine. Grobljem upravlja i uređuje ga Općina (ima 1 zaposlenika za te aktivnosti) i nikome se ne naplaćuje.

2.4.3 Prometna infrastruktura i povezanost

Općinu Civljane karakterizira povoljan geostrateški položaj i dobra prometna povezanost sa kontinentalnom i jadranskom Hrvatskom.

Za održavanje cesta na području općine Civljane brine se tvrtka „Bajan“ iz Kijeva.

Temeljem Zakona o javnim cestama i Odluke o mjerilima za razvrstavanje javnih cesta donesena je odluka o razvrstavanju javnih cesta u državne ceste, županijske ceste i lokalne

ceste. Temeljem te odluke na području općina Civljane cestovnu mrežu čine slijedeće kategorije:

- Državna cesta D1 u smjeru sjever-jug od graničnog prijelaza Macelj (granica sa Republikom Slovenijom) – Zagreb – Karlovac – Gračac – Knin – Brnađe – Split
- Županijska cesta Ž6083 – Kijevo (D1) – Milaši – Cetina
- Županijska cesta Ž6082 (Siverić - Vrlika – Ježević)

Osim navedenih, na području općine postoji mreža lokalnih i nerazvrstanih cesta.

Najznačajnija prometnica je državna cesta D1 koja u dijelu koji prolazi kroz općinu Civljane nema većih kritičnih točaka, a spojevi cesta i putova manjeg značaja, te drugi izlazi na ovu cestu su lako rješivi.

Ostale prometnice su uglavnom minimalnih profila i nepovoljnih tehničkih elemenata što je uglavnom uzrokovano postojećim vlasničkim odnosima na terenu. Naselja su uglavnom vezana na međugradske autobusne linije, a promet putnika odvija se preko autobusnih stajališta izgrađenih duž državne ceste D1. Lokalnog autobusnog prometa nema.

Bitno je napomenuti da se na svim naseljenim dijelovima općine nalazi asfaltirana cestovna infrastruktura. Postoje nenaseljeni dijelovi općine unutar kojih se nalaze ceste koje su uglavnom makadamske. Za geodetske i projektantske radove na nerazvrstanim cestama općina je sklopila ugovor sa tvrtkom GEO-TROGIR d.o.o. iz Trogira, a odnose obuhvaćaju radove na sljedećim dionicama:

• Dionica Blešići – Crnomarkovići- Bjelobrci	L=775 m
• Dionica Jojići	L=275 m
• Dionica Kosturi	L=450 m

UKUPNO

L=1500 m

Projekt je završen, a za početak radova potrebno je dozvola Ureda za prostorno uređenje iz Knina da ne trebaju građevinsku dozvolu.

Općina Civljane potpisala je ugovor sa autoprijevoznikom Čazmatrans Dalmacija d.o.o. iz Benkovca u kojem se prijevoznik obvezuje pravodobno, sigurno i kvalitetno obavljati dva puta tjedno prijevoz putnika na relaciji Civljane – Cetina - Knin i natrag. Općina se obvezuje subvencionirati prijevoz putnika u iznosu su od 41.400 kn godišnje iz sredstava planiranih Proračunom Općine Civljane za 2016. godinu. Linija vozi dva puta tjedno, svaki ponedjeljak i četvrtak i cijena povratne karte iznosi između 35-40 kn. Prijevoz putnika do Knina od posebnog je značaja za starije stanovništvo budući da im omogućava da posjete liječnika i ljekarnu.

Na području Općine nema izgrađene željezničke pruge.

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, policijske postaje Knin o broju registriranih motornih vozila i automobila na području općine registrirano je 48 osobnih automobila, 13 autobusa, 21 teretno vozilo i 1 moped.

2.4.4 Vodoopskrbni sustav

Opskrbu pitkom vodom Općine Civljane obavlja komunalno poduzeće „Usluga Vrlika“. Glavno izвориšte u općini Civljane koje se koristi za vodoopskrbu je Vukovića vrelo. Ovo izвориšte namijenjeno je za rješenje vodoopskrbe svih naselja na području općina Kijevo, općine Civljane, većine naselja na području općine Vrlika i dijela naselja na području grada Knina.

Ova koncepcija vodoopskrbe razrađena je već 1974. god. u "Idejnom rješenju vodovoda s rijeke Cetine", izrađenom od Općeg vodoprivrednog poduzeća - Split.

Na osnovi ovog prihvaćenog idejnog rješenja izrađena je izvedbena projektna dokumentacija, a izgrađen je i dio sustava vodoopskrbe. Naime, u svezi s rješavanjem vodoopskrbe naselja uz rub Paško-Cetinskog polja za potrebe vodovoda Kosore-Vrlika izvršen je vodozahvat na izvoru Vukovića vrelo.

Izgrađena je crpna postaja koja prepumpava zahvaćenu vodu preko tlačnog cjevovoda ϕ 200 mm u vodospremu "Runjevica". Iz ove vodospreme zapremine $V=1000$ m³, koja se nalazi na koti 489,5 m.n.m., voda gravitacijskim vodovodnicima ϕ 200 mm i ϕ 150 mm dolazi do naselja: Kosore, Vinalić, Garjak, Podosoje, Vrlika, Ježević i Koljane, te područja naselja općine Civljane (sva naselja u općini Civljane imaju izgrađenu vodovodnu mrežu).

Prilikom izgradnje vodovoda Kosore-Vrlika zajedno s tlačnim cjevovodom od izvoru Vukovića vrelo do vodospreme "Runjevica" izgrađen je i dio tlačnog cjevovoda od čeličnih cijevi ϕ 200 mm za ogranak vodovoda Kijevo-Polača.

Na osnovi prihvaćenog idejnog rješenja, a u svezi s izgradnjom planiranog vodovoda Kijevo-Polača izrađeni su, 1981. god. od Inženjerskog projektnog zavoda iz Zagreba, izvedbeni projekti u kojima su obrađene sljedeće vodne građevine:

- tlačni cjevovod od Vukovića vrela do vodospreme "Bajane",
- gravitacijski cjevovod od vodospreme "Bajane" do crpne postaje "Kijevo",
- tlačni cjevovod od crpne postaje "Kijevo" do vodospreme "Čimburi",
- gravitacijski cjevovod od vodospreme "Čimburi" do naselja Crnogorci,
- vodosprema "Bajane",
- crpna postaja "Kijevo" i vodosprema "Kijevo",
- vodosprema "Čimburi",
- prekidna komora i prekidna komora II na vodovodniku od vodosprema "Čimburi" do naselja Crnogorci.

Za dio tlačnog cjevovoda do vodospreme "Bajane" i za gravitacijski cjevovod od ove vodospreme do naselja Slavići 1997. godine izrađen je novi izvedbeni projekt, od Hidroprojekt - Ing iz Splita. Na osnovi ove projektne dokumentacije izgrađeni su:

- nastavak tlačnog cjevovoda od postojećeg ogranka od Vukovića vrela do vodospreme "Bajane" ϕ 200 mm, ukupne dužine $L=2990,0$ m,
- vodosprema "Bajane" zapremine $V=1000$ m³,
- gravitacijski cjevovod od vodospreme "Bajane" do naselja Slavići ukupne dužine $L=5636,0$ m. Ugrađene su lijevanoželjezne cijevi "Ductile" ϕ 250 mm, ϕ 200 mm, ϕ 120 mm i ϕ 80 mm.

Osim glavnog vodozahvata na Vukovića vrelo koji se koristi za vodoopskrbu šireg područja izvršen je i manji lokalni vodozahvat na Velikom vrelo koji se koristi za opskrbu vodom

pojedinih dijelova naselja Cetina. Ovaj vodozahvat je ilegalan (van kontrole nadležnog vodoopskrbnog poduzeća), time nepouzdan za korištenje. Uz navedeno 2004.g je izrađeno idejno rješenje Vodovoda od c. s. „Vukovića vrelo“ do radne zone Kosore. Ovim idejnim rješenjem se pravac cjevovoda definiran županijskim planom uređenja prilagodio koridoru postojeće ceste, što je u skladu sa odredbama Prostornog plana Općine Civljane.

Izgrađenost vodoopskrbnog sustava na području Općine Civljane iznosi oko 98%. Jedino još naselje Gornji Barišići nema pristup javnom vodovodu. Na tom se području stanovništvu voda opskrbljuje cisternom koja je donacija japanskog veleposlanstva.

Vukovića vrelo jedini je izvor rijeke Cetine na kojemu su postavljene crpne stanice i to triju koncesionara. Tu su tri crpke „Usluge“ koja vodom iz slavina opskrbljuje naselja Cetina i Civljane u Općini Civljane i osam od ukupno devet naselja s područja Grada Vrlike. Na Civljankom području „Usluga“ ima 220 vodovodnih priključaka, a na vrličkom području još njih 1400. Druge dvije crpke pumpaju vodu s Vukovića vrela za potrebe vodoopskrbnog sustava Komunalnog društva „Kijevo“ u istoimenoj općini u kojoj je evidentirano oko 400 priključaka. Vodom s izvorišta, dakle, opskrbljuje se ukupno oko 3200 stanovnika. Posljednje dvije crpke pod koncesijom su tvrtke Bumex d.o.o. iz Splita, a zadaća im je da prirodnu izvorsku vodu transportiraju do tri kilometra udaljene punionice u vrličkoj radnoj zoni na Lelasovoj glavici.

Tvrtka Bumex d.o.o. plaća Općini Civljane godišnju koncesiju za gospodarsko korištenje vode iz izvora Vukovića Vrelo namijenjene za ljudsku potrošnju i prodaju na tržištu bilo u izvornom ili prerađenom obliku.

Fizikalno kemijski pokazatelji: elektro-provodljivost, ukupno otopljenih tvari (TDS) i isparni ostatak pokazuju da se radi o vodi niske mineralizacije i odličnog ukusa. Po balneokemijskim karakteristikama ova voda spada u kalcij-hidrokarbonatnu izvorsku vodu. Na kvalitet vode ukazuje i stabilan kemijski sastav tijekom cijele hidrološke godine, kao i temperatura koja je uvijek ispod 10C. Količine kationa koji daju prepoznatljiv okus ovoj vodi nisu visoke, dominantni kationi su Kalcij i u manjoj mjeri Magnezij. Količina otopljenih aniona je vrlo niska, a dominira hidrogenkarbonat. Obzirom na količinu organske tvari (na što ukazuje potrošnja KMnO_4) i potpuni nedostatak nitrita, voda je više nego zadovoljavajuće kvalitete.

Da bi se osigurala zdrava i higijenski-sanitarno ispravna voda za piće moraju se najznačajnija izvorišta Vukovića vrelo i Veliko vrelo urediti do pune funkcije prema standardima za ovakvu vrstu objekata. Time će se bitno poboljšati uvjeti eksploatacije, a količina zahvata na ovim izvorištima znatno će se povećati što je naročito značajno za rješenje vodoopskrbe u narednom planiranom razdoblju.

Općina ima u planu izgraditi i 2 mini hidrocentrale na Vukovića Vrelu, a investitor u tom projektu trebao bi biti HEP.

Obzirom na zastoj razvoja naselja i gospodarstva uslijed ratnih razaranja tijekom Domovinskog rata na ovom prostoru realna je pretpostavka da u narednom planskom periodu neće doći do povećanja potrošnje vode. Dostatne količine kvalitetne pitke vode osigurat će se tek potpunom izgradnjom prihvaćenog vodoopskrbnog sustava šireg prostora koji će najvećim dijelom koristiti vode s izvorišta rijeke Cetine. Po potrebi uključit će se i novi perspektivni zahvati u ovaj vodoopskrbni sustav, za što treba prethodno izraditi odgovarajuću projektnu dokumentaciju.

U smislu osiguranja dovoljnih količina pitke vode potrebno je voditi računa o zaštiti vodnog dobra (bujice, izvori i tok rijeke Cetine i drugi vodni potencijali), a svi potrebni zahvati moraju biti u skladu sa mogućnostima vodnih resursa, prirodnim datostima lokacije i zakonom definiranim uvjetima za njihovu realizaciju.

Za osiguranje dovoljnih količina kvalitetne izvorske vode za vodoopskrbu mora se paralelno s razvojem vodoopskrbnog sustava provesti efikasna i trajna zaštita svih izvorišta od bilo kojeg oblika zagađenja. Stoga se na području općine Civljane i širem pripadajućem vodoopskrbnom području moraju:

- odrediti sanitarne zone zaštite svih izvorišta te propisati i provesti režim rada i življenja u njima kako bi isti ostali sanitarno ispravni i neugroženi,
- vršiti kontinuirana mjerenja izdašnosti svih izvorišta,
- vršiti redovna bakteriološka analiza vode na svim izvorištima potencijalno iskoristivim za vodoopskrbu,
- vršiti daljnja istraživanja u svezi opravdanosti budućih vodozahvata na pojedinim lokalitetima,
- u poljoprivredne svrhe koristiti isključivo vodu slabije kvalitete direktno iz rijeke Cetine.

2.4.5 Odvodnja

Na području općine Civljane ne postoji organizirani sustav sakupljanja pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda. Otpadne vode iz domaćinstava na ovom području danas se uglavnom disponiraju direktno u tlo bez ikakvog prethodnog pročišćavanja tako da predstavljaju stalnu opasnost za zdravlje stanovništva i za onečišćenje podzemlja i vodotoka, odnosno vodnog dobra (bujice, izvori, vodotok rijeke Cetine...). Najčešći oblik ispuštanja otpadnih voda još uvijek je preko upojnih jama. Iz novijih objekata otpadne vode se sakupljaju u septičkim jamama koje u pravilu nisu izvedene kao potpuno vodonepropusne, a nisu ni dostatno dimenzionirane i održavane pa otpadne vode iz istih također u znatnoj mjeri zagađuju podzemlje. Za dio šireg područja Šibensko-Kninske županije koje pripada slivu rijeke Cetine, odnosno rijeke Krke, još uvijek nije izrađeno adekvatno konceptijsko rješenje sakupljanja, pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda.

Oborinske krovne vode i vode s prometnih površina također se direktno procjeđuju u tlo, odnosno slijevaju najkraćim putem u najbliži vodotok.

Međutim, Općina je izradila „Idejno rješenje odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda Općine Civljane“ prema kojem je obzirom na planirani razvoj naselja i ekonomske mogućnosti potrebno u konačnici realizirati razdjelni sustav odvodnje koji će činiti jedinstvenu funkcionalnu cjelinu budućeg sustava odvodnje pripadajućeg šireg područja s jednim zajedničkim uređajem za pročišćavanje.

Urbane (fekalne) otpadne vode naselja treba sakupiti posebnim kolektorima i gravitacijom ili prepumpavanjem odvesti do uređaja za pročišćavanje otpadnih voda s pripadajućim ispustom u prijamnik izgrađenog na prostoru izvan I i II zone sanitarne zaštite izvorišta (granice zona sanitarne zaštite definirane su elaboratom: „Izvor Vukovića vrelo – Hidrogeološki istražni radovi za prijedlog zona sanitarne zaštite crpilišta vodovoda“ izrađenog od Instituta za geološka istraživanja Zavoda za hidrogeologiju i inženjersku geologiju, Zagreb, 2001.g.).

Oborinske otpadne vode iz naselja treba odvesti najkraćim putem do prirodnih vododerina i postojećih vodotoka, odnosno ispuštati direktno u okolni teren, ali izvan I i II zone sanitarne zaštite izvorišta.

Također, Prostornim planom Općine Civljane određeno je da svi novi i postojeći objekti na prostoru II zone sanitarne zaštite izvorišta moraju rješavati odvodnju svojih otpadnih voda sakupljanjem u nepropusne sabirne jame, te odvoženjem sakupljenih otpadnih voda iz nepropusnih sabirnih jama do najbliže izgrađenog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda (npr. u Sinju ili Trilju), a nakon izgradnje uređaja za pročišćavanje otpadnih voda u Civljanima na lokaciju tog izgrađenog uređaja. Do izgradnje konačnog sustava odvodnje svi novi i postojeći objekti na prostoru III zone sanitarne zaštite izvorišta moraju rješavati odvodnju svojih otpadnih voda sakupljanjem istih u kvalitetno izgrađenim i vodonepropusnim tipskim kućnim uređajima za pročišćavanje (septičke jame) ili preko biopročištača.

Donošenje relevantnih zakonskih propisa, potpisivanje međunarodnih konvencija o zaštiti voda i planirani razvoj gospodarstva postaviti će problem pročišćavanja otpadnih voda i zaštite okoliša prioritetnim za rješavanje na cijelom području Republike Hrvatske, a u cilju da se utvrđena, odnosno propisana kvaliteta svakog pojedinog vodotoka održi u skladu s postojećim zakonskim propisima.

Zbog blizine rijeke Cetine kao vrlo vrijednog hidrološkog resursa mora se za širi pripadajući prostor Šibensko-kninske županije planirati kvalitetan način odvodnje otpadnih voda.

U skladu s navedenim, Općina ima u planu aplicirati za dobivanje bespovratnih sredstva iz EU fondova pomoću kojih bi sufinancirala uvođenje sustava odvodnje s jednim zajedničkim pročišćivačem.

2.4.6 Energetski sustav

Opskrbu električnom energijom obavlja poduzeće Hrvatska elektroprivreda (HEP – ODS).

Promatrano područje napaja se iz jedne glavne opskrbe trafostanice TS 35/10 kV "VRLIKA" (ukupne dužine do promatranog područja cca 13 km). Izvod je izveden s Ač 35-50mm² užetom. Uže je većim dijelom ovješeno duž drvenih uporišta, a manji dijelom i betonskim. Drvena uporišta koja su ostala po ratnim djelovanjima i bila statički ispravna su ostala dok su sva ostala zamijenjena i temeljena na betonskom nogaru. Novi dijelovi trase su dimenzionirani za 20 kV dok je ostali stari dio ostao i dalje dimenzioniran na 10kV.

Postojeći VN izvod je radijalan, bez mogućnosti zatvaranja "petlje", što uzrokuje nesigurnu opskrbu električnom energijom.

Tijekom Domovinskog rata sve trafostanice bile uništene ili potpuno devastirane. Obnovljene su samo one trafostanice koje su bile potrebne za elektrifikaciju naselja u koja su se povratnici vraćali kućama. Na području promatranja postoji još trafooblasti koje nisu sanirane. Ipak može se reći da sada na području promatranja u funkciji imamo dvije trafostanice na čeličnoredkastom stupu, dvije tipa "Tornjić" i jedna zidana od gotovih betonskih elemenata. Ukupno pet TS instalirane snage 0,9MVA.

Na području općine Civljane planira se proizvodnja električne energije iz OIE i to putem mini hidrocentrala. Potencijal drugih OIE potrebno je tek ispitati.

Također, bitno je napomenuti da je javna rasvjeta na cijelom području općine Civljane zamijenjena prema standardima EU, što znači da je smanjena na 70-75W što rezultira velikim uštedama električne energije i velikom redukcijom svjetlosnog zagađenja. Za održavanje rasvjete brine se poduzeće iz Vrlike - Eko Vrlika d.o.o. (izdvojeno iz Usluga d.o.o.).

2.4.7 Telekomunikacijska infrastruktura

Na prostoru općine nalazi se postojeća telekomunikacijska nadzemna i dijelom podzemna mreža, te centrala u mjestu Totići, do koje je položen svjetlovodni kabel. U manjim dijelovima područja postoje još neka mjestimična oštećenja TK mreže uzrokovana bivšim ratnim djelovanjima. Uz državnu cestu je izveden svjetlovodni kabel – spojne veze.

Nadzemni i dijelom podzemni vodovi telefonske mreže uslijed ratnih djelovanja su uglavnom uništeni. Uz državnu cestu je izveden svjetlovodni kabel – spojne veze.

Tijekom mjeseca ožujka 1997.g. postavljena je nova digitalna telefonska centrale "Ericsson" u Kijevu koja zasad opslužuje i prostor općine Civljane. To je centrala kapaciteta od 514 brojeva sa mogućnošću dogradnje od 2.000 brojeva. Također je postavljena i telekomunikacijska centrala u mjestu Glavaši. Ovim radovima dat je dobar temelj i mogućnost daljnjeg proširivanja telefonske mreže koja će se razvijati shodno potrebama – povratku i gospodarskom razvoju.

U slučaju potrebe moguća je izgradnja i telefonske centrale u Civljanima.

2.4.8 Postupanje s otpadom

Općina Civljane usvojila je u 2014. godini Plan gospodarenja otpadom Općine Civljane za razdoblje 2014. – 2020. godine.

Na području općine Civljane, za obavljanje komunalne djelatnosti skupljanja, odvoza i odlaganja miješanog komunalnog otpada angažirana je tvrtka Eko-Vrlika d.o.o. u vlasništvu Grada Vrlike.

S obzirom da na području općine Civljane ne postoji odlagalište komunalnoga otpada, sakupljeni otpad se odvozi na lokaciju odlagališta Poljana u zaseoku Otišić na području grada Vrlike.

Problem odlaganja komunalnoga otpada, prema podacima iz Prostornog plana Šibensko-kninske županije, rješavati će se i u budućnosti izvan granica općine Civljane. Odlaganje miješanog komunalnog otpada s prostora općine Civljane će se i dalje vršiti na lokaciji odlagališta Poljana u zaseoku Otišić na području grada Vrlike, do početka rada Centra za gospodarenje otpadom s odlagalištem na lokaciji Bikarac (grad Šibenik).

Na području općine Civljane, miješani komunalni otpad se prikuplja putem 46 kontejnera kapaciteta 1100 l. Kontejneri su u vlasništvu općine Civljane te su raspoređeni po svim zaseocima općine odnosno u naselju Cetina se nalazi 36, a u naselju Civljane 10 kontejnera.

Dinamika odvoza miješanog komunalnog otpada je dva puta mjesečno (u ljetnom razdoblju češće) i obavlja se jednim vozilom za prijevoz komunalnog otpada tipa Mercedes 18-24 rotopres (kapaciteta 18 m³). Uslugu sakupljanja i odvoza miješanog komunalnog otpada

tvrtka Usluga d.o.o. naplaćuje od građana. Skupljanjem otpada obuhvaćeno je 100% stanovništva.

Cijenu za usluge sakupljanja i odvoza miješanog komunalnog otpada tvrtka Usluga d.o.o. naplaćuje građanima općine Civljane, a obračunava se prema kategorijama:

- KUĆANSTVA - prema broju članova pojedinog kućanstva (cijenom su obuhvaćena kućanstva sa najviše 4 člana):
 - 1 član - 20,00 kn,
 - 2 člana - 30,00 kn,
 - 3 člana - 35,00 kn;
 - 4 člana - 40,00 kn.
- VIKEND OBJEKTI - stambeni objekti koji se tijekom kalendarske godine koriste povremeno, u duljem ili kraćem razdoblju (tzv. vikend objekti), obveznici su plaćanja naknade za uslugu odvoza i sakupljanja komunalnog opada:
 - 20,00 kuna mjesečno.

Općina je sklopila ugovor sa tvrtkom Usluga d.o.o. u kojem se obvezuje na subvencioniranje 20.000 kn godišnje za usluge odvoza otpada za sve stanovnike općine Civljane.

Na području općine Civljane ne sakuplja se glomazni otpad. Međutim, tvrtka Usluga d.o.o., Vrljka nudi uslugu sakupljanja i odvoza glomaznog otpada, odnosno korištenja kontejnera od 5m³ prema osobnoj potrebi i odluci općinske uprave.

Količina bio-otpada na području općine je zanemariva, budući da se stanovništvo bavi uzgojem domaćih životinja te poljoprivrednim kulturama i na temelju tih djelatnosti gotovo cijeli bio-otpad (hrana i ostatci hrane) iz kućanstva upotrebljava se za hranjenje domaćih životinja.

Uvažavajući broj stanovnika i prostorni raspored naselja do sada su postavljena 2 zelena otoka na lokacijama kod Crkve Sv. Spasa i kod zgrade Općine koji se sastoje od spremnika za papir, staklo i plastičnu ambalažu. Kako bi se osigurali uvjeti za njihovo postavljanje bilo je potrebno osigurati odgovarajući prostor na način da ne ometa kolni i pješački promet i ne zagađuje okoliš te informirati stanovništvo i poslovne subjekte o načinu razvrstavanja otpada. Ovisno o financijskim mogućnostima Općina ima u planu postaviti još 3 zelena otoka te postaviti i posude za metalnu ambalažu i tekstil.

Prema podacima iz tvrtke Usluga d.o.o. količina sakupljenog miješanog komunalnog otpada za razdoblje od 2010. do 2013. godine prikazano je u sljedećoj tablici.

Tablica 29 Količine sakupljenog komunalnog otpada u razdoblju od 2010.-2013.

Godina	Miješani komunalni otpad (t)
2013.	10,0
2012.	9,0
2011.	10,0
2010.	10,0

Izvor: Plan gospodarenja otpadom Općine Civljane u razdoblju 2014.-2020. godine

Prema podacima iz tvrtke Usluga d.o.o. procjenjuje se da mjesečna količina miješanog komunalnog otpada u 2013. godini iznosi 10,0 t. Prema Planu gospodarenja otpadom

Šibensko-kninske županije prosječna specifična količina komunalnog otpada je 0,9 kg/stan/dan i prema tome je općina Civljane daleko ispod prosjeka, s oko 0,1 kg/stan/dan.

Očekivane godišnje količine otpada za sljedećih 6 godina prikazane su u tablici u nastavku.

Tablica 30 Prikaz očekivanog kretanja količina miješanog komunalnog otpada

Godina	Miješani komunalni otpad (t/g)
2014.	10,10
2015.	10,20
2016.	10,30
2017.	10,41
2018.	10,51
2019.	10,62
2020.	10,72

Izvor: Plan gospodarenja otpadom Općine Civljane u razdoblju 2014.-2020. godine

Vrijednosti su izračunate su na temelju kretanja stanovništva, indeksa starosti i procijenjenom porastu otpada uslijed kvalitete života.

Unaprjeđenijem postojećeg sustava gospodarenja otpadom na području općine Civljane (odvojeno sakupljanje otpada, izdvajanje iskoristivih komponenti iz otpada, edukacija stanovništva te ostale mjere za smanjivanje i sprečavanje nastanka otpada) za očekivati je da dođe i do smanjenja količine komunalnog otpada koju je potrebno zbrinuti odlaganjem na odlagalištu otpada.

2.4.9 Kulturna baština

Kulturno-povijesna baština predstavlja sveukupne materijalne (pokretne i nepokretne) te nematerijalne resurse koji doprinose razumijevanju identiteta društva, naroda, povijesti i kulture nekog kraja. Nematerijalna kulturna baština kao pojam obuhvaća: prakse, predstave, znanja, vještine, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s njima, a koje zajednice, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Nematerijalnu kulturnu baštinu zajednice prenose iz generaciju u generaciju te je stalno iznova stvaraju kao reakciju društvena i prirodna kretanja i događanja. Nematerijalna baština pruža široj zajednici osjećaj identiteta promičući ljudsku različitost, kreativnost i kulturnu raznolikost.

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN., br.69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15), kulturna dobra jesu:

- Pokretne i nepokretne stvari od umjetničkog, povijesnog, antropološkog i znanstvenog značenja
- Arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost
- Nematerijalni oblici i pojave čovjekovog duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština
- Zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima

Prema razvojnoj strategiji Šibensko-kninske županije u kulturi definirano je nekoliko ključnih problema (nedostataka i potreba) za koja je potrebno naći adekvatna rješenja:

- zapuštenost kulturno povijesnog nasljeđa
- nedovoljna turistička valorizacija prirodne i kulturne baštine
- djelomična devastacija
- nedovoljni podaci/istraženost

Materijalna baština

Naseljenost na području općine Civljane traje od prapovijesti do danas te cijelo područje obiluje mnogobrojnim arheološkim lokalitetima i vrijednim nalazištima. Prve tragove na ovim prostorima možemo pratiti još od bakrenog doba (3.500-2.200 g.pr.K.). Također, na cijelom širem području nalazimo ostatke ilirskih plemena radi bogatih rudnih nalazišta, posebno oko Knina.

Potrebno je istaknuti kako je prostor općine bio iznimno značajan u vrijeme ranog srednjeg vijeka kada su u se 6. st na ovo područje počela naseljavati slavenska plemena.

U registar kulturnih dobara Ministarstva kulture iz 2014. godine na području općine upisano je 5 zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara a to su:

1. Arheološko nalazište crkve Sv. Spasa- Cetina
2. Barišića mlinica „Donja mlinica“ – Cetina
3. Mlinica „Gornja mlinica“ - Cetina
4. Vukovića mlinica - Cetina
5. Mlinica u zaseoku Kotluše – Civljane

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN., br.69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15) na prostoru obuhvata općine Civljane utvrđeni su sljedeći pojedinačni spomenici kulturne baštine, kao i graditeljske cjeline od posebne vrijednosti:

- Sakralna građevina – crkva Sv. Spasa
- Povijesno graditeljske cjeline koje su Prostornim planom Šibensko-kninske predložene za zaštitu:
 - Zaseoci Preočani, Vranješi i Kneževići
 - Obrambena građevina – Glavaš kod Uništa
 - Gospodarske građevine – Mlinica u Kotlušama i Mlinica u Vukovićima
- Arheološka nalazišta:
 - Arheološke zone Cetina vrelo
 - Arheološki lokaliteti – prethistorijske, antičke i srednjovjekovne nekropole (Jojići, kuće Crnomarkovića, kuće Blešića, kuće Kulerića, vrelo Lene, Kotluša)

Te cjeline su registrirane kao ruralno-urbani kompleksi, arheološki lokaliteti te pojedinačni spomenici graditeljske baštine i njihovo očuvanje potrebno je provoditi na način propisan Zakonom o zaštiti spomenika kulture koji je u nadležnosti Državne uprave za zaštitu kulturne baštine. U sustavu zaštite kulturno-povijesnih cjelina treba postići najviši mogući stupanj zaštite kako registriranih tako i onih evidentiranih vrijednosti. Treba istaknuti da su upravo spomenici kulture jedini u potpunosti neobnovljiv resurs, te da jednom uništeni ne mogu biti obnovljeni. Povijesno-kulturni značaj pojedinih građevina njihov je integralni dio, no estetski utisak, a samim tim i valorizacija spomenika, uvelike ovisi o okruženju zbog toga prilikom

lociranja novih građevina i zona, odnosno rekonstrukcije starih, treba voditi računa da se sačuvaju postojeće ambijentalne cjeline.

U provođenju Programa kulturnog razvitka za 2016. godinu, Ministarstvo kulture osiguralo je općini sredstva u iznosu od 50.000,00 kuna za program zaštite kulturnog dobra: **Cetina, Crkva Sv. Spasa i okolno groblje**. Sredstva su namijenjena za građevinsku sanaciju, a općina je dužna od nadležnog Konzervatorskog odjela, Uprave za zaštitu kulturne baštine i Ministarstva kulture ishoditi posebne uvjete zaštite i potvrdu da je projekt u skladu s izdanim posebnim uvjetima Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

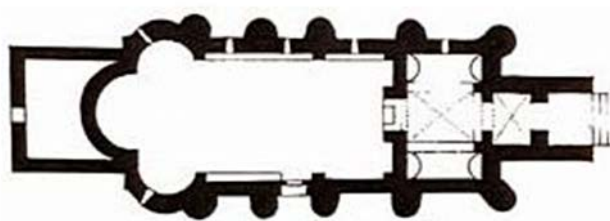
Crkva Sv. Spasa jedna je od najznačajnijih predromaničkih hrvatskih građevina, a zauzima istaknuto mjesto u sveukupnoj europskoj predromanici. Nalazi se u blizini izvora Cetine, usred prostranog groblja i jedina je crkva iz tog vremena u prostoru Dalmatinske zagore koja je gotovo u potpunosti sačuvana u izvornom obliku, sa zvonikom iznad ulaza u crkvu.

Dali su je sagraditi župan Gostiha sa sinovima i majkom Nemirom u zadnjoj četvrtini 9. stoljeća, u vrijeme hrvatskog kneza Branimira. Izvorno je bila jednobrodna građevina s trikonhalnim svetištem na istočnoj te predbodom (zapadnim zdanjem ili westwerkom) i zvonikom na zapadnoj strani. Crkve s karolinškim Westwerkom i tri apside, kakvih u Bizantskoj Dalmaciji nema, pojavljuju se u Francuskoj, Njemačkoj i sjevernoj Italiji krajem VIII i početkom IX stoljeća. Nastanak i svrha karolinškog Westwerka (predbroda) nije potpuno jasna. Po jednom tumačenju predbrod je privatni prostor vladara (donatora ili nekog drugog velikodostojnika) unutar crkve (ili samostana), s kraljevom kriptom u prizemlju i kapelicom na katu, koji simbolizira stapanje feudalne države i crkve u kojoj se liturgijske funkcije prožimaju s funkcijama nove feudalne upravne vlasti (kakve u Bizantskoj Dalmaciji nema). Kapelica župana Gastika nalazila se iznad križnog svoda predvorja, dok istovremeno u crkvenom graditeljstvu Dalmacije još prevladava bizantski valjkasti (bačvasti) svod.

Slika 12 Crkva Sv. Spasa iz 9. stoljeća

Tijekom 13. i 14. stoljeća središnja polukružna apsida je srušena i pregrađena u četvrtastu. Zidovi crkve s unutrašnje su strane ojačani pravokutnim lezenama, a s vanjske strane kontraforima. Zvonik crkve najstariji je očuvani zvonik u srednjovjekovnom graditeljstvu Hrvatske.

Tlocrt crkve Sv. Spasa: svetište (lijevo) i crkveni toranj (desno)

Slika 13 Tlocrt crkve Sv. Spasa

Na prostoru oko crkve otkriveno je veliko groblje s više od 1100 grobova, a nekoliko je grobova nađeno i u samoj crkvi. Brojni ukopi oko crkve (istraženo je 1162 groba) uvrštavaju ovaj lokalitet u najveću otkrivenu hrvatsku nekropolu. Groblje je bilo u funkciji od IX do XV stoljeća, a u grobovima različita oblika pronađeni su brojni dragocjeni arheološki nalazi. Među brojnim i raznovrsnim grobnim nalazima (nakit, oruđe, oružje, novac, tkanina) ističu se luksuzno izrađene naušnice i dijelovi pozlaćenog srebrnog pojasa urešeni cizeliranim ljudskim i životinjskim figurama, sa stilskim osobinama gotike (čuva se u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu).

Slika 14 Crkva Sv. Spasa sa okolnim grobljem

Prvi pisani spomen crkve Sv. Spasa u srednjem vijeku nalazi se u zaključcima Splitskog crkvenog sabora iz 1185. godine, kada se velika Splitska nadbiskupija reorganizirala u nove biskupije u Kninu, Senju, Krbavi i Tomislavgradu.

Vrh Rika (toponim nastao od vrh-rijeka, izvora Cetine) je do 1452., i prvog turskog prodora u Cetinsku krajinu, bila veće naselje i sjedište katoličke župe Vrhrike iz koje vuku podrijetlo hrvatske plemenitaške obitelji Križanić, Mihočević i Berislavić.

Godine 1492. ili 1493. Turčin je spalio crkvu Sv. Spasa, a na mjesto izbjeglih Hrvata došli su došljaci s Istoka. U vrtlogu povijesti, previranja i migracija nakon odlaska Turaka u XVII st., starohrvatska crkva Svetog Spasa zatekla se u pravoslavnom okruženju.

Crkva Sv. Spasa je do turske okupacije bila u posjedu visovačkih franjevac i oni su je popravili 1696. godine. Još 1926. godine pisalo je u zemljišnim knjigama da je zemljište na kojem je crkva izgrađena u vlasništvu Katoličke crkve. A onda, nakon *Hrvatskog proljeća*, od 1972. stoji upisano da je zemljište društveno.

Sveti Spas je jedina crkva iz vremena hrvatskih narodnih vladara kojoj su zidovi očuvani znatno iznad razine temelja, gotovo do visine krova. Bočni zidovi su s vanjske strane ojačani nizom oblikih potpornja (kontrafora), jedinstvenim ne samo u Hrvatskoj već i u Europi.

Slika 15 Unutrašnjost Crkve Sv. Spasa

U glavnom brodu crkve nalazi se šest etažnih grobova nepoznatih velikodostojnika.

Arheološka istraživanja na ovom lokalitetu prvi je poduzeo fra Lujo Marun, a potom hrvatski povjesničar i arheolog Stjepan Gunjača (1909 – 1981.). Gunjača je u crkvi pronašao nekoliko ulomaka urešenih hrvatskim pleterom, među kojima je najvažniji arhitrav oltarne ograde iz IX st. s natpisom koji spominje donatorstvo kninskog župana Gastike i posvetu Kristu Spasitelju.

Crkva je tijekom XIII – XIV stoljeća malo proširena. Trijumfalni luk i središnja polukružna apsida izvornog svetišta su srušeni i pregrađeni u četvrtastu apsidu, no graditelji su na sjevernom stupu (pilastru) trijumfalnog luka ostavili ulomak s ranosrednjevjekovnim hrvatskim pleterom.

Kad se uđe u crkvu na sjevernoj strani nalazi se stari hrvatski pleter. Međutim, radi se o rekonstrukciji postavljenoj nakon Domovinskog rata budući da je original uništen osamdesetih. Pleter se lako primijeti zbog njegove bijele boje koja je u kontrastu sa sivosmeđom okolinom.

Slika 16 Kopija hrvatskog pletera na sjevernom stupu svetišta

Na području općine nalazi se i pravoslavna crkva, **Hram Vaznesenja gospodnjega (Svetog spasa)** koja je sagrađena 1940. godine kao zadužbina Marka Četnika i njegove supruge Jelene. Crkva je obnovljena 1974. godine kada su nabavljena nova zvona i podignuta kamena ograda oko crkvene porte. Za vrijeme domovinskog rata crkveni inventar je spaljen i uništen ali je nakon rata crkva obnovljena.

Slika 17 Pravoslavna crkva Hram Vaznesenja Gospodnjega

Najveći i najljepši izvor rijeke Cetine udaljen je oko 500 metara od starohrvatske crkve Svetog Spasa.

Slika 18 Izvor Cetine, hram Vaznesenja Gospodnjeg i strjelicom označen Sveti Spas

Na području Općine važno je istaknuti i **tradicijske kamene mlinice** koje su zaštićene kao spomenici kulture tradicijske graditeljske baštine, a najviše ih se nalazi na upravo na području Civljana.

Najpoznatija je **Vukovićeva mlinica**. Mlinica u zaseoku Vukovići izgrađena je na jednom od izvora rijeke Cetine sa šest mlinskih postrojenja i horizontalnim mlinskim kolom tipa kašikar. Uz zgradu mlinice s mlinskim postrojenjima je i prostor za pomeljare gdje se čekao red za meljavu žita. Kamena zgrada mlinice izgrađena je uz sam izvor rijeke, na dva metra nižoj koti tako da se izvor – vrilo koristi kao akumulacija vode s koje se kroz drvene „žlibe“ voda usmjerava na kašike, pomoću kojih se pokreće mlinsko postrojenje. Jedinstveni prirodni fenomen jakog izvora rijeke i mlinice s branom predstavlja vrlo vrijedan hidroetnografski spomenik i prirode i tradicijskog graditeljstva. Cjelina mlinice i vrela upisani su u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

Slika 19 Vukovićeva mlinica

Kao važan spomenik kulture nalazi se i **Pločasti most na Cetini**. Složen je od srednjovjekovnih kamenih megalita - stećaka koji su izvorno korišteni kao nadgrobni spomenici. Jedinstven je primjer premošćivanja rijeke, a nalazi se u blizini mnogih arheoloških lokaliteta od kojih je najznačajniji lokalitet ranoromanička crkva Sv. Spasa s grobljem. Kameni nadgrobni spomenici vjerojatno su doneseni s groblja iz 15. stoljeća pokraj zaseoka Vranješi. Sličan most, tzv. Vukovića most, nalazi se na rukavcu Cetine kod zaseoka Vukovići, nizvodno od Vukovića izvora rijeke Cetine. Sljedeća slika prikazuje Pločasti most.

Slika 20 Pločasti most

Druga evidentirana arheološka nalazišta na području općina Civljane i Kijevo su obrađena u knjizi: Ante Miloševića - Arheološka topografija Cetine, Split, 1998. Knjiga navodi slijedeća arheološka nalazišta²: 1. Bačićev vinograd, 2. Bare (Cetina), 3. Barišićeva gradina, 4. Cetinsko polje, 5. Četnikove staje, 6. Četnikovo (Milaševo) vrelo, 7. Doci, 8. Glavaš, 9. Gomile više lada, 10. Gospodska pećina, 11. Gradina Sv. Mihovila, 12. Jezerine, 13. Jojića glavica, 14. Jojići, 15. Kneževići, 16. Kolovrat, 17. Kosturova Njiva, 18. Kotluška glavica, 19. Krstače, 20. Kuća S. Blešića, 21. Lelasov klanac, 22. Lukovača, 23. Metaljke, 24. Milaševa gomila, 25. Milaševo vrelo, 26. Naslon, 27. Nelaj, 28. Nugo, 29. Pećine na Kozjaku, 30. Pekasova draga, 31. Pivnice, 32. Pjeskulja, 33. Plaziljke, 34. Pločati most, 35. Podglavaš (Njivetine), 36. Potok, 37. Preočanska kosa, 38. Preočansko groblje, 39. Pržina, 40. Pržinolom, 41. Rudelića pećina, 42. Rudine, 43. Runjavica, 44. Sv. Spas, 45. Šparevine, 46. Totići, 47. Ukarepa, 48. Velike gomile, 49. Vranješeva gradina, 50. Vukovića most (Cetina), 51. Zelenovića ogradica.

Nematerijalna baština

Potrebno je istaknuti i vrijednu nematerijalnu baštinu šireg kraja koja ima utjecaja i na općinu Civljane a koja je upisana u UNESCO-ovu listu nematerijalne baštine čovječanstva:

- **Nijemo kolo** s područja Dalmatinske zagore jedinstveno je po načinu izvođenja. Bez glazbene pratnje ili neovisno o njoj, kad ona postoji (svirka u tradicijski instrument diple, mijeh, tipa gajdi ili **specifičan način pjevanja u malim skupinama potresanjem glasa – rera, ganga, ojkavica**), jedino se na području Dalmatinske zagore izvodi u kolu koje se povremeno razbija u parove ili se tijekom cijeloga plesa izvodi u parovima koji se kreću po krugu ili slobodno po plesnom prostoru. Nijemo se kolo izvodi i danas u spontanijim situacijama o pokladama, na sajmovima i blagdanima (dernecima) i u svadbama (iako mnogo rjeđe nego prije 1960-ih). Danas ga najviše izvode seoske folklorne skupine na lokalnim, regionalnim ili

² S obzirom da su u knjizi navedena zborno za obje općine, istim obuhvatom i ovdje navodimo.

međunarodnim smotrama folklora (uglavnom u Hrvatskoj jer vrlo rijetko gostuju u inozemstvu), te na lokalnim priredbama u povodu blagdana patrona svojih župa. I dalje se prenosi s generacije na generaciju, danas sve više kroz djelovanje kulturnih društava, dok se u prošlosti prenosilo sasvim spontano. Većinu tih aktivnosti podupiru lokalne vlasti i državne institucije preko svojih programa javnih potreba.

- **Ojkanje** - ojkanje ili treskanje, orzenje, rozganje je najstarija vrsta pjevanja u Hrvatskoj. Prema riječima stručnjaka ojkanje je ostatak predslavenskog balkanskog pjevanja s područja antičke Dalmacije kojeg su Hrvati usvojili i sačuvali. UNESCO-ov odbor za nematerijalnu kulturnu baštinu svijeta uvrstio ga je 2010. godine u popis ugrožene nematerijalne baštine. Za Dalmatinsku zagoru karakteristično je jednoglasno pjevanje, a česti su kratki vokalni oblici s ojkanjem, osebnim načinom pjevanja melodijskih ukrasa na slog "oj", uz izrazito potresanje glasom. Najčešće ga izvode dva pjevača (muška ili ženska), a svaka pjesma traje onoliko koliko vodeći pjevač može držati dah. Melodije su uglavnom jednoglasne, a pjesme temama variraju od ljubavnih do aktualno društvenih i političkih tema. izvodi se pojedinačno u tzv. samačkim i putničkim pjesmama ili češće dvoglasno; dok jedan pjevač drži otegnute tonove iste visine tj. *vojka, oči*, drugi *treska, potresa*, tj. tremolira. Pjevač koji treska započinje za kvartu ili tercu više od ležećeg tona spuštajući glas i postupno ga smirujući u unisonu s drugim pjevačima. Obično se ojkajući ispjevavaju kratki stihovi, najčešće šaljive rime.
- **Pučka glazbala** – u selima zagorske krajine, kojem pripada i općina Civljane, stoljećima se svira na pučkim glazbalima: diplama, diplama na „mišinu“ (mješnicama), diplicam, sviralam (dvojnicama), guslama ali i na raznim fučkalicama (trestenica, truba, pisak, slavić, ćukalica). Susreću se još kleпка i čegrtaljka.
- **Usmena predaja** - obuhvaća razne starinske šale i priče, zagonetke, molitvice i pjesmice te narodne pjesme koje su odraz tradicije ovoga kraja.

2.4.10 Prirodna baština

Prema UNESCO-ovoj Konvenciji o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, pojam prirodna baština označava spomenike prirode koji se sastoje od bioloških formacija ili grupa takvih formacija, a imaju izuzetnu vrijednost na univerzalnoj razini s estetskog ili znanstvenog gledišta. Pod prirodnom baštinom se podrazumijevaju geološke i geografske formacije i točno određene površine koje predstavljaju staništa ugroženih biljnih i životinjskih vrsta.

Civljanski kraj odlikuje prirodna raznolikost koju karakteriziraju visoke planine s nižim pobrđima koja prelaze u zaravni, krška polja i riječne doline. Posebnosti prirodne baštine općine očituju se u izvorima rijeke Cetine i u okruženju planinskog masiva Dinare.

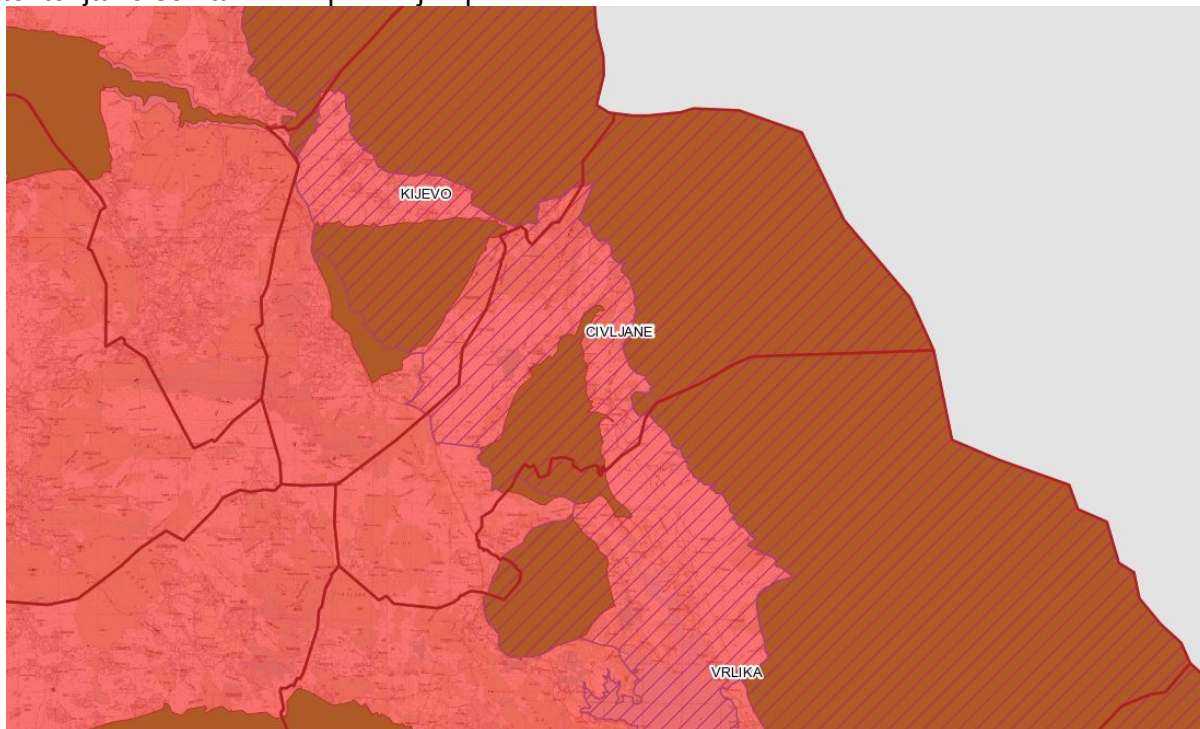
Dinara je prirodna granica između Dalmatinske zagore i Bosne koja odvaja dva svijeta: mediteranski i kontinentalni. Imenom Dinara obuhvaćena su tri pojma: Dinarsko gorje, Dinara planina i Dinara vrh (1831 m), dok se čitav planinski lanac sastoji od Ilice, Dinare, Troglava i Kamešnice.

Dinarsko gorje ili Dinaridi predstavljaju mlađe ulančano gorje koje se proteže od rijeke Soče na zapadu, između obale Jadranskog mora i rijeke Save do rijeke Drim i Prokletija na sjeveru Albanije. Velebit, Biokovo i Dinara najviše su planine u hrvatskim Dinaridima. Planina Dinara velik je i zatvoren masiv, dug 20, a širok blizu 10 km. Nakon Velebita to je najduži gorski lanac Dinarida, prema kojima je i dobio ime. Dinaru karakterizira oštra planinska klima s velikim dnevnim temperaturnim kolebanjima. Unatoč blizini mora,

mediteranski utjecaji su neznatni. Očuvanost područja i raznolikost staništa neki su od najvažnijih razloga visokog stupnja biološke raznolikosti i endemizma ovog područja. Veliki dio Dinare na području Šibensko-kninske županije se Prostornim planom predlaže za park prirode, točnije 264 četvornih kilometara. Područje predviđeno za zaštitu kao park prirode obuhvaća masiv dinare u širem smislu (Dinaru, Troglav i Kamešnicu), izvor i gornji tok rijeke Cetine te krška polja uz nju (Hrvatačko, Paško, Vrličko). Navedeno područje karakterizira kontrast visoko-planinskog krškog područja, koje je siromašno vodom, te rijeke Cetine uz čiji su se tok oblikovala plodna krška polja. Zbog krškog karaktera, površinski tokovi na području same Dinare praktički ne postoje, no u podzemlju se nalazi kompleksna mreža tokova koji najvećim dijelom otječu u sliv Cetine, te manjim dijelom u sliv Krke. Podno Dinare nalaze se brojni izvori koji povremeno poplavljuju krška polja na kojima se nalaze travnjačka i močvarna staništa važna s aspekta bioraznolikosti.

Tako planina Dinara zajedno sa dijelom Općine pripada ekološkoj mreži RH, NATURA 2000 koja označava značajna biljna i životinjska staništa na području Republike Hrvatske.

Sljedeća slika prikazuje područja od posebne važnosti koje su dio mreže NATURA 2000, a teritorijalno se nalaze na području općine.

Slika 21 Eko mreža NATURA 2000 na području Općine Civljane

Izvor: www.dzpz.hr

Tako se na Dinari nalaze važna **NATURA 2000** staništa: planinski i pretplaninski vapenački travnjaci (planinske rudine), istočno submediteranski suhi travnjaci, vapenački travnjaci i karbonatna točila.

Cijelo područje bogato je špiljama i jamama zatvorenim za javnost i važno je za očuvanje bogate i endemske špiljske faune, u kojoj se posebno ističu brojni šišmiši kao što su strogo zaštićene vrste veliki šišmiš (*Myotis myotis*), oštrouhi šišmiš (*Myotis blythii*) i južni potkovnjak (*Rhinolophus euryale*).

Dinara je i značajno stanište za vuka (*Canis lupus*) i smeđeg medvjeda (*Ursus arctos*), dinarskog voluhara (*Dinaromys bogdanovi*), a najvažnije je stanište planinskog žutokruga (*Vipera ursinii*). Na planini obitava jedina gnijezdeća populacija planinske ševe (*Eremophila alpestris*) u Hrvatskoj. Ova ptica je vrlo ugrožena i na Crvenom je popisu ugroženih biljaka i životinja Hrvatske.

Na najvišim dijelovima planine, visinama između 1350 m do 1550 m, na području pod nazivom Javorov vrh, sa hrvatske strane još uvijek postoji kompleks stare bukove šume, važan za ptice gnjezdarice. U višim predjelima nalazi se i najveća populacija dinarskog rožca (dinarska smiljka, *Cerastium dinaricum*), u Hrvatskoj strogo zaštićene biljke. U pukotinama karbonatnih stijena Dinare te u sastavu vegetacije planinskih rudina raste endemska biljka Skopolijeva gušarka (*Arabis scopoliana*).

Za kraj treba istaknuti i da Dinara predstavlja važno područje očuvanja za mnoge saproksilne kornjaše (vrste koje se koriste trulim ili raspadajućim drvom kao staništem) i jedno je od zadnjih mjesta gdje je pronađena rijetka vrsta kornjaša *Osmoderma barnabita*.

Rijeka Cetina dugačka je 110 kilometara, no ne izvire iz jednog već najmanje 11 izvora u podnožju Dinare u sjevernom dijelu Cetinskog polja kod Vrlike. Od izvorišta do Zadvarja teče prema jugoistoku, zatim u smjeru istok - zapad; pred ušćem skreće prema jugu, probija vapnenačko bilo omiške Dinare i utječe kod Omiša u Jadransko more.

Cetina izvire iz nekoliko jakih krških vrela: Glavaš jezero, Kotluša, Nele, Barašovo vrelo, Gavranov Begovac, Vukovića jezero, Milaševo vrelo, Milaševo jezero, Garginta, Preočko vrelo, Vranješ vrelo i dr. U gornjem i srednjem toku Cetina povezuje niz krških polja – suha polja nalaze se u višim razinama područja Dinare i Svilaje, a mokra krška polja u nižim razinama uz samu rijeku.

Lokalitet Vrela Cetine s površinom od 29,81 ha zaštićen je 1972. godine. Niz krških vrela, od kojih su tri glavna: Veliko vrilo, Vukovića vrilo i Batića vrilo, formirao se uz rub Paškog polja, podno Dinare. Sva vrela nastala su na kontaktu nepropusnih lapora u polju i vodonepropusnih vapnenaca okolne zaravni i uzlaznog su tipa.

U prirodnom kamenjaru, stotinjak metara ispod surih kamenih litica, smjestio se glavni izvor Cetine poznat kao Glavaševo vrelo, u čijoj se bistroj vodi zrcali okolni krajolik dinarskih goleti. Glavaševo vrelo ili Milaševo vrelo posljednjih godina postalo je objekt istraživanja speleologa-ronilaca zbog činjenice da se radi o potopljenoj jami s brojnim bočnim kanalima, dubokoj oko 150 metara.

Slika 22 Glavaš (Milaševo vrelo) – najveći izvor rijeke Cetine

Slika 23 Glavaš vrelo sa pogledom na Hram Vaznesenja gospodnjega

Potencijali Cetine i njezinih izvora još su nedovoljno iskorišteni. Rijeka Cetina između ostaloga ima veliki potencijal za razvoj sportskog ribolova. U gornjem toku živi reliktna mekousna pastrva i pijas, a uz ušće cipal i jegulja. Osobito su značajni endemi: ilirski klen, cetinska ukljeva, podbila te povremeno oštrulja.

Raznolikost biljnog i životinjskog svijeta te netaknutost prirode pružaju velike mogućnosti za razvoj selektivnih oblika turizma na ovim prostorima. Stoga je potrebno lokalitete zaštititi u skladu s najvišim ekološkim standardima.

2.4.11 Trendovi u području prostora i okoliša

Slijedeća tablica prikazuje analizu trendova u području prostora i okoliša na području općine Civljane:

Element	Trend	Pritisci	Ključni pokretači
Prostor			
prostorno planiranje	Općina Civljane nakon izrade PPU iz 2006. godine nema potrebu za izradom novog prostornog plana, potrebne su jedino izmjene i dopune postojećeg	Nedovoljan gospodarski razvoj i loši demografski trendovi ugrožavaju realizaciju prostornog plana	- naglasak na zaštitu kulturne i prirodne baštine - PPU osigurano je dovoljno prostora za širenje i razvoj smislu gospodarskog razvoja; - Predviđen prostor za 2 gospodarske zone, turističku zonu, eksploatacijsko polje kao i prostor mineralnih sirovina za eksploataciju arhitektonsko-građevinskog kamena
zgradarstvo	približavanje EU kao i uvođenje zakonodavstva na području energetske efikasnosti i OIE stvara mogućnosti za poboljšanja javne infrastrukture u cilju veće energetske efikasnosti	visoka potrošnja energije, naročito one koja je pridobivena iz fosilnih goriva stvara novčane gubitke za lokalni proračun, povećava ovisnosti o uvozu i ostvaruje visoke emisije stakleničkih plinova	mogućnost apliciranja na fondove za energetske obnovu kuća i poticanje energetske efikasnosti (EU fondovi, Fond za zaštitu okoliša i energetske efikasnost,...)
prometna povezanost	svi naseljeni dijelovi Općine povezani su asfaltiranom cestovnom infrastruktuom	Loša prometna povezanost naselja lokalnim prijevozom (2 puta tjedno) ne zadovoljava potrebe stanovništva	Općina ima pripremljene geodetske projekte za asfaltiranje preostalih dijelova nerazvrstanih cesta
Okoliš			
Vodoopskrbni sustav i odvodnja	- Sustav vodoopskrbe je zadovoljavajući - Sustav odvodnje potrebno uspostaviti	Potreba za suradnjom na razini više općina u cilju zajedničkog rješavanja pitanja odvodnje i pročišćavanja	Izrađeno idejno rješenje odvodnje i pročišćavanja otpadne voda Općine Civljane
obnovljivi izvori energije	na području općine Civljane zabilježena je aktivnost ulagača u izgradnju mini hidrocentrala	visoka cijena naftnih derivata, štetan utjecaj na okoliš koji nastaje izgaranjem ugljena, velike opasnosti nuklearnih postrojenja za pridobivanje energije doveli su do poticanja korištenja OIE	javni sektor podržava inicijative za ulaganje u OIE i EE u zgradarstvu i industriji.
postupci s otpadom	- u Općini Civljane vrši se odvoz miješanog komunalnog otpada za 100% stanovništva - dosad su djelomično	smanjenje nastanka otpada je prioritetna aktivnost u cjelovitom sustavu gospodarenja	postavljena 2 zelena otoka za prihvata papira, plastike i staklene ambalaže na ključnim lokacijama Općine, sa

Element	Trend	Pritisci	Ključni pokretači
	postavljeni kontejneri za prihvat ostalog otpada kao što je papir i karton, staklena i PET ambalaža		namjerom postavljanja još 3 zelena otoka sa odjeljcima za metalnu ambalažu i tekstil
prirodna i kulturna baština	Velik potencijal kulturne i prirodne baštine za sad je neiskorišten	nužnost obnove kulturne baštine kao i zaštite prirodne stvaraju velika opterećenja za lokalne proračune s neizvjesnim ili slabim financijskim povratima	povezivanje obnovljene kulturne i zaštićene prirodne baštine s kulturnim i održivim eko turizmom povećavaju društvene koristi ovakvih ulaganja

2.4.12 SWOT analiza prostora i okoliša

PREDNOSTI	SLABOSTI
<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> • povoljan geostrateški položaj <u>Lokalna uprava</u> • usvojeni općinski i županijski prostorno-planski dokumenti • usvojen plan gospodarenja s otpadom <u>Prostor</u> • dobra prometna povezanost • vodoopskrbni sustav zadovoljava potrebe stanovništva za pitkom vodom • pokrenuto planiranje investicije u sustav odvodnje i pročišćavanja • očuvan, nezagađen i neizgrađen prostor predstavlja osnovu za sustavni pristup valorizaciji i organizaciji prostora <u>Okoliš</u> • djelomično uvedeno odvojeno sakupljanje otpada • prirodna raznolikost prostora • prepoznatljive krajobrazne cjeline • bogata kulturna baština • potencijal pitke vode	<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> • nedovoljna uključenost stanovništva u akcije zaštite okoliša • nedovoljna svijest stanovništva o važnosti zaštite okoliša <u>Lokalna uprava</u> • nepostojanje prometne studije za područje grada i karte buke, te programa zaštite okoliša • neredovito i neadekvatno provođenje mjera iz usvojenih planova, zbog nedostatka financijskih sredstava <u>Prostor</u> • loše stanje pojedinih nerazvrstanih cesta • nedostatak sustavnog uvođenja održive mobilnosti, posebice za razvoj izletničkog turizma (pješačke staze i prijelazi, biciklističke staze, eko javni prijevoz,...) • predviđene poslovne i turističke zone nisu u planu realizacije • ne postoji sustav odvodnje (fekalne i oborinske) i pročišćavanja • nedovoljna iskorištenost i valorizacija prostora • neuređene javne površine <u>Okoliš</u> • slaba briga o prirodnom bogatstvu • zapuštena kulturna baština • upuštanje otpadnih voda u tlo i okolne vodotoke • oslanjanje gospodarstva na punionice vode i kamenolom koji crpe vrijedne prirodne resurse s područja općine
PRILIKE	OPASNOSTI
<u>Lokalna uprava</u> • povlačenje sredstava EU za infrastrukturne i projekte zaštite okoliša • uvođenje strožih mjera zaštite okoliša u procesu usvajanja EU regulative <u>Prostor</u> • dopune Prostornog plana uređenja Općine	<u>Stanovništvo i zemljopisni položaj</u> • rast gospodarskih aktivnosti i broja stanovnika povećava pritisak na okoliš, promet, stanovanje, itd. <u>Lokalna uprava</u> • slaba provedba zadanih ciljeva i mjera u programskim i planskim dokumentima

Okoliš

- velika inicijativa za ulaganjem u OIE i EnU na razini EU i Hrvatske
- izgradnja regionalnog centra za gospodarenje otpadom
- EU sredstva za zaštitu prirodne i kulturne baštine
- podizanje svijesti stanovništva za očuvanje okoliša i prirodne bioraznolikosti
- sustavno praćenje stanja u okolišu
- povećanje energetske djelotvornosti i korištenje obnovljivih izvora energije
- poticanje energetske učinkovitosti – gospodarenje energijom

Prostor

- pritisak investitora za gospodarskim korištenjem vrijednih nezaštićenih područja

Okoliš

- nepoštivanje zakonskih rokova za izgradnju ekološke infrastrukture (npr. centri za gospodarenje otpadom)

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Strategija razvoja Općine Civljane za razdoblje 2016.-2020. godina

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014. – 2020.

Udio sufinanciranja: 85% EU, 15% RH

Europski fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja